

1(5)
2012

ГУЦУЛИ І ГУЦУЛЬЩИНА

Літературно-мистецький і громадсько-суспільний часопис

Рік заснування – 2010

ISBN 978-966-181-012-8

Косів - 2012

У номері

Христос воскрес! Воістину воскрес!..... 3

Національний геній

Антон ГРИГОРУК.

У вінок Шевченкової слави..... 4-5

Обереги духовності

Василь ГЛІБЧУК.

Великодні пісні..... 6-7

Роман Рудник.

Сучасні каплички Гуцульщини..... 8-9

*85 років від дня народження
Параски Плитки-Горицвіт*

Аделя ГРИГОРУК.

Саморідний талант..... 10-11

Творчість наших читачів

Надія ІВАНЮК.

Дарії Гнатківській..... 12

Пливуть роки..... 12

Відгуки

Омелян ЛУПУЛ.

Творцям косівського журналу

"Гуцули і Гуцульщина"..... 13

Богдан ТИМІНСЬКИЙ.

Звіздар у колісці зелених гір..... 14-15

Василь СТРУК.

Бережімо для прийдешніх поколінь..... 16

Цікавий проект

Аделя ГРИГОРУК.

Байка давня й сьогочасна..... 17

Обереги духовності

Іван МИСЮК.

Музей пісняра..... 18-19

Редакційна колегія

Петро Гавука

(головний редактор)

Аделя Григоруk

(заступник головного редактора)

Дмитро Арсенич

Антон Григоруk

Мирослава Долинчук

Михайло Павлюк

Ярослав Тимофійчук

Редакційна колегія
працює на громадських засадах

Наша адреса:

вул. Незалежності, 28

м. Косів

Івано-Франківської області

78600

тел. (03478) 2-24-91

тел. 096-530-96-93

067-342-07-47

<http://gig.if.ua/>

E-mail: Evrika-pk@ukr.net

Комп'ютерна верстка і дизайн
Віталія Стефурака

Редакція залишає за собою право
редагувати і скорочувати матеріали

За достовірність матеріалів
відповідають автори.
Ціна договірна

	<i>Поезія</i>
Дмитро ПАВЛИЧКО.	
Кінь.....	20-25
Богдан РАДИШ-МАРИНЮК.	
Вино з цвіту папороті.....	26-27
Віктор МАКСИМЧУК.	
Іду до себе.....	28-29
Мирослав ЛАЮК.	
Можливості.....	32-36

	<i>Презентація</i>
Ніна ВАСИЛЬЧЕНКО-КАВЕРІНА.	
Думна дорога Віктора Максимчука.....	30-31
	<i>Юрієві Павловичу-70</i>
Аделя Григоруk.	
Мистецька візія світу Юрія Павловича.....	37

	<i>Проза</i>
Микола ЧОРНОКНИШ.	
Укус (уринок з роману).....	38-41
	<i>Ювілей</i>

Ярослав РАДИШ.	
Щоб і ви мали спільність з нами.....	42-49
Валентина МОЛИНЬ.	
Живописна мелодія Гуцульщини.....	50-53
	<i>Митці Гуцульщини</i>

Микола ГРЕПИНЯК.	
Космацькі різьбярі.....	54-57
	<i>До Дня рідної мови</i>

Аделя ГРИГОРУК.	
Незнищенна траєкторія української мовної істини.....	58-60
	<i>Екологія</i>
Місцеві екологічні дії в територіальних громадах Косівщини.....	61

	<i>До джерел</i>
Антон ГРИГОРУК.	
Виховання національних мистецьких кадрів... 62-67	
	<i>Інтерв'ю часопису</i>
Мирослава ДОЛИНЧУК.	
Про таких людей варто писати щодня.... 68-69	
	<i>Історія українських родин</i>
Дмитро МОХОРУК.	
Віра Попович та її сім'я.....	70-73

	<i>Наукова подія</i>
Микола БЛИЗНЮК.	
XXIII сесія Наукового товариства ім. Шевченка... 74-75	
Михайло ГОРОДЕНКО.	
Монастир на Червоній Глинці.....	76-79
Василь ПОРТЯК.	
Гуцульський рік.....	80-82
	<i>Творчість наших читачів</i>
Віталій ДМИТРИК.	
Мошко-петрушка.....	83

	<i>Народна медицина</i>
Микола БАЛАШ, Іванна БАЛАШ.	
Практичне застосування апіфітогірудотерапії.....	84-86
Лікування головного болю.....	87

	<i>Екологія</i>
Марина КРИВДА.	
Не буде бджіл – зникне все живе.....	88-90
	<i>Сторінки історії</i>
Олег ПРОЦІВ.	
Мисливство у Косівському повіті кінця XIX - початку XX століття.....	91-95

	<i>Книжкова полиця</i>
Видання, які нещодавно побачили світ.....	96

Редакція часопису "Гуцули і Гуцульщина" сердечно вітає вельмишановних ювілярів:

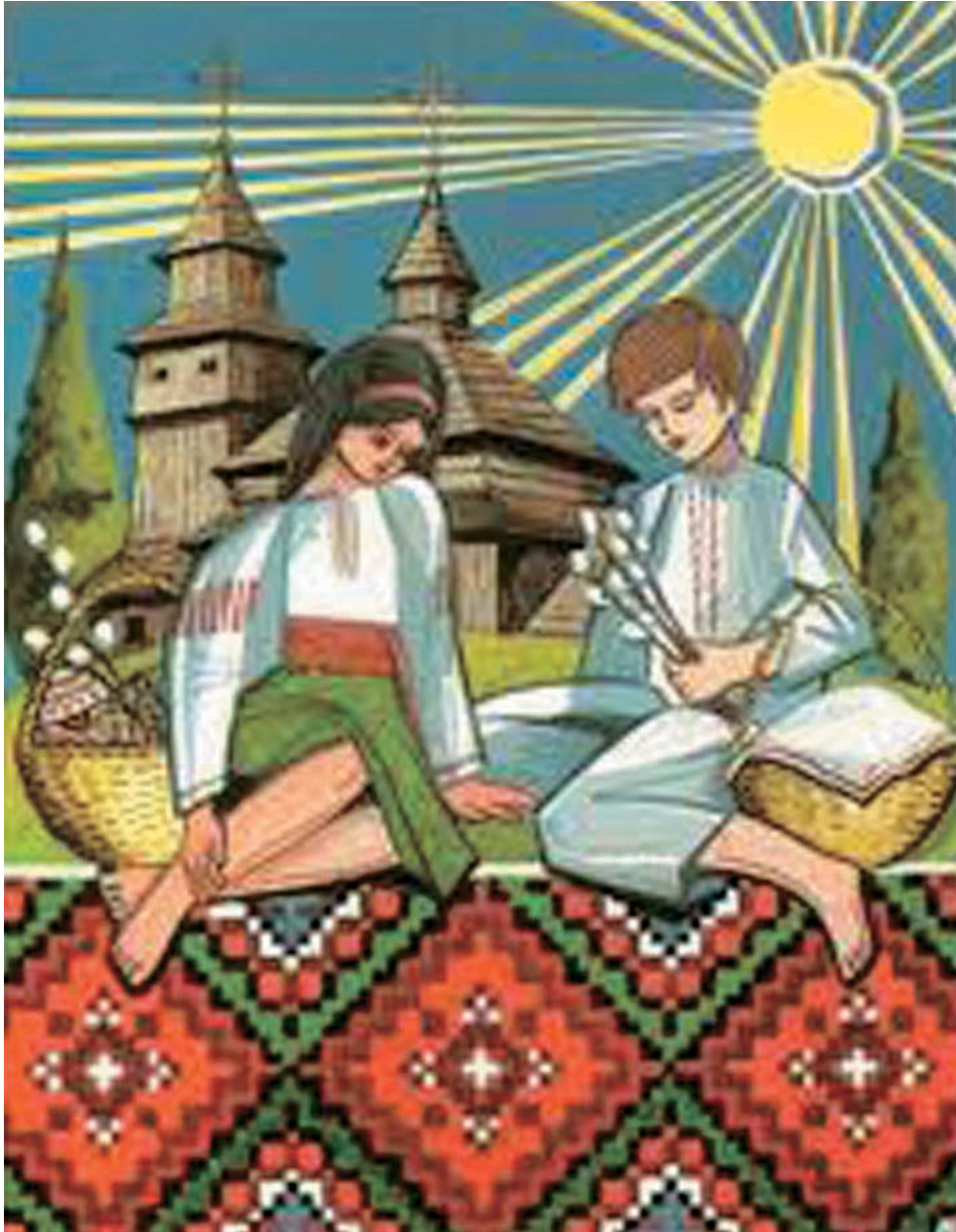
з 70-річчям
Калитка Анатолія
Павловича Юрія
Селянського Ярему

з 60-річчям
Портяка Василя
Радиша Ярослава
Чорнокниша Миколу

з 30-річчям
Стефурака Віталія

*і зичить усім доброго здоров'я,
щастя й успіхів у житті та праці!*

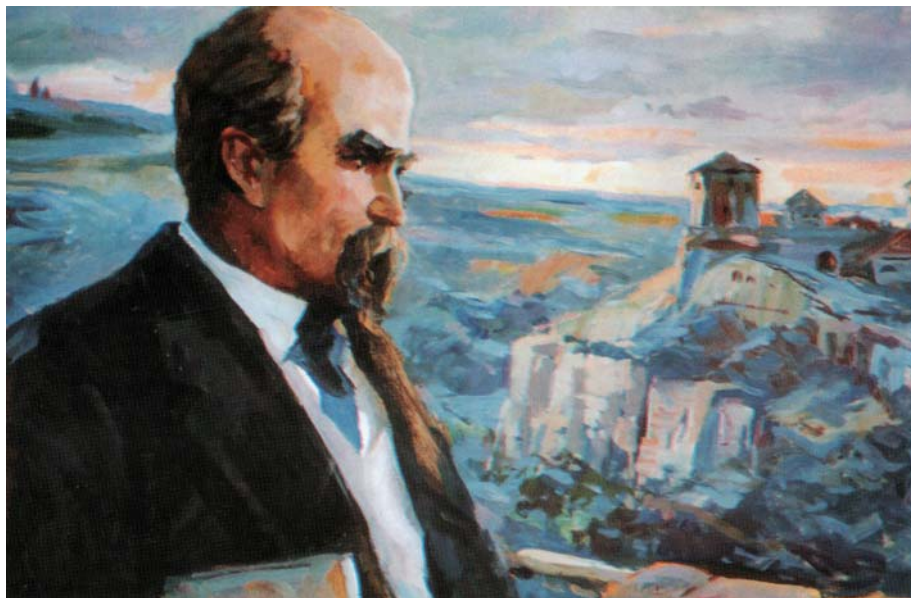
Вітаємо усіх читачів нашого часопису
зі світлим празником Христового Воскресіння!
Хай це найбільше християнське свято принесе
у ваш дім радісні надії й сподівання,
наповнить душу щастям від повноти життя!

Христос воскрес! Воістину воскрес!

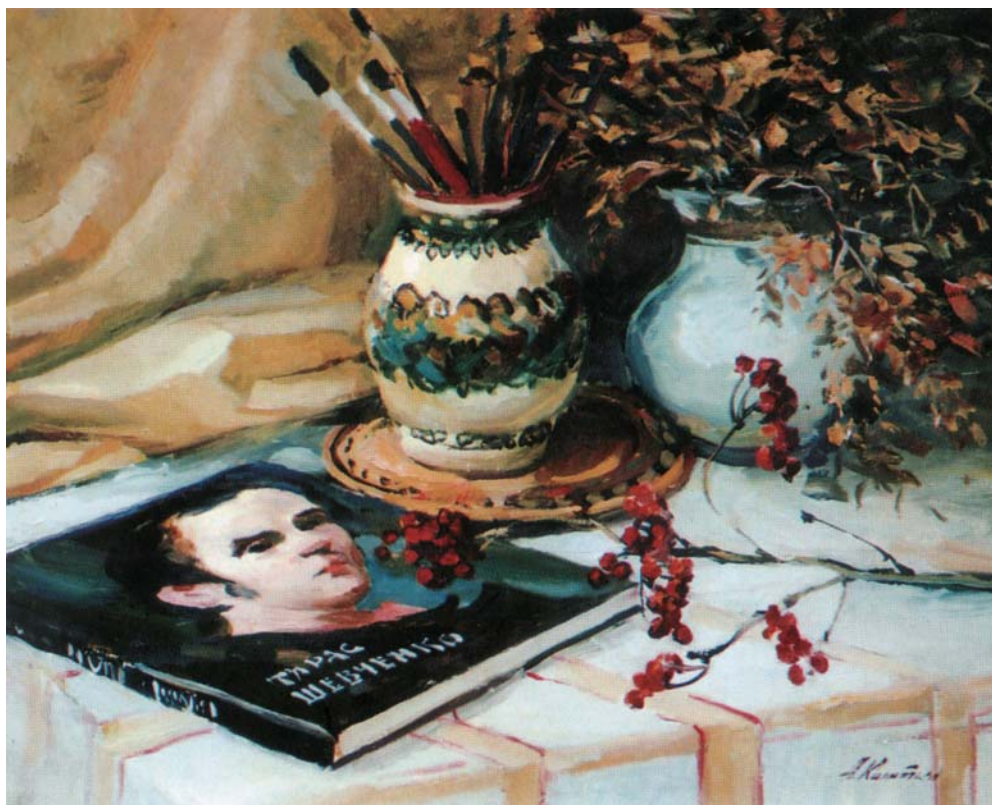
Редакційна колегія часопису
“ГУЦУЛИ І ГУЦУЛЬЩИНА”

У ВІНОК ШЕВЧЕНКОВОЇ СЛАВИ

Образ Тараса Шевченка, його твори надихають митців ось уже багато десятиків літ. Не є винятком і майстри пензля та пера Гуцульщини. Пропонуємо вам, шановні читачі, ознайомитися з живописними полотнами на шевченківську тематику косівського художника Анатолія Калитка та графічними мініатюрами – екслібрисами, які виконав віртуоз цього жанру Зіновій Гаркус (м. Косів).

**А. Калитко. Т.Г. Шевченко у Кам'янці-Подільському 1846 р.
Полотно, олія. 2004**

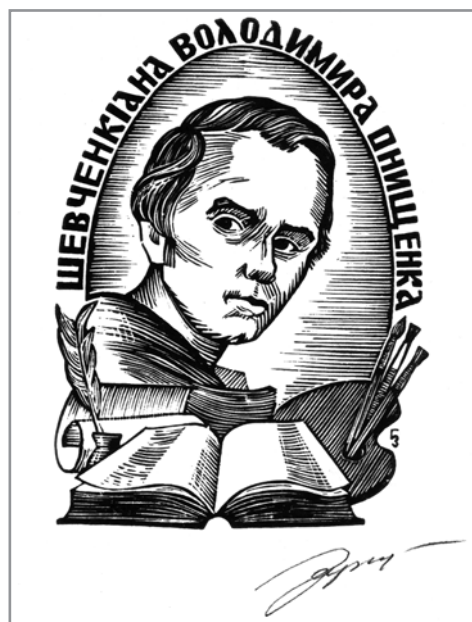
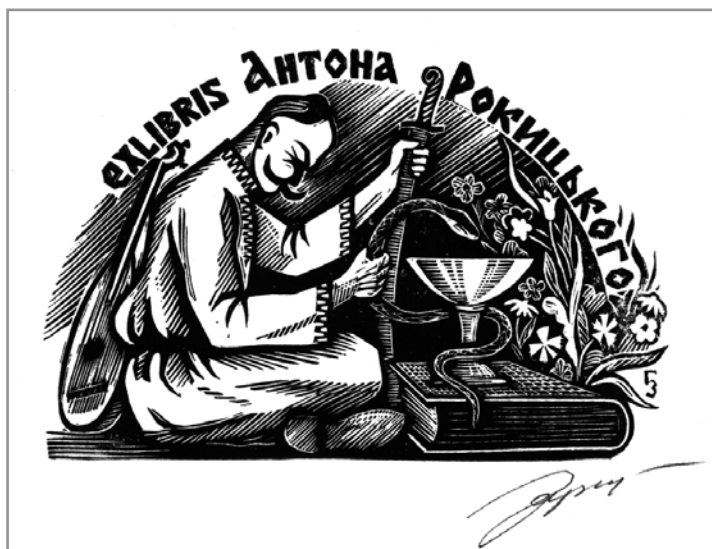
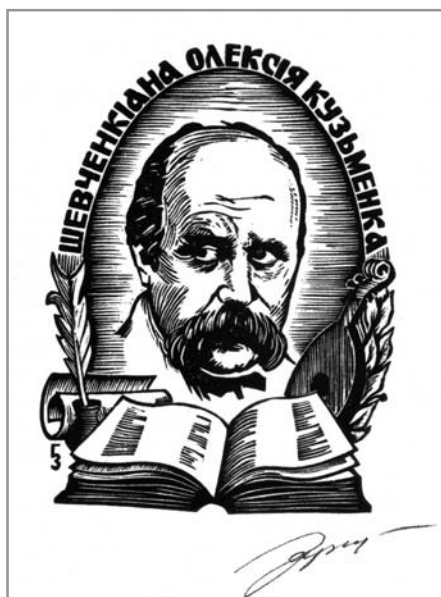
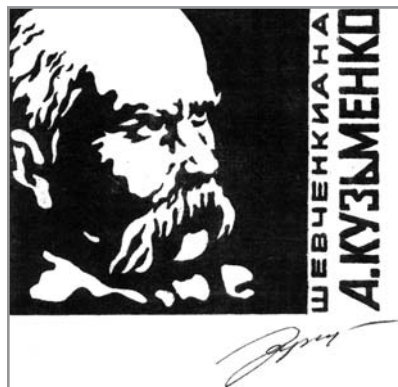

**А. Калитко. Натюрморт "В майстерні художника".
Полотно, олія. 2004**

Живописні полотна Анатолія Калитка, рівно ж як виконані для бібліофілів книжкові знаки Зіновія Гаркуса виявляють непроминальну необхідність Шевченкового слова у нашому житті. А його образ – поета, художника, філософа, суспільно-громадського діяча – для кожного справжнього українця давно і безперечно сягнув верховин сакральних.

Антон ГРИГОРУК

ВЕЛИКОДНІ ПІСНІ

У всі три дні Великодніх свят і в Провідну неділю збираються в Черганівці, біля церкви, хлопці й дівчата, беруться за руки та утворюють велике співоче коло. Це святкове коло крутиться, всередині нього кожен із кількох хлопців намагається в межах кола спіймати визначену йому дівчину (гра в котика і мишки). І линуть одна за одною великодні пісні. Їх дуже й дуже багато. Одні з них ушлявлюють Ісуса Христа, в інших — сум сиротини, журба закоханої дівчини.

Сьогодні рідко хто з черганівчан пам'ятає всі ці пісні. Але є ще такі, що бережуть більшість із них у своїй пам'яті. Серед них Ганна Дмитрівна Пісташук, яка знає чимало великодніх співанок. Отож і пропонуємо увазі читачів ці співанки.

Василь ГЛІБЧУК

Черганівський ансамбль "Вишиванка"

ОЙ ПО ГОРІ ЖИТО, ЖИТО...

Ой по горі жито, жито.
По долині овес. (2 рази)
Як задзвонять усі дзвони —
Скажуть: "Христос воскрес!" (2 рази)
Як задзвонять усі дзвони —
Аж чути на гору, (2 рази)
Збирайтеся, люди добрі,
До Божого дому. (2 рази)
Збирайтеся, люди добрі,
Слухайте науки, (2 рази)
Бо Йсус Христос терпів за нас
Великі муки. (2 рази)
Бо Йсус Христос терпів за нас

Великі рани, (2 рази)
Тому то-то на Великдень
Всі ідуть з пасками. (2 рази)
Коли з церкви вертаємо —
Кожне паску несе. (2 рази)
Одні других вітаємо:
Вже Христос Воскресе! (2 рази)

ІЗ СУБОТИ НА НЕДІЛЮ

Із суботи на неділю
Була темна нічка. (2 рази),
Та й згоріла в господаря
За таляра свічка. (2 рази)
Ой свічечка догоряє,
А сонечко сходить, (2 рази)

А Пречиста із неділев
До церкви приходить. (2 рази)
Та як прийшли до церковці,
Богу ся молили — (2 рази)
Перед ними Райські двері
Сами ся втворили. (2 рази)
Райські двері утворились —
Зробилася днина, (2 рази)
А церковця не метена —
Велика провина. (2 рази)
Будем Бога та й просити
Ще й Пречисту Діву, (2 рази)
Буде церква заметена
На другу неділю. (2 рази).

ВЕСНА КРАСНА

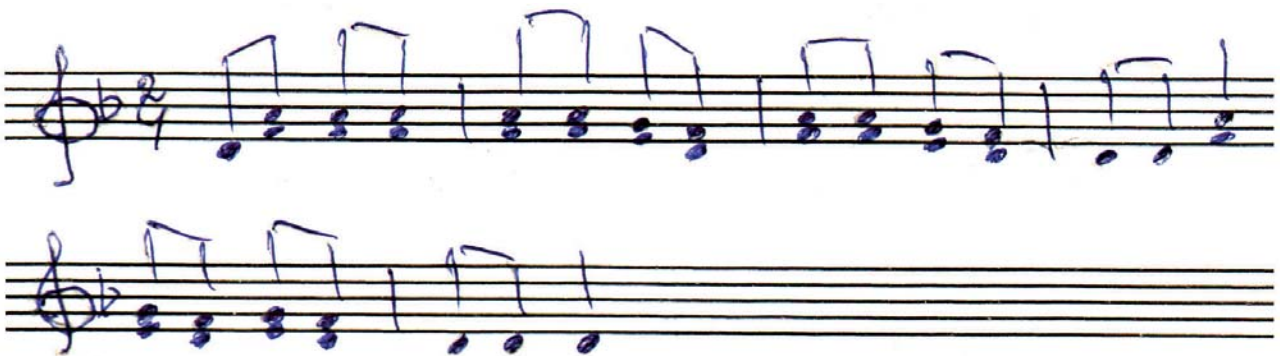
Весна красна, весна мила,
Цвіти процвітають, (2 рази)
А зозулька з соловейком
В садочку співають. (2 рази)
А зозулька викукує,
Кукає сивенька, (2 рази)
А соловей виспіває —
Аж в серці миленько. (2 рази)
Всюди радість і веселість,
Рибка в воді йграє, (2 рази)
А хлопчина в дібровоньці
Вівці завертає. (2 рази)
Завертає, завертає,
В телиночку йграє, (2 рази)
З червоної калиноньки
Цвіток обриває. (2 рази)
А там дальше по садочку
Дівчинонька ходить. (2 рази)
Посіяла василочок,
Глядить, чи не сходить. (2 рази)
Посіяла василочок
Межи морозами. (2 рази)
Дарма прийти миленькому
Межи ворогами. (2 рази)
Морози ся пересядуть,
Василочок зійде, (2 рази)
Як вороги лежуть спати —
Мій миленький прийде. (2 рази).

ОЙ МАЮ Я СРІБНИЙ ПЕРСТЕНЬ

Ой маю я срібний перстень —
Пущу його по горі. (2 рази)
Ой маю я три сестрички,
Та в чужій стороні. (2 рази)

Ой маю я три сестрички,
А четвертий я брат, (2 рази)
Скажу їм ся посходити
В яблінковий я сад. (2 рази)
Всі яблінки солоденькі,
Лиш одна винна, (2 рази)
Всі сестри ся посходили,
А братика нема. (2 рази)
А наш братик марширує
По крутій та горі, (2 рази)
Розчесує кучерики
На своїй голові. (2 рази)
Розчесує кучерики
Срібненьким гребінцем, (2 рази)
Пригадує давні літа,
Як він був молодцем. (2 рази)
Розчесує кучерики,
Вни ся завертають, (2 рази)
Пішли літа марним цвітом
Та й ся не вертають. (2 рази)
Запряжу я штири коні,
Та все воронії, (2 рази)
Та й піду я здоганяти
Літа молодії. (2 рази)
А я літа та й здогоню
На кедровім мості, (2 рази)
Верніт, літа молодії,
Хоч до мене в гості. (2 рази)
А що тобі з того прийде,
Що ми ся вернемо? (2 рази)
Желю тобі наробимо
Та й собі підемо. (2 рази)
Ой підемо, товаришу,
Підемо, підемо, (2 рази)
Де знайдемо три дорозі,
Там си розійдемо. (2 рази)

Усі великодні пісні виконуються на одну мелодію, запис якої подаємо нижче.

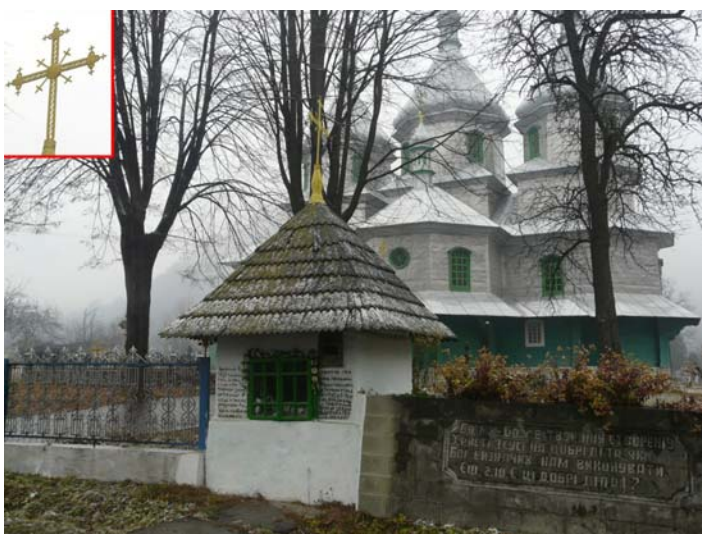
Нотний запис Ігоря Романіва

Капличка у с. Вижній Березів (куток Лаз)

**Інтер'єр каплиці
на честь скасування панщини в с. Річці**

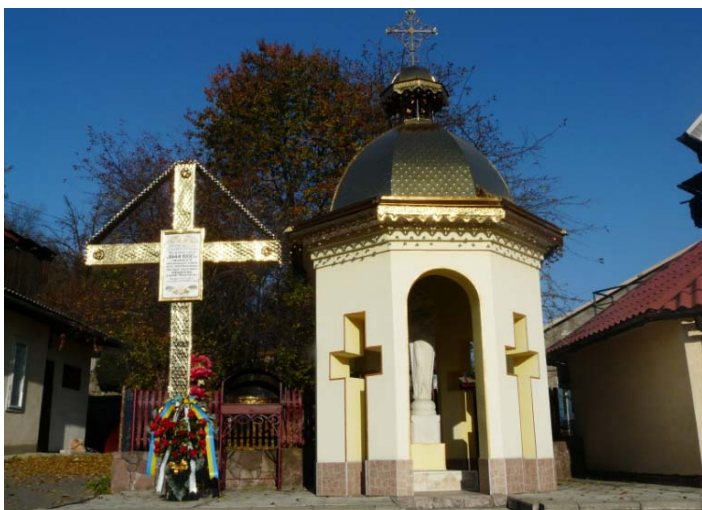
Капличка у с. Виженці Вижницького р-ну

СУЧАСНІ КАПЛИЧКИ ГУЦУЛЬЩИНИ

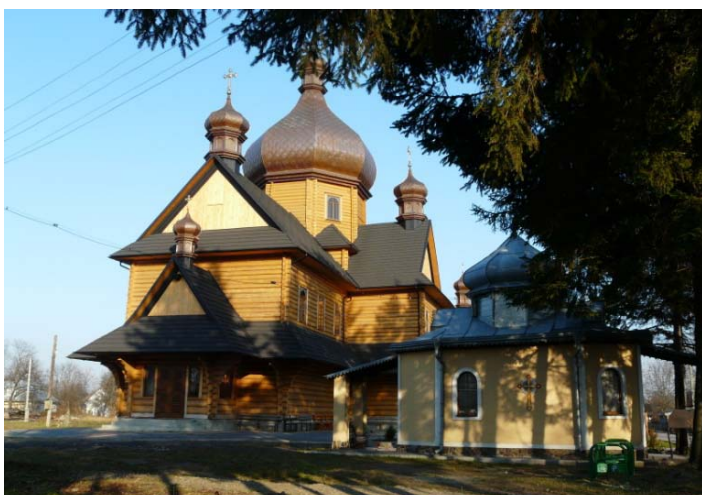
Після періоду руйнації капличок, який тривав до 1991 року, в час проголошення незалежності України наступив період їх відродження. Майже на всіх місцях, де були зруйновані каплички, постали нові. Багато капличок споруджено біля церков (Ільці, Косів, Криворівня, Соколівка) і на цвинтарях (Буковець, Косів, Пістинь).

До пам'ятних капличок, побудованих на честь певних історичних подій, додалося чимало, присвячених проголошенню незалежності України (Брустури, Город, Криворівня, Косів, Люча, Прокурава). На в'їзді в село Виженка змуровано капличку з нагоди 75-річчя Буковинського віча, яке відбулося 3 листопада 1918 року, учасники якого проголосували за возз'єднання Північної Буковини з Західно-Українською Народною Республікою та великою Україною.

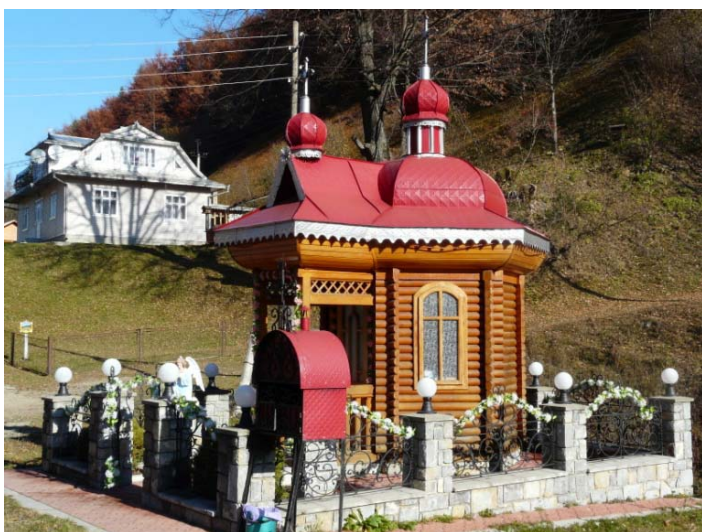
Серед поминальних капличок хочемо відзначити ті, які встановлені як знак пам'яті про воїнів УПА, що загинули у боротьбі за волю України (Город, Косів, Розтоки, Шешори). У Косові така капличка розташована на розі вулиць О.Кобилянської та Незалежності. Як розповів нам косівський краєзнавець і старожил Тутуруш Володимир Васильович (1928 р.н.), до 50-х років минулого століття тут стояла дерев'яна капличка св. Миколая, яку знищили комуністи. На рубежі 40-х і 50-х років енкаведисти вішали на цьому місці ще живих повстанців, а також привозили тіла загиблих для опізнання. Самі ж спостерігали, чи не

**Капличка в м. Косові
в знак пам'яті воїнів УПА**

**Капличка біля церкви
св. Василя Великого на Москалівці (м. Косів)**

Капличка у с. Соколівці Косівського району

покотиться у когось з перехожих сльоза, щоб знайти і покарати ще й родину.

Крім призначення, сучасні каплички відрізняються за формою, розмірами, архітектурним вирішенням, матеріалами, використаними для будівництва.

Поземне планування сучасних капличок досить різноманітне: в той час як давні в основному були квадратні або прямокутні, серед теперішніх трапляються також шести- та восьмикутні, хрещаті. Деякі каплички мають ганьки, які додають їм оригінальності.

Різняться каплички і за розмірами: від невеличких присадибних капличок-ніш до невеликих церковок, якими є цвинтарні каплиці у Пістині і Косові, церковна каплиця у Соколівці, капличка у санаторії Косів.

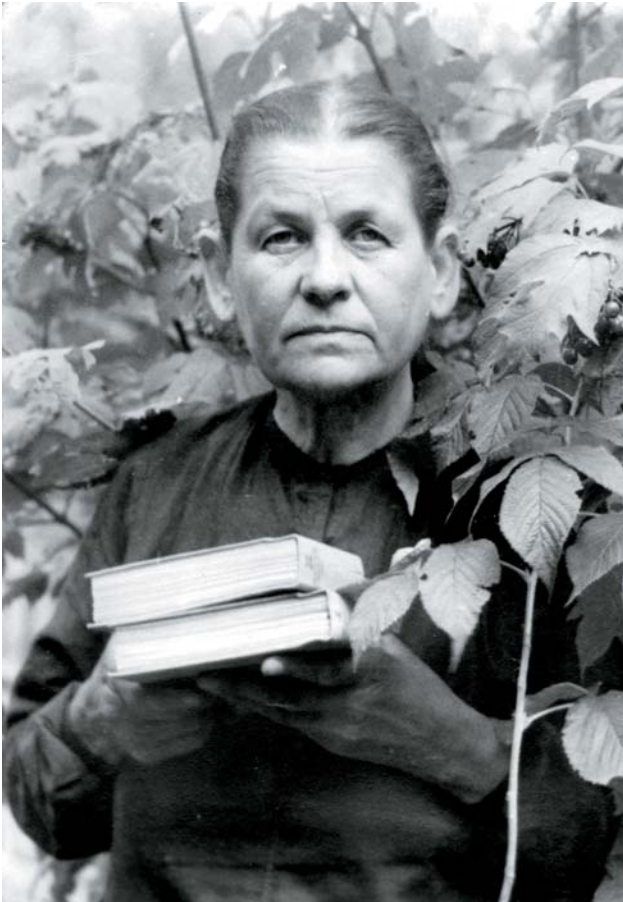
При будівництві капличок у наш час використовують різні будівельні матеріали. Крім традиційних дерева, каменю та цегли, почали широко використовувати метал, цементно-азбестові та полімерні матеріали, облицювальну плитку. На наш погляд, використання таких матеріалів позбавляє каплички їх гуцульської самобутності.

В архітектурі сучасних капличок можна спостерігати як дотримання давніх традицій, так і своєрідний постмодернізм.

На жаль, інтер'єр більшості капличок перевантажений великою кількістю неякісних копій образів і скульптур. Деякі люди вважають своїм обов'язком залишити у капличці якусь пам'ятку. В той же час інколи трапляються унікальні речі, які було врятовано із зруйнованих капличок і храмів. Правда, встановити їх походження дуже важко. Прикладом може бути дуже стара і понівечена скульптура св. Миколая, яку хтось приніс в одну з новозбудованих капличок у Косові.

Роман РУДНИК.
Світлина автора

Аделя ГРИГОРУК

САМОРІДНИЙ ТАЛАНТ

Параска Плитка – Горицвіт – дивовижна жінка, людина незвичайного таланту, блискуча оповідачка, фольклорист, етнограф, письменниця, художниця, філософ, гуцульський Гомер, як влучно означив цю багатогранну особистість Микола Дзурак – старший науковий працівник музею Івана Франка у Криворівні.

У творчості Юрія Павловича вона займає особливе місце: її епічні хроніки, вірші, малюнки, ікони спонукали його до нових образотворчих пошуків, нової проблематики. Зважаючи на таке, варто хоча б кількома штрихами окреслити митецьку силуетку Параски Плитки – Горицвіт.

За родинними переказами, вона – нащадок Довбушевого роду. Народилася у найвищогогірнішому селі України – верховинському Бистреці 1 березня 1927 року. Згодом сім'я перебралася до Криворівні. Параска росла незвичайною дитиною: скажімо, у два роки просила домашніх читати їй книжки. В дитинстві від батька навчилася розмовляти по-німецьки; під час війни працювала перекладачкою (в 15 років) у сільській управі. Потрапила до Німеччини, повернувшись, допомагала повстанцям, була зв'язковою. 1945-го її заарештували, отримала 10 років таборів на Уралі та в Казахстані. Звільнили її 1954-го за амністією.

ПАРАСОЧЧИН СПАДОК

Мудрість газдинь – гуцулочок
Ти зібрала в ворок.
Записала всі звичаї,
Що зродилась в горах.
Заповіла цю всю красу
Горянським нащадкам,
Аби на цім мудрім ґрунті
Зростав новий спадок.
Аби цвів гуцульський звичай,
Від всіх окремішній,
Так бажали наші предки –
Свідок нам Всевишній.

Юрій Павлович

Юрій Павлович.
Таріль-посвята Парасці Плитці-Горицвіт.
Різьба, інкрустація пацьорками, бакунтом.
Грушеве дерево. Старі Кути, 2010

Повернувшись у Криворівню, жила життям, зовсім не схожим на селянське. Писала, малювала, складала літопис гуцульської Криворівні у світлинах (дуже любила фотографувати), віршах, переказах, старовіцьких повістюрках. Вона, як пише Н. Шевченко, є автором понад 150 рукописних і віддрукованих на машинці книжок під загальною назвою "Подарунок рідному краєві".

Параска Плитка – Горицвіт своєю небуденністю стверджує думку про торжество геніальності, що, всупереч труднощам і перешкодам, росте, піднімається і – нарешті – вривається у царство чистого Духа. Професор Микола Ільницький визначає творчість цієї жінки як своєрідну енциклопедію гуцульського життя, в якій поєднані історія і сучасність, народне розуміння правди й справедливості, світогляд, у якому тісно переплелися християнська віра й релігія давніх,

з предка – віку язичницьких уявлень. Справді, творчість Параски Плитки-Горицвіт – це вистраждана долею авторки талановита й глибока сага про життя гуцулів – верховинців.

Юрій Павлович надзвичайно захоплений життям-подвигом народної письменниці, її оригінальним і обширним мистецьким доробком. Він закарбував для нащадків її образ, а ще присвятив вірш "Парасоччині скарби".

У центрі тарілки – портрет мисткині. Тонке, одухотворене обличчя. Нетутешня врода, позначена аскетизмом. На світлинах, де зазнімковано Параску, вона завжди виглядала дуже скромно.

Ю. Павлович вирізьбив її в пишному гуцульському кептарі, зав'язаному в хустину.

– Вона достойна була носити найкоштовніший одяг, – говорить художник. – Мірою таланту небагато хто міг би дорівнятися до цієї страдниці. Тому домінуючим мотивом орнаменту я вибрав зламаний кучер. Кучер – завжди символ краси, квітування, чогось файного і життєствердного. Недоля не дала Парасці Плитці – Горицвіт у повну силу виявити своє непересічне обдарування. Однак не зважаючи ні на що, ця жінка зробила так багато, що не раз дивуюся її силі духу, енергії творення.

Робота має глибокий метафоричний характер: між двома зламаними кучерями вписано хрест – вираження терпіння і знак святості. В кожну слізку вплетено срібний дротик – і вони заблищали, "мовби омивши Парасоччину душу" (Ю. Павлович). Коли ж у вічу хоч однієї небайдужої людини зблисне така сама сльоза – значить офіра криворівнянської схимниці Параски Плитки – Горицвіт задля збагачення наших душ була немарною.

Надія ІВАНЮК

ДАРІЇ ГНАТКІВСЬКІЙ,

*героїні визвольних змагань
за самостійність України,
присв'ячую*

Народу українського дитина
В неволі не скорилася, жила.
Близька, неначе пісня журавлина,
Незламна, непокірна і свята.

Любов до Бога і до України
Взяла від батька й матері вона.
Несхитну мужність й віру до загину
Крізь все життя свідомо пронесла.

Ввижалася блакитно-жовта воля
В катівнях і ворожих таборах.
Не винесла їй смертний вирок доля,
Умилостивилася – доня ж на руках.

Все витримала: пекло і негоду,
В холодних тюрмах молодість пройшла.
За волю українського народу
В молитві причащалася душа.

Вона прийняла суджену їй чашу –
У вихорі палаючих стремлінь.
За незалежну Україну нашу,
Її життя – вірець для поколінь.

* * *

Село, маленька Батьківщино,
В казкових снах до тебе йду,
У сповіді до тебе лину,
Черпаю мудрість і снагу.

Дитячі спогади бентежні,
Сльозою вмиті, оживуть.
Мов мрії юності безмежні,
У серці сонячно цвітуть.

Я сірі смуги подолаю,
Колючі терни перейду,
І спілих вишень назбираю
В старенькім батьківськiм саду.

Душа крізь темряву проб'ється,
Любов'ю переможе зло.
У вірі в Бога лиш вдається
Творити на землі добро.

ПЛИВУТЬ РОКИ

І знову березень несуть лелечі крила.
Дощ пролісковий – вмилася земля.
Весна і доля, і душа щаслива,
В піснях зродилась мрія молода.

І знову у свічках стоять мої каштани,
Тож дочекаймося від них плодів!
Всміхнулись зорі, розвели тумани,
Черпаєм мудрість із батьківських слів.

Зібралися думки, мов друзі на пораду,
Зігрілись на життєвому вогні.
Пливуть роки – дають собі розраду,
Поезія й любов – їх подруги святі.

с. Смодна

Косівського р-ну
Івано-Франківської обл.

Омелян ЛУПУЛ:

Вельмишановний пане Адам Григорук
і всьому колективу редакції журналу
"Гуцули та Гуцульщина"

Ваш журнал, публікуючи новини із літературно-есейстичного та громадсько-просвітницького життя краю, сам став для мене важливою публікою, довкола якої якого куріють інтелектуалів не тільки Косівщини, а й навіть суміжних районів області. Радості Вам земної, благодатні небесної. Хай до ста літ квітне Ваш зозулі.

З доверним поклоном – Омелян
головний редактор видавництва "Лупул".
Чернівецького нагородно-м. Чернівецького
університету імені
Григорія Бабченка.

Творцям
косівського журналу
"Гуцули і Гуцульщина"

– Наш гуцульський хліб тяжкий, не булка,
Гейби долю нашу хто украв, –
Вповідала так мені гуцулка,
Чари вибираючи із трав.

– Та як тільки заговорять струни,
Хто, ба, й не повірить, та дивіт,

Золотом цісарської коруни
Спалахне ураз нам білий світ...

Вже і з неба перша впала зірка –
Срібна нічка починала бал,
Та бриніла косівська говірка
Упереміж з рокотом цимбал.

О. Лупул

м. Чернівці

ЗВІЗДАР У КОЛИСЦІ ЗЕЛЕНИХ ГІР

Доля не була прихильною до нього все життя. Вона кидала його, як трісочку, у розбурханій гірській ріці від одного берега до іншого. Маючи од віку двадцять чотири роки, він сів на лаву підсудних разом із Іваном Франком і відсидів у Коломийській тюрмі три місяці. Микола Колцуняк за фахом був народним учителем, але за свої прогресивні погляди довго не затримувався на одному місці. Родом із села Ковалівки, що під Коломиею, він мандрував, як гуцульський одіссей, від села до села. Влада тримала його на підозрі, позаяк він, крім учительської роботи, ходив поміж людьми і збирав фольклор. Цісарська влада з підозрою ставилася до освічених людей. Тільки короткий час Микола Колцуняк після закінчення Станіславської учительської семінарії працював у рідному селі. З перших же днів війт не злюбив "пана професора", який "пхав носа" у державні та урядові справи, нерідко захищав своїх односельчан, писав скарги на незаконні дії сільських лихварів та інших маєтних кривдників. Поєдинок з війтом завершився тим, що приїхав інспектор шкіл і звільнив оборонця простого люду. Довелося піти працювати аж у Кобаки. Тут народний вчитель зустрівся з маленьким хлопчиком Іваном Семанюком, якого водив до школи дід Дмитро Олексюк із Заліської гори. Дитина була обдарована й опановувала грамоту з першого слова учителя. Микола Колцуняк любив дотепного і розвинутого хлопця, який від діда знав багато казок, легенд і співанок на слова Юрія Федьковича.

– Давайте хлопця в науку, з нього будуть люди, – радив учитель старому Микитюкові (так у селі називали Олексюка із Заліського горба). – Не запрягайте його до плуга та худоби.

– Та я за те, аби хлопець учився, – казав поважний Олексюк. – Внук у мене на вихованні, то я йому добру науку дам. Я з ним був у мого знайомого на тім боці Черемошу, поета Юрія Федьковича. То й він мені радить пускати хлопця в науку...

Через рік Миколі Колцуняку довелося покинути гостинні Кобаки. Вже пізніше з малого обдарованого хлопчини виріс відомий у Галичині письменник Марко Черемшина. А Миколу Колцуняка перевели вище в гори, аж у село Шешори.

У цих роках молодий вчитель познайомився з донькою пароха Гната Цурковського. Плебанія у селі Лючі, поблизу Яблунова, у той час була гостинним осередком багатьох відомих громадських діячів, письменників та політиків. Тут бував Остап Терлецький, друг Івана Франка. Є світлина за 1880 рік, на якій увічнено Миколу Колцуняка, його дружину Клементину, Івана Франка, Кирила Геніка, друга і соратника Каменяра, та його майбутню дружину Павлину Цурковську. Шлюб з донькою Гната Цурковського був щасливим.

Микола Колцуняк почав поратися у батьківському господарстві в селі Ковалівці і займатися краєзнавчою роботою. Він збирав народні пісні, писав статті для прогресивних видань Львова. Біля молодої дружини, яка високо цінувала здібності глави сімейства, йому писалося легко і багато. У журналі "Правда" виходить друком його велика наукова розвідка "Весілля у Ковалівці", згодом у цьому ж виданні – етнографічна стаття "Будні і свято у коломийських підгорян". Коли переглянути "Правду" за 1890-92 роки, то там є повідомлення народного вчителя з Ковалівки і про життя громади. Микола Колцуняк береться не лише за публіцистику, а пише і друкує вірші та оповідання у відомому львівському дитячому журналі "Дзвінок". Активна громадська діяльність народного вчителя не могла пройти непомітною повз Шкільну Раду у Львові.

Після багатьох намагань повернути у шкільне життя Миколу Колцуняка справу "поскребованого" вчителя взяли на розгляд Крайової Ради. Інспекторський відділ категорично стояв не надавати Миколі Колцуняку посаду вчителя навіть у найглухішому гуцульському селі. Аргументи: 12 березня 1880 року Миколу Колцуняка було заарештовано за ведення со-

ціалістичної пропаганди, за зв'язки з Іваном Франком, Анною Павлик, у якої він брав читати марксистську літературу. По цій справі проходило ще 16 селян села Москалівки.

Але у Крайовій Раді були і прихильники Миколи Колцуняка. Вони висували інші мотиви: вину Миколи Колцуняка, як і цілої групи, не було доказано. Слідство було припинене. Тим більше, що з того часу в житті молодого вчителя відбулися зміни. Своє життя він пов'язав зі священицькою родиною, а сам Гнат Цурковський – прихильник і оборонець теперішньої влади. Зять добре ставиться до Бога, церкви, вивчає і пропагує церковні обряди.

Після довгих поневірянь і письмових звернень Микола Колцуняк отримав нове призначення – село Яворів на Косівщині. Це була зелена колиска гір, звідки у широкий світ пішли Ярослав і Софія Окуневські, де черпали свою наснагу в плебанії Окуневських Ольга Кобилянська, Леся Українка, Климент Квітка, Володимир Гнатюк, Володимир Шухевич, Іван Франко. Звідси підуть у життя троє дітей народного вчителя, етнографа і журналіста Миколи Семеновича Колцуняка – Марія, Юліан і Гнат, названий на честь діда по матері.

Доньці стелилася щаслива доля. Вона стане відомою галицькою письменницею. Як і батько, буде вчителювати у Корничі, Коломиї. Дорогу в літературу відкриє їй Осип Маковей на сторінках "Літературно-наукового вісника". Тут вона надрукувала своє перше оповідання "Як не твоя, то й нічия". Потім написала повість "Настрічу сонцю молодому". Окремою книжкою повість вийшла у коломийському видавництві "ОКА" Осипа Кузьми. Як і друга повість "Проти філі". Видавець Осип Кузьма доводився письменниці чоловіком. Марія Колцуняк повторила життєве кредо свого батька – вона була активісткою громадського життя в Коломиї. Просвітитель, народна вчителька, перекладач, вона брала активну участь в роботі "Кружка руських жінок", школи імені Шевченка, імені княгині Ольги. Вона прожила коротке життя – не цілих сорок років і померла від туберкульозу у розквіті таланту.

Трагічна доля склалася у сина – Гната Колцуняка, відомого галицького графіка – архі-

тектора за освітою, етнографа і фольклориста за покликанням. Він був наймолодшим у сім'ї, і після смерті батька ним опікувався родич Юрко Колцуняк. Він влаштував хлопця в Коломийську гімназію. Після її закінчення Гнат Колцуняк вчився на архітектурному факультеті Львівської політехніки. Після закінчення інституту працював у Львові, а потім у Коломиї. Був членом етнографічної секції Наукового товариства імені Шевченка. Брав участь у етнографічних експедиціях по Гуцульщині. Написав ґрунтовне дослідження "Народні хрести в Коломийщині". Його графічні роботи видавалися в Галичині у вигляді поштових листівок "Гуцульські мотиви". Як художник-ілюстратор оформляв обкладинки книжок "Мойсей" Івана Франка, "Народна ноша" Леся Мартовича, "Смерть Бога" Михайла Яцкова.

Середній син Миколи Колцуняка по імені Юліан пов'язав своє життя з кооперативним рухом, брав активну участь у розвитку галицької кооперації...

Батько Микола Колцуняк був не просто учителем, а вчителем-новатором. Обійнявши посаду народного вчителя в Яворові, він цікавився розвитком народного мистецтва. Дуже тісні зв'язки встановив з відомими народними умільцями цього села – різьбярками Шкрібляками. Він, чи не перший у школах Гуцульщини, запровадив уроки праці: вчив дітей різьбярству, садівництву, столярству, ткацтву. Микола Колцуняк перший розповів широкий громадськості Галичини про талант родини Шкрібляків. У 1889 році в газеті "Батьківщина" він опублікував статтю "Юрко Шкрібляк і його сини Василь, Микола і Федір".

Не дивлячись на покликання й ентузіазм народного вчителя Миколи Колцуняка, який, як зірдар у темному царстві, серед зелених гір ніс крутими пляями науку, влада постійно переслідувала його за прогресивні методи роботи. Він помер раптово на запалення мозку у 1891 році. Яворівська земля, оспівана красним письменством і красою виробів народних умільців прийняла у вічні обійми просвітителя і народознавця. Тільки білі громи гуляють сьогодні по зелених пляях та плаче давня флора.

Богдан ТИМІНСЬКИЙ

БЕРЕЖІМО

ДЛЯ ПРИЙДЕШНІХ ПОКОЛІНЬ!

18 квітня світова громадськість святкує День пам'яток історії та культури, Міжнародний День пам'ятних і визначних місць. У цей день мені, як працівникові відділу культури і туризму Косівської райдержадміністрації, який відає питаннями охорони культурної спадщини, хотілося б привітати всіх, кого стосується збереження пам'яток історії, культури та пам'ятних і визначних місць, і в той же час звернутися до жителів нашого району зі словами застереження і прохання щодо збереження наших пам'яток. Треба сказати, що у нас їх досить багато, і за кількістю пам'яток національного та місцевого значення Косівщина поступається хіба що обласному центру. Так, на території району нараховується 69 об'єктів пам'яток містобудування, архітектури, історії та археології місцевого значення. Місто Косів і смт. Кути внесені до списку історичних населених місць України. Велику кількість пам'яток ще не внесено до державного реєстру. Це свідчить про те, що Косівщина займала і займає не останнє місце в історії нашого краю та України.

Однак мене дивує підхід до збереження цих безцінних скарбів нашого народу. Взяти хоча б пам'ятки архітектури національного значення. Їх 39 – і все це церкви і дзвіниці. Звичайно, наші релігійні громади з глибокою шаную ставляться до своїх святинь, за що їм велика подяка. Але в той же час, ідучи в ногу з науковим прогресом, вони, самі того не відаючи, дуже часто завдають непоправної шкоди цим безцінним пам'яткам. Так, ґонтою покриті храми поступово оббили бляхою. Але це ще не найгірше. Коли ці святині починають оббивати пластиком, вставляти метало-пластикові вікна, виносити із них іконостаси та ікони, яким немає ціни, і міняти їх на китайське блискуче і сучасне, – це вже справжня

катастрофа. Якщо так піде далі, то за декілька років від того, що вважаються пам'ятками, не залишиться взагалі нічого. А Косівщина – край туристичний. І що ми будемо показувати цьому туристу? Турецькі килими, італійські ікони чи китайські вази?

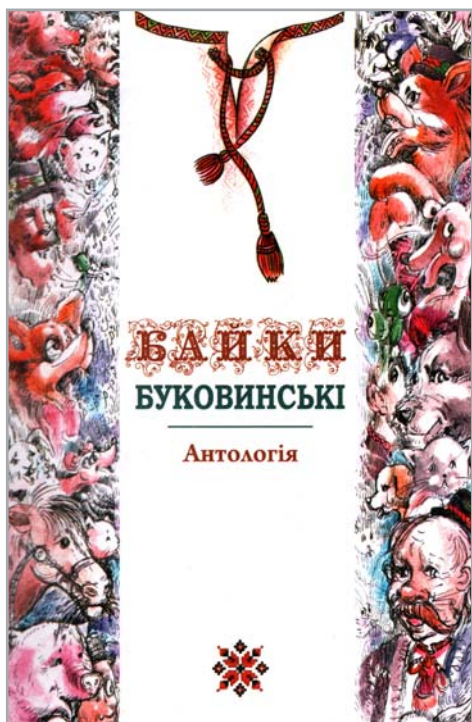
Не менше дивує підхід і до збереження інших пам'яток історії, зокрема, могил відомих людей. Часто до тієї чи іншої могили на цвинтарі неможливо пройти, а стан самих надгробних пам'ятників інколи неприємно вражає. То чи такої шани від нас заслуговують наші великі попередники?

Прикрий той факт, що досі місцеві органи самоврядування не визначили документацію щодо визначення меж історичних ареалів міста Косова та селища міського типу Кутів.

Знаю, що політична та економічна нестабільність у державі не надто сприяє охороні безцінних скарбів нашого народу. За останні роки тільки на території Косівщини ми втратили пам'ятки національного значення – церкви у селах Рожнові і Кобаках, церкву святого Василя (м. Косів), пам'ятки місцевого значення – церкву святої Параскеви (с. Космач), кузню (с. Космач) та багато інших. Ряд їх віддано у приватну власність. Такий невтішний стан повинен гуртувати нас довкола збереження пам'яток історії та культури, адже їхнє збереження – наш святий обов'язок, і ми повинні зберегти їх для прийдешніх поколінь, як зберегли їх для нас наші попередники.

Пам'ятаймо, що народ, який не знає свого минулого, – не достойний майбутнього!

Василь СТРУК,
головний спеціаліст відділу
культури і туризму Косівської
райдержадміністрації

БАЙКА ДАВНЯ Й СЬОГОЧАСНА

Нещодавно шанувальники українського дотепного слова були вельми потішені виходом у світ першої в нашому красному письменстві крайової антології «Байки буковинські», куди увійшли твори авторів, які жили й творили на цій прекрасній землі у XIX-XX століттях, – зокрема, Юрія Федьковича, Сидора Воробкевича, Сильвестра Яричевського, Еліезара Штейнбарга, Остапа Вільшини, Михайла Крилатого.

Сучасну байку репрезентують байкарі Омелян Лукул, Андрій Фаріон, Сергій Коваль, Богдан Мельничук, Іван Фостій, Роман Болюх, Олександр Романенко, Григорій Бостан, Іван Бурмей, Василь Бабух, Ярослав Кузик, Олександр Свінцицький, Данило Смерека.

Антологія буковинської байки гідно продовжує класичні традиції української сміхової культури, розпочатої Григорієм Сковородою. У полі зору авторів цього збірника – суспільні явища, проблеми державного життя, людські вчинки. Гостро й дотепно звучить їх голос з приводу всього, що «випадає» з аксіологічної системи моральних координат.

Антологію відкриває розлога вступна стаття «Хороша байка – як життя...» відомого вченого-літературознавця, заслуженого працівника освіти України Віктора Косяченка.

Друге (дещо скромніше за обсягом) видання, яке безперечно також заслуговує на прихильну увагу читачів, – збірка байок «Не журімося!». До неї увійшли кращі поетичні твори українських письменників-гумористів, які взяли участь у Всеукраїнському конкурсі «Байка Незалежної Доби».

Переможцями конкурсу стали Петро Ребро, Андрій Фаріон, Микола Білокопитов, які посіли відповідно перше, друге й третє

лауреатські місця. Решта авторів видання – учасники конкурсу, серед яких знані й менш знані широкому загалові письменники – Пилип Юрик, Надія Матюшенко-Гребенюк, Олексій Кудря, Іван Редчиць, Леонід Дмитришин, Анатолій Пахомов, І.Кирилов, Іван Павліха, Василь Савчук, А.Остролицька, Микола Возіанов, Валерій Баран, Олексій Крачило, Оксана Гнатчук.

Обидва ці літературні проекти ініціював Буковинський курінь Міжнародної асоціації сатириків і гумористів «Весела Січ», а координатором став її кошовий – як висловився Віктор Косяченко, «моторний, завзятіший од усіх тутешніх сатирико-гумористичних бурлак парубок Сергій Коваль». За що відомому сатирикові, «піратові пера» – окремі честь і хвала, бо без його невтомної енергії ця справа навряд чи пододала б шлях від задуму до реалізації.

Залишається ще додати, що обидві книги на доброму поліграфічному рівні випродувало чернівецьке видавництво «Букрек», за що також шлемо їм наше читацьке спасибі.

Аделя ГРИГОРУК

**Григорій під час концерту з онуком
Мирославом**

МУЗЕЙ ПІСНЯРА

На початку 2011 року в культурному житті села Рожнова відбулася неординарна подія: для відвідувачів широко відкрив двері своєрідний домашній музей відомого місцевого пісняря Григорія Пилип'юка.

Основою експозиції стали музичні інструменти, на яких усе життя грав і грає гостинний господар. На Косівщині Григорія Пилип'юка справедливо називають людиною-оркестром, яка може зіграти на трубі велосипедного керма чи на гумовому шлангу. Григорій Васильович і справді грає більш як на двадцятьох інструментах. З духових йому підвладні баритон, тенор, альт, бас, труба, тромбон, саксофон, кларнет, флейта, сопілка і флюяра. Добре грає на скрипці, цимбалах, дримбі. Вміє заграли на баяні, акордеоні, фортепіано, контрабасі. На звичайнісінькій фотоплівці імітує художній свист. Понад сорок років Григорій Васильович навчає рожнівських

дітей грі на різних музичних інструментах, раніше керуючи ансамблем сопілкарів і дримбарів.

На чільному місці в експозиції авторські книжки "Пісенне джерельце" та "Букет пісень", що вийшли в світ у Косівському видавництві "Писаний Камінь" (2001, 2007, 2009 рр.). Вони прийшли до читача завдяки сприянню книговидавця, мецената-благодійника Михайла Павлюка. У збірниках вміщено понад півтори сотні пісень, створених обдарованим музикантом і самовідданим учителем Григорієм Пилип'юком на вірші поетів Косівщини Богдана Радиша-Маринюка, Володимира Григорака, Ольги Галичук, Ярослава Щербаня, світлої пам'яті Михайла Борука.

Схвально оцінив доробок колеги керівник народної хорової капели "Діброва", заслужений працівник культури України Ігор Бортейчук. У передмові він, зокрема, написав: "Пісні, творені щирим серцем самодіяльного композитора Г.В. Пилип'юка, підкуповують простими інтонаціями, вдалимими мелодійними зворотами, дохідливою і логічною гармонізацією, близькістю до народної основи, променяться барвистим колоритом Карпатського краю. У кожній пісні відчувається любов автора до України, до рідної землі і мови, до наших національних свя-

тинь. Пісняр володіє значним даром, багатством творчої фантазії, усталеним світоглядом і великим життєвим досвідом".

У збірнику "Букет пісень" читаємо відгук директора Косівського районного Народного дому, заслуженого працівника культури України Василя Звіздарика: "Григорій Пилип'юк пише пісенні твори за покликом серця, прагнучи продовжити й розвинути українську народнопісенну традицію, в якій завжди були присутні благородні людські устремління до Батьківщини, матері, коханої. Він належить до тих митців, які володіють щасливим даром створювати пісні щирі, мелодійні, індивідуальні за своїм авторським почерком. Пісні Г.В. Пилип'юка завжди знаходять дорогу до сердець слухачів, а це – найперша передумова мистецького успіху".

Пісні закомпоновані і систематизовані за тематичними розділами: "Духовні пісні на прославу Всевишнього", "Рідній Україні", "Найдорожча у світі", "Роки шкільні незабутні", "Без мрії не можна жити", "Героям слава".

В експозиції численні нагороди Григорія Васильовича. Серед них орден "За заслуги III ступеня", яким ветеран сцени нагороджений у 2003 році, медаль VIII Міжнародного фестивалю гуцулів, який проводили у Косові 1998 року, диплом II ступеня XI Всесвітнього гуцульського фестивалю (сmt. Верховина), 2001 рік, Диплом лауреата XXVI всеукраїнського фестивалю гумору та сатири "Вишневі усмішки" (Київ), 2006 рік, Диплом I ступеня з присвоєнням звання "Професійний сміхотворець України" у номінації найоригінальнішого жанру всеукраїнського фестивалю сатири та гумору. Тут же – численні грамоти районного й обласного рівнів, якими народного митця було нагороджено як художнього керівника Народного дому ім. Андрія Красовського села Рожнова за багаторічну сумлінну працю і вагомий внесок у розвиток культури і збереження музично-пісенної спадщини Косівщини і Прикарпаття.

Впадають у вічі відвідувачам численні світлини. З великого портрета зорять лагідні очі дружини пісняра Стефанії Петрівни, яка була для чоловіка доброю музою – помічницею, порад-

ницею, об'єктивним критиком і щирим поцінувачем його творчого доробку. Люблячий чоловік присвятив дружині дві прижиттєві пісні.

Поруч портрет молодих Григорія і Стефанії під час їхнього весілля 1958 року та портрет "молодих" під час "Золотого весілля" 6 лютого 2008 року. Вони в день свого п'ятдесятиріччя подружнього життя – сивоголові, статечні – стояли на східцях своєї оселі з калачем на вишиваному рушнику, зустрічаючи дорогих гостей. Їхні очі просльозилися, коли весільного марша заграли друзі Григорія Васильовича – скрипаль Василь Стеф'юк, цимбаліст Ярослав Розпутник, баяніст Василь Пилип'юк, трубач Григорій Радиш, бубніст Ярослав Кричун. Фотограф зафіксував мить, коли молодих тепло вітали завідувач відділу культури і туризму, заслужений працівник культури України Дмитро Біланюк та керівник капели "Діброва", теж заслужений працівник культури України Ігор Бортейчук. Музиканти зустрічали мелодіями найдорожчих гостей – дітей і внуків. Наймолодші внуки несли весільне деревце із символічною цифрою "50" на вершечку.

В одній з кімнат – вишивані роботи покійної Стефанії Петрівни: подушки, скатертини, рушники, серветки, доріжки, накидки з різними візерунками в техніці "хрестика", "низинки", "гладі". З любов'ю вимережила голкою й нитками на полотні образи-ікони "Народження Ісуса в яслах", "Матір Божа з Ісусом Христом", композицію "Земний рай".

Уваги заслуговує портрет, на якому Григорій Пилип'юк поруч із славнозвісною землячкою – співачкою, народною артисткою України, Героєм України Марією Стеф'юк. Григорій Васильович, до речі, присвятив їй дві задушевні пісні.

Юним краєзнавцям потрібно знати, що Григорій Васильович Пилип'юк – родом із села Новоселиці Снятинського району. У 1967 році закінчив хоровий відділ Снятинського культосвітнього училища. Тож, буваючи у Рожнові, не забудьте відвідати хату-музей цієї цікавої, неординарної людини. Він зігріє вас теплом свого таланту, щирості, людяності.

Іван МИСЮК, член НСЖУ

Дмитро ПАВЛИЧКО

КІНЬ

(поема)

Але очі – в ніжних тінях
Золотистої блакиті –
Сяйва – то дитини очі,
Смуток неба в глибині...

"Bacność!"² – став Петро на струнко.
(Вже в мундирі, вже в касарні,³
Вже він в Познані!). Поручник⁴
В очі дивиться як вовк.

"Ty nie polak? Co to znaczy?
Ukrainiec, a nie Rusin?
W Polsce niema Ukraińców!
Kto ty jesteś? No, nie milcz!"⁵

А Петро мовчить. Не буде
Вдруге він відповідати.
Щойно він сказав: "Не русин!
Українець я. І все!"

А поручник: "Duch kozacki!
Bardzo mi sie to podoba!
Dam ci konia najlepszego!"⁶
Вже Петру коня ведуть.

Кінь гнідий. Червоно-злотна
Шерсть на ньому мерехоче.
Чорна грива, як подолок
Монахині. Ніч в очах.

А на лобі – три лілеї,
Королів французьких квіти
(Пояснили так Петрові
Панський родовід коня).

Подививсь Петро: "О Боже,
Огир той – то дівка пишна,
Стан вигинистий. Коліна,
Груди, стегна... Зажмурись!"

Ні, мій брате, в тій красуні
Сатана сидить. Цей коник –

Норовистий характерник,
Зветься **Вбивцею** – затям!

Не убив ще він нікого,
Але так його прозвали
Ті, кого він хотів забити,
Хто в його сідло сідав.

Вершника скида на землю
Вбивця. На страшнім галопі
Зупиняється раптово,
Задні ноги – до небес!

А як вершник не зірветься,
Кінь собі на круп сідає,
А передніми ногами
Б'ється з небом, як боксер.

Перекинутись він може,
З вершником лягти на спину, –
Виривай, доки не пізно,
Ноги із його стремен!

Не було в полку нікого,
Хто б мав намір підкорити
Марека – так офіційно
Звався той шалений кінь.

Того жеребця гнідого
Конюхи дають Петрові,
І вручають ще гарапник –
Гудзуватий, довгий бич.

Кінь дрижить і головою
Крутить, начебто сказати
Хоче: "Не підходьте, хлопці,
Не торкайтеся мене!"

А Петро бере сцизорик,
На кавальці розтинає
Бич і кидає під ноги:
"Житимем без батога!"

Він виводить "Три лілеї"
На подвір'я тренувальне,
Не сідає, йде поволі
Поруч з коником своїм.

Ходять день вони, і другий,
Один одного цілують,
Марек пробує кусати,
Петрик каже: "Відчепись!"

Родич мій, Петро Волошин,
Парубок ставний з Погору.
Йде до війська. Мати плаче.
Легінь в розквіті життя.

Доки тато жив, було в них
Господарство, пара коней;
Петрик біля них і виріс –
Конюх, фірман, плугатар.

Мати плаче. Син – до війська.
Він ще дома, але хата
Спорожня вже, погасли
Вікна й Божі образи.

Вчора пан постерунковий
Синові приніс повістку.
Мати вишиту сорочку
В польську армію дає...

Зустрічають офіцери:
"Любиш коней?" – "Ну, а як же?!"
В кавалерію, в улани,
В Познань їдеш, брате мій.

"Jazda!"¹ – то найкраще військо
В світі. То Петрова мрія.
Коні й хлопці, хлопці й коні,
Всі на вибір, як один.

А Петро – широкі плечі,
Весь, неначе той відземок,
А з лиця – як римський воїн,
Гладіатор, бойовик.

² Команда "Струнко!" (польськ.).

³ Казарма (польськ.).

⁴ Старший лейтенант (польськ.).

⁵ Ти не поляк? Що то означає?
Українець, а не русин? У Польщі
українців нема! Ти хто такий? Ну, не
мовчи! (польськ.).

⁶ Дух козацький!

То мені дуже подобається!

Дам тобі найліпшого коня! (польськ.).

¹ Кінне військо (польськ.).

Знюхались вони спочатку,
Як приятелі в розмовах,
В росянистій конюшині
Умивавсь Петро щодня.

Знав же він, що коні люблять,
Як жінки, тих чоловіків,
Чиє тіло пахне гарно,
Наче скошена трава.

Кінь по запаху людину
Впізнає: жорстока й хижа
Пахне бур'яном отруйним,
Добра – житом і вівсом.

Як Петро в стремена скочив,
Кінь пішов повільним кроком,
Полк застиг: "To nie do wiary!"¹
А поручник зацікавився.

Сталось чудо. Кінь Zabujca,²
Що, можливо, мав завдання
Понести Петра в могилу,
Врятував йому життя.

II

Осінь. Рік тридцять дев'ятий.
Як монета на долоні,
Сяє вереснева днина...
На Варшаву танки йдуть.

Із-за пагорбів вилазять,
Наче динозаврів стадо,
Гусениць залізні зуби
Клацають і скреготять.

Йдуть дорогами й полями,
Путівцями боковими;
На ходу гарматні дула
Переблискують вогнем.

А плуги стоять на нивах
Біля ратаїв і коней
Перестріляних. Чепіги –
В небо, як молитви крик.

Танки йдуть. Горять за ними
Вздовж доріг хати й костели,
Падають хрести і рвуться
Телеграфні проводи.

Танки йдуть. Неначе магла
Вогнедишна і незряча,
Навпростець тече за ними
Пагубна вогненна лють.

Гуркотить залізна лава,
Ломляться й тріщать дерева,
І дрижить, немов конає,
Перелякана земля.

Танки йдуть. Кати на танках
Розляглися, як на пляжі,
Блузи скинули й шоломи,
Закотили рукави.

Їдуть, як майстри забивства,
Шнапс із горла п'ють, сміються,
Грають пісеньки любовні
На гармоніях губних.

Раптом з яру виринає
Хмарка польської кінноти.
Проти велетнів сталевих –
Карабіни і шаблі.

Танки стали. Засміялись.
Регіт переможців чути.
А поляки йдуть в атаку,
Хлопці й коні йдуть на смерть.

Там, у першому швадроні,³
Мчить стопчатівський мій родич.
Парубок ставний з Подгір'я,
Брат на золотім коні.

"Петре, – сам себе він кличе, –
Завертай коня! Від смерті
Утікай, таж ти не поляк,
В яр ховайся, бо помреш!"

Та зухвалість парубоцька,
Честь йому не дозволяє
Перед гордими ляхами
Показати нищий страх.

Пан поручник – поруч. "Pjotrze,
Co robime?"⁴ – "Помираєм", –
Відгукнув Петро й докинув:
"Я – не русин! Я – козак!"

І тоді гнідий, мов куля,
Полетів. Петро пригнувся.
Протитанкову гранату
Він намацав при сидлі.

Від своїх він віддалявся.
Жоден кінь в його швадроні
Швидкості не мав такої,
Як його стрункий рисак.

Він (чи кінь?!) обрав машину,
Що позаду йшла. На танку
Німчики зухвали грілись
І кричали: "Kom zu bier!"⁵

Та вони не встигли встати,
Заховатися в шкарлупу
Крицяну. Рука майнула,
Мов злизала з танка їх.

А Петро у чорну гриву
Затопив лице й благає:
"Коню, братику мій, брате,
З пекла вирятуй мене!"

Кінь летить, перелітає
Через хащі й загорожі,
Через вийрки й потоки,
Крізь дими і крізь вогні.

Кінь летить, немов дорого
Поміж кулями він бачить,
Він собою сам кермує, –
Петре, не торкайся вудил!

Тиша. Кінь летить крізь тишу.
Вже не чути кулеметів,
Але кінь летить, боїться
Стукоту копит своїх.

Стій! Вони живі! Пробита
Наскрізь танкова лавина;
Надовкруг поля, і тиша,
Й сіна свіжого стоги.

Там вони лягають разом,
Кінь і вершник, наче вбиті.
І лежатимуть незрушно,
Доки сонце не зайде.

В присмерку встають поволи.
Кінь розсідланий. Вуздечку,
Збрую всю Петро знімає,
І Маркові каже: "Йди!"

За життя, що врятував ти,
Я даю тобі свободу,
Йди, шукай своєї долі,
Будь здоров! Іди! Іди!"

Але кінь стоїть. Не чує!
Чує він ще, мабуть, досі
Коней ранених іржання,
Крики вбиваних людей.

У його білках великих,
Як в небесних оболочках,
Бій відбився. Видно гори
Трупів, крові ручаї.

¹ То неймовірно (польськ.).

² Убивця (польськ.).

³ Швадрон (польськ.). – кавалерійський ескадрон.

⁴ Петре, що ми робимо? (польськ.).

⁵ Йди сюди! (нім.).

Закривавлені ганаші
Кінь показує Петрові,
Ніби каже: "Ми вже кров'ю
Побраталися, поглянь!"

І до вершника підходить
Кінь заплаканий, і мостить
Голову свою на грудях
Людських, як дитя мале.

І Петро коневі каже:
"Добре, їдемо в Стопчатів.
Рушимо перед світанком.
Будем попасом іти!"

III

Улан в сіно зариває
Шаблю, карабін, патрони,
І сідло, і підсідельник,
І попону – все як є.

Кінь одержує вуздечку,
А собі мундир військовий
І кашкет чотирикутний
Із дашком бере Петро.

І виходять на дорогу
Побратими серед ночі,
А дорога – в лімузинах,
В панських автах блискотить.

Літаків німецьких страшно –
То ж не світячи, втікають
Урядовці із Варшави,
В темряві машини йдуть.

Петре, не питай нікого,
Що тут діється. Надходить
Окупант, у танки взутий,
Смерть із Заходу іде.

А зі Сходу йде навала
"Визволителів" червоних.
Ти про них почувеш завтра,
Завтра на своїй землі.

Але ти на цій дорозі
Найщасливіший. Міністри
Батьківщину покидають,
Ти ж – до матері ідеш.

Чи коневі, чи жовніру
Салютують генерали,
Хто кого веде – не знають,
Честь обидвом оддають.

Тут Петро подумав: "Боже,
Я – не дезертир. Чому ж я
Пішки йду з конем, а панство
В автах суне, мов на бал?"

І на коника він скаче,
І назад – на тее поле,
Де в стогах – сідло, патрони,
Ремінь, шабля, карабін.

Кінь – у зброї, він – при зброї
На той шлях автомобільний
Повертаються. В колону
Генеральських авт стають.

Їде, їде в Україну
Родич мій, Петро Волошин,
Улан з першого швадрону,
Польщу він в полон веде.

Вершник збройний, таємничий
Авт на кожному роздоріжжі
Жде – куди? На дві дороги
Ділить, а мета одна.

"До Румунії, панове, –
На Замостя, на Томашув,
Потім Львів і Коломия,
Косів, Вижниця, кордон.

А ще краще – на Перемишль.
Самбір, Стрий і Станиславів,
Далі буде вже Стопчатів,
Там я буду ждати вас".

"Три лілеї" – знак французький
В коника його на лобі.
Може, то вже допомога,
Божий, незбагненний перст?

Із машин жінки виходять
І кричать: "Пуласький їде!"¹
Хрестяться. Петро долоню
Прикладає до грудей.

Рава-Руська! Стий. Опівніч.
Хлопці (бинди синьо-жовті):
"Здати зброю!" А Волошин
З карабіна в небо б'є.

До кашкета він чіпляє
Синьо-жовту стрічку: "Хлопці,
Не віддам я вам нічого,
Я до матері спішу.

Кінь мені потрібний дома,
Карабін також потрібний,
Бо дорога ще далека!
До побачення, брати!"

Їдуть авта, а він обіч,
Над ровами йде алюром,
Супровідник невідступний
Слави польської й ганьби.

В Коломиї міст над Прутом,
За мостом – корчма. Над нею
В'ється синьо-жовтий прапор,
Зустрічає втікачів.

Хлопці з Вербіжа, похмурі,
В мазепинках (і при зброї),
Коротко: "Коня – до стайні!
Карабін – сюди! Мерщій!"

А Петро: "Я вас попрошу
Відійти мені з дороги.
Все, що маю й що не маю,
Я в Стопчатові оддам.

Кріси ви беріть в поляків,
А мене не зачіпайте!
Мати жде мене два роки!
Ясно? Гайда! Кроком руш!"

Карабін наготові,
Кінь басує, хлопці – врозтіч.
"Та не бійтеся, Бог з вами!
До побачення, брати!"

Під'їжджає до Ключева,
А там брама вже готова,
Смерчиною повита,
А на ній червоний стяг.

Командарма Тимошенка
Ждуть, тим часом під'їжджає
Улан з першого швадрону;
Що він скаже, люди ждуть.

"Я – стопчатівський, з Погору,
В польській армії набувся,
Йду додому. По дорозі
Бачив рідні прапори!"

Що? Немає у Ключеві
Синіх фартушків і жовтих,
Є лишень один, червоний?
Я вам стрічку дам свою!"

І ключівське парубоцтво
Зашуміло, загуділо,
З фартушків зробило прапор:
"Хай звикають москалі!"

Стяг червоний – вниз, а вгору –
Синьо-жовтий стяг. Не знають
Зустрічальники ключівські,
Що за вчинок цей помруть.

І Петро також не знає,
Що то буде, як то буде,
Якби знав, то обминав би
Браму смерті на шляху.

А в Стопчатові до Лючки
Кінь по білому камінні

¹ Казимир Пуласький – керівник польського антиросійського повстання XVIII ст.

Сторожко ступає, сині
Іскри скачуть з-під копит.

Вершник плаче. З коня сходить
І до річки припадає,
Як до дівчини, на руки
Взяти хоче й понести!

А Погір на тому боці,
І, (Петру здається) мати
Дивиться згори на нього,
Та його не впізнає.

"Мамо! – він кричить щомога, –
Я приїхав! Я вернувся!
Вийди з хати! Я вже дома!
Я купаюся з конем!"

Він з коня сідло знімає,
Підсідельник і попону;
Голий кінь і вершник голий
Входять в плесо – вище пліч.

Кінь Марко не буде пити
Воду будь-яку, а з Лючки,
Форкаючи, п'є він довго,
І тонесенько ірже.

Петре, хлопчику, згадай же,
Як ти з кіньми тут купався,
За хвості тримався міцно,
Вчився плавати, згадай.

А в твого Марка хвостище
Широчезний, наче хвиля;
Як розплився, то наповнив
Чорним полум'ям ріку.

Дивний кінь. Петро сорочку
Вишиту свою виймає
З підсідельника та в жарти
Приміряє на коня.

Що таке? Його сорочка
Розгорнулась, як попона,
І всього коня сховала,
Зверху тільки голова.

А на голові, як роги,
Всторч стоять тривожні вуха,
І під гривною сорочка
Біла, біла, наче сніг.

І нагрудник золотистий,
Наче соняшник, на грудях
Кінських сяє. Наче Довбуш,
Кінь у вишивці стоїть.

"Йди!" – Петро бере вудила,
А сорочка вже на ньому.
Треба мамі показати
Душу – не чужий мундур.

Пішки стежкою нагору,
На Погір вони виходять.
Двері на замку. Нікого.
Дома матері нема.

Ах, нема її й не буде!
Хата – пуста. Голі стіни.
За столом Петро ридає.
У вікні Марко стоїть.

IV

У Стопчатові весілля.
Жениться Петро Волошин,
Улан з першого швадрону,
На Погір музики йдуть.

Грижуки ідуть. Родина.
Батько – скрипка. Син – цимбали,
Другий син – бубніст, а третій,
Наймолодший – сопілкар.

Та на кожному струменті
Кожен з них майстерно грає,
А буває, що співають
На чотири голоси.

Барвінкової заграли.
Скрипка плаче і голосить,
Молода сидить, сміється,
Плакати нема за чим.

Вже своє віддівувала,
Настоялася по ночах
З парубками. Всіх забула,
Як побачила Петра.

В Петра – хата на Погорі.
В Петра очі – сині зорі,
В Петра кінь – міцний, як линва,
З кричі прядена ужва.

Молода (ім'я – Олена)
Вже скакала у стремена,
Їздила в Ключів і в Мишин,
Обнімалася з Марком.

Йде весілля, кінь в коморі
Схований. Совітьська влада
Вже збирається втікати,
Німець вдарив з літака.

Де той кінь, в селі всі знають,
Та ніхто не писне й слова;
Кінь, неначе в партизанах,
Є – вночі, а вдень – нема.

Обіцяла нова влада
Біднякам роздати землі
І церковні, і магнатські,
Та побились бідняки.

Насміялись комуністи
З тої крові та з любові

До землі: "Все буде ваше,
Та записуйтесь в колгосп!"

Ми зберемо, об'єднаєм
Багачів із жебраками,
Всім безкінним дамо коней,
Рай збудуєм на землі".

А Петро тоді в сільраді
Так сказав: "Я до колгоспу
Сам піду, але ніколи
Не віддам свого коня!"

Буду на коня робити,
І служитиму коневі,
Бо від вас мій кінь мудріший,
Братчики-товариші!"

А тепер Петро хмеліє,
З молодицями танцює,
І співає коломийки,
Аж луна лісами йде.

*Ой, в Марії чорні очі,
В Марії, в Марії;
Мене взяли, відобрали
До кавалерії.*

*Мене взяли, відобрали
До коня, до коня;
Виплакала чорні очі
Фіялочка моя.*

*Не плач, моя чорнобрива,
Бо злиняють брови.
В мого коня чорна грива,
Золоті підкови.*

*Дали мені ляхи коня,
Мав мене забити,
А він мене в небі носить
Повище Палити.*

*Ой повище та й пониже,
Та все понад гори.
Ой, не дам го одягнути
Ні в хомут, ні в шори...*

*Буде кінь мій на свободі,
Як пани артисти,
Ні, не будуть посторонки
Мого коня гризти!*

Він співає, та не вірить
Славній пісні парубоцькій,
Він жадає заглушити
Тою піснею свій жаль.

Жаль, бо він Марка оберне
В роботящу худобину,
До тяжкої праці змусить
Золотого жеребця.

Буде тягати він воза
Драбинястого і плуга,
Смерекові трами з лісу
І каміння із ріки.

Бо таке життя. В'язниця
Для коня і для людини,
Для народу і для людства –
В хліба – всі вони раби.

А свобода? А свобода,
Наче смерть, лякає й вабить,
Духові дає наснагу
Вище звіра піднестись.

Одягав твою сорочку
Коник твій серед зарінку,
І літав же швидше кулі,
Бувши з танками в бою.

Хто він, цей гнідий чортяка
Із хвостом, що вився в Лючці,
Як дракон, чи гад довбезний,
Бачив ти той хвіст, чи ні?

Думає Петро й сумує,
Поглядає на Олену:
Що вона з конем тим має,
Шепче що йому до вух?

Чом той кінь ірже за нею,
Чом кладе їй поміж ноги
Голову свою в поклони,
Чом не скине із сідла?

Князь Петро коня ревнує
До княгині, до дружини,
А княгиня оком бистрим
Коника в душі пасе.

Князь Петро встає з-за столу,
На подвір'я гостей просить.
Йдуть, співаючи, музики,
Дружби, дружки, світилки.

"Колеса" танцюють ґазди
З переходом на гуцулку,
Падають жінки в обійми,
Мліють од чужих мужів.

Стій! Петро коня виводить
Із комори. Кінь, як цісар.
Та на грудях не медалі,
А весільні калачі.

Так Марка дівчата вбрали,
Ще й вінок барвінко-злотний
Заплели у чорну гриву,
Надовкола гострих вух.

Якби хтось в ту мить врочисту
Із весільної громади

Привітав Марка, напевно
Кінь би сам заговорив.

А Петро: "Мовчи, мій брате,
Людам я тебе представляю,
І не гнівайся на мене,
Може, щось не так скажу.

Люди! Це мій кінь. Боярин.
Мій товариш, брат козацький,
Мій спаситель, моє віно
І краса – моїй жоні!

Нас послали проти танків,
І ніхто живим не вийшов
З того пекла. Всі поляки
І всі коні там лягли.

Ми підбили танк. Втікали.
І, втікаючи, ми чули,
Як те поле погигало
В криках коней і людей!"

А Олена Заголена
(Хлопці так її прозвали)
До Марка іде й цілує
В губи коника свого.

На Петра спадає хмара,
Тінь якоїсь небезпеки;
Каже він: "Кохані гості,
Скоро будуть німці в нас.

Я вже бачив їх. Не треба
З прапорами зустрічати
Тих потвор. Були червоні,
А коричневі прийдуть!

Погуляймо ще до ранку,
Може, й коник затанцює,
Як жона моя попросить
Та гуцулки з ним піде!"

Щось недобре зворухнулось
В його серці тої миті;
Він з коня вінок знімає
І знімає калачі...

V

Сорок третій рік. Стопчатів.
Німці контингент збирають,
Та в селі вже є боївка,
Партизанська влада є.

Є стежки і є дороги,
Але не для окупанта;
Вже дванадцять збройних сотень –
Коло церкви в Космачі.

Двісті шуцманів упало
На порозі тої школи,

Де січовики готують
Ройових і чотових.

Вже з Делятина на возі
Схованого в купі гною
Ковпака ґазда вивозить
Під Москву чи за Москву.

Хліб магазинують хлопці –
В засіки, у бункри, в схови;
Хліб – то зброя і свобода,
Хліб – то пісня і життя.

На Погорі, у stodолі,
Кінь Марко ірже, сумує,
В шпари в стінах заглядає,
Жде господаря свого.

Теплий березневий вітер
Виграває на теленці,
Ніби кличе на простори,
Ворохобить кінську кров.

А господар плуг виносить,
І рихтує колісницю,
І ладнає посторонки
Та з дзвіночками хомут.

І веде сусід Микола
Свого коника малого.
Буде в супрязі тягнути
Плуга кінь-аристократ.

Та чи буде? "Ні, не буде!
Петре, батога не згадуй,
Силоміць Марка орати
Ти ніколи не навчиш.

Спробуй з ним на поле вийти,
Походити коло ниви,
Хай подивиться й почує,
Як та скиба гарно йде!

Не спіши!" Хоча Микола
Має розум філософський,
Тільки вся його премудрість
Не в душі, а в кулаці.

"Ти візьми на нього бука!
Вишмагай, збатожд до крові,
Буде він трястися з болю –
Одягай тоді хомут!

Кінь, як жінка. Як не вдариш, -
Скурвиться! А трошки бита
Чоловіка покохає,
Сльози власні, як свята".

Вчить Микола: "Бити треба
Задля доброї науки
Бахура; як ні, то з нього
Вийде злодій чи бандит!"

А Петро відповідає:
"Бий не бий, хто народився
Злодієм, той ним і буде.
Подивись на довкруги!

В нашому селі злодії
Змалечку були всі биті,
Та що більше їх карали,
То все гіршими були.

В тюрмах їх так само били,
Мордували, зневажали,
А вони вертались д"хаті
Й знову брались за своє".

А Микола так мудрує:
"Чи ти бачив, як то в цирку
Не лиш коней, але й тигрів,
Левів танцювати вчать?"

"Бачив. Ляскають бичами
На арені. А насправді
Їх виховують одмалу,
Змінюють характер їх.

Я свого коня так само
У сідлі навчив ходити
Ласкою, але орати
Добрим словом не навчу.

Не навчу, бо не для плуга
Він народжений. Це – воїн!
Між людьми таких негусто,
Їх – в уздечку не заб"єш!"

А Микола: "Що? В уздечку?!
Пам"ятаєш, як поляки
Нас товкли в тридцятім році?
І забили всіх в ярмо!

Всіх! Ніхто не квакнув навіть!
Знай, тримається вся влада
Людська, Божа і державна
На кривавому битті!

Бог також людей карає!
Зло на світі лиш від того
Розпаношилось, що Бога
Не боїться вже ніхто!"

Слухає Петро Волошин
Наче казання у церкві,
Слів премудрих, але бити
Не збирається Марка.

Все ж коня свого виводить
І хомут йому на шию
Вішає – супроти себе
Діє смілий чоловік.

Так, неначе накликає
Сам на себе небезпеку;

Кінь лютує, кінь, як демон,
Скаче, на диби стає.

Падає він на коліна,
Падає й хомут під ноги;
Під копитами дзвіночки
Биті, як мишва, пищать.

Втім, Петро Марка тримає,
Перепрошує і гладить,
А розгніваний Микола
Підбігає, наче звір.

Він хапає, та не пугу,
А гнучку й тяжку запруту –
Молодий бучок довжезний –
По хребту Марка січе.

По хребту і кров побігла
Краплями на круп од гриви;
Як розірване намисто
Довге, звисла на коні.

Кінь зривається, як вихор,
Кінь летить навскач полями,
На Борисівку, на Пістинь,
На Микитинські стежки.

Вдарений Микола стогне,
Він до вечора сконає;
Грудну клітку копитами
Проламав йому Марко.

А Петро стоїть. Зубила¹
І кантар в руках тримає –
Все добро, що залишилось
Від свавільного коня.

Дивиться Петро з Погору,
Як підноситься в повітря,
Понад гори, наче ангел,
Друг його і рятівник.

Червонясто-злотні крила
Мерехтять, білки сліпучі
В синяві прозорій грають –
Чорний кінь, як птах летить.

Так вони колись летіли
Там, під Познанню, у Польщі...
Де ж ті танки? В Коломиї,
Чути гуркіт на Погір.

Петре, що з тобою сталося?
Був ти козаком у битві
З танками, а дома знову
Русином покірним став!

Воїна ти хтів навчити
Нидіти в старій stodолі,

Не іржати, їсти псянку
І ходити в хомуті.

Закопав ти в землю зброю –
Карабін, патрони, шаблю,
І забув, де та могила,
Свою душу ти забув.

А твій кінь іде верхами
Короленьки і Палити,
Синій гребінь гір ламає,
З-під копит летять вогні.

Врятував тобі життя він,
Та не тільки. Дав свободу
І навчив її любити
Більше, як саме життя.

Він не вернеться ніколи –
Як твоя козацька юність,
Бойова снага й відвага,
Людська гідність і любов.

Дивиться Петро і плаче.
Кінь летить крізь оболонки,
Й, наче журавель, зникає
В небесах над Космачем...

ЕПІЛОГ

Хтось постукав серед ночі,
До вікна Петро підходить,
Може, кінь? Та ні, то хлопці
З автоматами. Свої.

Увійшли, за стіл сідають,
Повечеряли, співають,
Дякують, стають при дверях,
Вже відходити пора.

А Петро собі міркує –
Може б, їм віддати зброю,
Ту, закопану в городі,
Може б винести сідло?

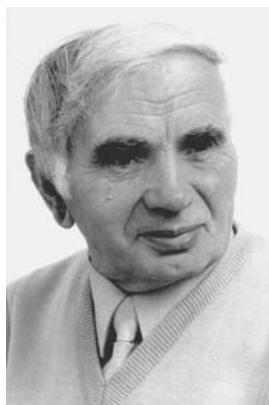
І питається. А хлопці:
"Та нічого нам не треба,
Ні сідла, ні карабіна,
Все в нас, пане Петре, є.

Ви подумайте про себе;
Знаєте, душа, як зброю,
Схована в землі – ржавіє;
Сяє тільки у руках!

А ваш кінь – краса і гордість,
Курінний на йому їздить,
І зглядається на нього,
Як на чудо, весь Космач!"

Дмитро ПАВЛИЧКО.
м. Київ

¹ Зубела – мундштук залізний.

ВИНО З ЦВІТУ ПАПОРОТІ

Я – гуцул!
Я – коса!
Я – коса і відразу
Я – камінь...
Я – вогонь і вода,
Соловейко й розлючений
Звір.
Я обшитий вітрами

І обкладен
Важкими руками.
Я – гуцул!
Я – Черемош у повінь,
І замріяний бір.
Я – ватага цих хмар.
Я – Нездвиг-гора,
Бог у стихії.
Кольоровий лелека,
Що враз беркутом чорним стає...
Тнуть мене блискавиці,
Чешуть мавки і духи лихії...
Я – гуцул – кров від крові.
Я тут – пан!
Я таким є, як є.
Я – іскра небезпек,
Крик сльози,
Що на лезові бартки.
Скрипки ніжної-ніжної,
Наодинці
Заплаканий звук...
Я – примхливий ручай,
Що лови – не лови,
З-межи рук
Утече,
І між гір
Перетвориться
На леза ватри...

КРИНИЦЯ ЛЕЛЕКОЮ В НЕБІ СТАЄ

Коли уночі розсуваються гори
І кам'яні двері гримлять, то тоді
З камінь вилітають пташинії хори,
А ватра пливе по вечірній воді.

Тоді стають сосни стрункими дівчатами,
Дуби в ту ніч хлопцями в лісі стають.

Богдан РАДИШ-МАРИНЮК

А коні летять небесами зірчатими
І воду зозулі із каменя п'ють.

Тоді синій вітер стає синім колесом,
А ріки ізнизу біжать догори,
І крутиться небо тоді синім колесом.
А зорі так близько – хоч в руки бери.

Тоді Чорногора стає ведмедицею,
Криниця лелекою в небі стає.
А хата пливе серед неба зірницею,
Вікно в ній зозулею в небі кує...

ДЕРЕВО

Спини на ковбку
Очі небайдужі:
В цім дереві ще сплять
Химерні ружі.
В цім дереві ще скрипка спить.
Можливо,
Котра заграє
Ніжно і тужливо.
А, може, спить
В цім дереві сопілка,
Що у руках,
Як райська перепілка.
В цім дереві
Дріма могутня ватра, –
Її комусь лиш розбудити
Варто.
В цім дереві,
У цьому круглякові
Узори сплять,
Мов кучері шовкові.
Та прийде майстер,
Ту колоду зміря –
І витеше із кругляка повір'я.
І витеше, напруживши уяву,
Церковний хрест
Чи чудернацьку паву.
В цім дереві
Ще блискавиця блиска,
Ще спить у ньому
Різьблена колиска.
У цьому круглякові деревини
Спить для гуцула
Віко домовини.

ВОДА

Ти – вода, Я – вода, Ми – вода.
Підем в хмари – не стане й сліда.
Тільки – хмара, туман як обман,
Синє озеро, річка, лиман...
Ніч – вода, день – вода, рік – вода,
Щастя, успіх, і навіть – біда.
За водою вода – і нема вороття.
За водою слова, обіцянки, життя...
Світ – вода, дощ – вода, смерть – вода.
Зостається лиш пам'ять
І твоя коляда.
І ще – хрест, і свіча,
І каміння грядя,
Що так само – вода!
Що так само –
Вода...

КАМІНЬ

I

Цей камінь був гуцулом,
Той – ведмедем,
Той – жабою,
Той бараном чиїмсь.
А інший беркутом
Літав понад смереками,
Ще інший блискавкою
У грозу тут впав...
Цей камінь перший
Вміє говорити,
А той реве ночами
У скалі.
А той, рогатий,
Пре смереку в річку,
Ще інший
На горі огнем горить.
Цей камінь
Був гуцулом, моїм предком.
Він і тепер на вигляд,
Як гуцул.
Прийду до нього,
А він мені скаже,
Що я теж стану
Каменем колись...

II

Став каменем
Під папороттю дивною.
У Чорногорі каменем живу.
Хоча, напевне,
Стати міг людиною,
Або росою впасти на траву

САГА ПРО ПЕРШОГО ГУЦУЛА

Помер якось старезний чоловік,
Що немалий прожив на світі вік.
Іде до неба сходами крутими,
Щоб в небесах зостатися навік...

Не прийняли його ні пекло, ані рай,
Хоч сядь і плач, і наново вмирай.
Чи вештайся між небом і землею, -
В рай-пекло не пускають хлопа – й край.

Та чоловік – мудрець, чи не мудрець,
Сказав під небом: "Хай би йому грець!..
Опускаю з-за хмар у сині гори,
На Піп-Івана, або – на Ігрець..."

Так і вчинив: з-поміж досвітніх зір
Спустився він на хмарі в хаші гір.
Тут, в диких горах, став гуцулом першим, -
Як хочеш – вір, не хочеш – то не вір.

Став працювати важко день при дні:
Каміння зсунув, викорчував пні.
Посеред хаші вимаїстрував хижу,
Скопав при хижі грядку навесні

Прорив криничку, виклав з глини піч,
Впустив, як стражу, в хижу поторіч,
Із дичини напик м'ясного яства,
А з лою насукав для ночі свіч.

Знайшов собі калину коло яру,
З її галузи змайстрував флюяру.
Від її звуку мавки заридали,
І зацвітали пні від її чару...

Його сусідами були: стрімкий ручай,
Стара сосна – ніби стара печаль,
Два ворони, а ще – стара сорока,
Та темні звори реву і мовчань.

А чоловік, той дивний чоловік,
Що загубив літам й століттям лік,
Живе й живе у цих суворих горах,
Гуцулом тут він сам себе нарік.

Не сприйнятий ні пеклом, ані раєм,
Живе й тепер він в горах – не вмирає, -
То явиться мольфарам, то чугайстрам,
А то, як лісовий, на дрімбі грає.

Він пережив століття і світи,
Не знав ніде й ніколи суєти.
А не помер тому, що його й досі
Не може смерть у горах цих знайти...

Віктор МАКСИМЧУК

Іду до себе...

РОЗМОВА З ТАРАСОМ МЕЛЬНИЧУКОМ

До тебе іду,
Мій друже Тарасе.
Неначе на сповідь іду...
До віршів твоїх
Ліричних, прекрасних,
Важкими стежками бреду...
Бреду...
Повторюю твою долю...
Вивчаю тюремні закони...
Щоденно Бога молю
Знести з мого шляху
Важкі перепони...
І загадую бажання:
Дорости до твоєї величі,
Хоробрості,
Бунтарства.
Ти, мов Апостол,
Протоптав цей життєвий шлях...
І міг так просто
Побороти в собі страх.
Міг обійняти
Серцем і душею
Червону калину,
Горді Карпати
І рідну Україну...
Ти виріс до Бога,
Став небесним!
І ще...
Став ближчим мені...
Всім своїм єством...
Став мені братом...
Зрушилась брила...

Те, що вже відболіло –
Відплаче дощем...
Лиш душу стискує щем...
Знов загояться рани,
Поміцнішають крила
І скінчиться тюрма
Для мого тіла...
Бо для душі нема
Ні тюрми,
Ні неволі...
Душа, як птах,
Летить, куди хоче,
І коли хоче...
Коли їй заманеться...
Навіть хвилинку тому
Вона відвідала твій Діл,
Змогла покласти троянду
До підніжжя обеліска
Біля школи у рідних тобі Уторопах...
Ще раз пильно поглянути
На твою світлину,
Яка поміщена на надгробку
В Мальцевім...
Але, друже,
Це моя душа Відвідала тебе...
А я бажаю,
Щоб і тіло також...
Даю слово честі –
Обов'язково!
Низько схиляю голову перед Тобою...
Земля тобі пером...
Царство Тобі небесне,
Яке Ти заслужив...
До зустрічі, друже...

12.10.2011 р.

ЦЕ СОН ЧИ НЕ СОН?..

Косівчанину Василеві Шкургану

Вже скапує віск, мов пекуча сльоза,
А вітер людину шмагає.
Людина наїжена, наче гроза, —
Сенс свого буття допиває.

Есенція мозку по краплі тече,
Вся вирватись мріє на волю.
Лиш місяць-жаринка знов тіло пече, —
Яке відцвітає від болю.

Хтось формулу болю довести схотів,
Схрестивши її із коханням.
А груди ворущаються від почуттів
І сон утіка перед ранням.

В щілину дверну вже прорвавсь промінець
І пада на сплетені руки.
Прийде новий день... Це іще не кінець...
Над містом злітаються круки...

Це сон, чи не сон?.. Поспішає душа
Забути ілюзії стерті...
Вони ж бо тремтять, як заблудле лоша,
Нажахане кимось до смерті.

Це сон, чи не сон?.. По траві мчить маля,
Сміється уже до матусі...
Звук грому по небу лунає здаля...
Я небом, як ластівка мчуся...

Апокриф над ложем, — неначе девіз...
Сакральності більше не буде.
Лелека із Африки весну приніс,
Та я поспішаю в... Нікуди...

14.12.2011р.

* * *

*...Котиться сукня обірвана — з пліч,
Котиться з персів спокохана ніч.
Котяться руки з розплетених кіс...*

Антонія ЦВІТ

Я пливу у потоці снів
Через гори, хребти, долини...
Ти, кохана, наснилась мені, —
Образ твій в моїм серці й донині...
Наче в сні: я торкаюсь пупка,
Ніжно перси в руках ласкаю.
Ти зваблива... Й твоя рука,
Наче хмари по небокраю,
Тілом моїм пливе... І на мить
Зупиняється за бажанням, —
А під серцем струна щемить
У мелодії цього кохання...
Я, мов човен, на хвилях ніг,
Ніжно горнусь до твого тіла.
Тану з радості, наче сніг,
Що в долонях своїх зігріла...
А в очах мерехтять вогні...
Я нестримний в чуттях... Я — Овен...
Вже і сили бракує мені,
Щоб утримати на березі човен...
А нестримний потік нас несе —
Так шалено у цьому двобої...
І в екстазі все тіло трясє, —
Ми цього побажали обоє... ,
Це, як пристрасть твоя, як любов,
Що горить у мені... Я палаю...
І тоді пориваюся знов
Допливти із тобою до краю...
Ми з тобою до самого рання
Грішимо, але це не грішність...
Певно, все би віддав, кохана,
Щоб в цих хвилях прожити вічність...

25.12.2011 р.

МОЄ ПОЕТИЧНЕ ПЕРО...

Півдолі уже за спиною, —
Спізнав я і зло, і добро.
Повсюди постійно зі мною
Моє поетичне перо.
Беру його в руки — і бачу:
Як світом буває краса,
Як вітер плететься ледачий,

Як сяє ранкова роса,
Як діти сміються веселі,
Як маки у полі цвітуть,
Як ми прикрашаєм оселі
І в світ прокладаємо путь.
Як мати в далеку дорогу
Дитину свою проводжа,
Як рветься до рідних порогів
Згорьована наша душа.

Як сонечко сяє ласкаве,
І хмарки по небу пливуть,
Як ставить життя нам цікаві
Загадки. І в чім їхня суть?..
Усе те, що зір мій сприймає
З народження і до сих пір,
Перо моє вмить виливає
На сяючий чистий папір...

3.01.2012 р.

ДУМНА ДОРОГА ВІКТОРА МАКСИМЧУКА

*Я пишу про те, що розумію, про те, що люблю,
І в міру того, як пишу, я відкриваю світ самого себе*

Кузьма ДЕМОЧКО

Справжньою культурною подією можна назвати презентацію нової книжки Віктора Максимчука "Іду до себе", яку організували Клуб творчої інтелігенції "Німчич" та Вишницька центральна районна бібліотека (директор М. Мицкан). І не випадково до цього звідомлення епіграфом взяті слова знаного на Буковині журналіста К. Демочка, які просто таки синкопують "себепочуванню" автора презентованої книжки: "Іду до себе... Тож іти я мушу / Бо я ступаю на поріг весни. / У цім двобої я вблагаю душу / Торкнутися своєї глибини...".

І ота "глибина" В.Максимчука об'єднала присутніх у спільній молитві за його батьків Петра Арсенійовича та Лідію Іллівну, світлій пам'яті яких і присвячене вищезгадане видання. Основуючись заввагами автора передмови П. Сороки щодо тематичної розмаїтості книжки, працівниця РДА м. Вишніці Ангеліна Юрійчук напрочуд легко задала тон щирій розмові, надавши слово всім присутнім. Зокрема, у композиційній побудові заходу звучали вірші-присвяти незрадливим друзям, які В. Максимчук написав у неволі. І кожна з них по-своєму засвідчила вміння поета кількома точними штрихами розкрити характер згадуваної особистості. Свої ж душевні резигнації навзаєм відтворювали художник і різьбяр Володимир Ворончак (зауважив, що там, у міліції, Максимчук був людиною, а тут, у вистоянні, із "зчорненою обставиною" він вдвічі Людина), поет Василь Шкурган (жартуючи про побратимство не лише по перу, а й по внуках, косів'янин побажав "так тримати, бо в тій глибокій роботі над собою Віктор заряджає й інших"), Василь Джуран (який зауважив, що Віктор вірить віршами, а цей час, ця болюча струна, мовлячи словами Т.Мельничука, то все від Трійці). Поетичними сподіваннями на хвилююче поліпшення життєвих обставин Максимчука висловились колеги по писем-

**Віктор Максимчук (справа)
і Володимир Михайловський**

**Звучать щирі поздоровлення
з виходом книги**

Зачаровані поезією...

ному цеху Ігор Маковічук і Ярослав Кузик. До товариського обговорення книжки долучились й поети Микола Близнюк (зауважив дві дороги, перша з яких у зневірі кане у безвість, друга ж – що відкриває нові горизонти, простелюється у тривалу "себеприсутність"), Надія Кибіч (яка побажала роботи для душі

У колі друзів

і тіла). Слова підтримки й захоплення висловили викладач Вижницького коледжу прикладного мистецтва ім. В.Шкрібляка Зінаїда Лизун і художник Віталій Косович. Думна дорога Віктора Максимчука зворохобила й мистецькі подружжя Аделю та Антона Григоруків (які говорили про те, що Вікторові талановито вдалося "небо в клітинку" розширити до високих просторів) та Світлана Ярема й Віталій Писарюк (які подарували Вікторові картину небесних кольорів із символічним голубом надії). Звертаючись як у листах, так і при зустрічі до "творчо невтомленого побра-

тима", головний редактор газети "Буковина" Володимир Михайловський зауважив, що з книжкою, яку отримав у щирі незабудь кожний присутній, не соромно піти в світ. І що то є велика мужність писати саме так, "всенабираючи" висоту.

Своє враження щодо поетичних образків В. Максимчука висловили також неутримна Зінаїда Лизун, меценати Галина Фуштей і Василь Ватрич. Його поезію "ліками для душі" назвав знайомий на Буковині композитор Тарас Бойчук. По-своєму щиро й відкрито звучали побажання мисткині Тамари Огданської.

У загальних сентенціях сприйняття заходу як би витворився вишиваний рушник, на якому притемнені кольори освітлювались, виграючи яскравими барвами. У підсумок цьому зазвучали й "Пісня про рушник", "Виростеш ти, сину" у виконанні працівників Вижницького районного будинку культури Ольги Дроняк, Наталії Сушинської та Антоніни Клоцької.

Приємно, що на заході були присутні й долучилися до розмови начальник відділу культури Микола Мойсей, керівник народної аматорської кіновідеостудії "Черемош" Микола Сушинський, директор Вижницького видавництва "Черемош" (в якому, до речі, й виїшла книжка) Ігор Бідений.

Варто відзначити, що оті хвилюючі миті зафіксував об'єктив фотокара газети "Вижницькі обрії" Михайла Горюка.

Призадуманий погляд Віктора Максимчука... Легка усміхненість у жартівливих вкрапленнях... Самозаглиблення, в якому пізнається, "де провалля, де межа між духом і зухвальством" (вслів В. Стуса)... І все то увиразнюється у поетичних рядках Віктора Максимчука:

"Я вдячний тим, чиє плече зі мною
У час весілля і розлуки час.
Ми поєднались участю землею –
Ніхто не в силі роз'єднати нас..."

Ніна ВАСИЛЬЧЕНКО-КАВЕРІНА.

м. Чернівці

Світлина Михайла ГОРЮКА .

м. Вижниця

Мирослав ЛАЮК

МОЖЛИВОСТІ

Народився 31 липня 1990 року у селі Смодній. Закінчив Косівську гімназію-інтернат. Студент 4 курсу Національного університету "Києво-Могилянська академія". Автор поетичної збірки "Самому стати світом". Твори друкувалися у журналах і альманахах "Київ", "Буковинський журнал", "Хортиця", "Перевал", "Ватерлінія" та інших. Лауреат фестивалів і конкурсів "Молода республіка поетів" (Львів, 2011), "Ватерлінія" (Миколаїв, 2011), "Cambala" (Донецьк, 2011), "Турнір поетів. Лови момент" (Київ, 2011) та інших. Твори перекладали російською і вірменською мовами. Лауреат премії ім. Олеса Гончара (2012).

ТРЕНОС ДІДОВОЇ ХАТИ

ось мить: порожнє все зі стін зняли ікони
прапредки зі світлин устали і пішли
болить – і б'є душа у мідносердні дзвони
в дзвіниці на горі де хмари як воли

ось мить: сховався Бог за комином із кахель
і плаче як малий і кахлі світло тчуть
і плаче крізь дощів туберкульозний кашель
і кахлі кожен нерв немов тавро печуть

аж хата наче бомж хтось вікнам вибив зуби
ніхто сюди не йде тут більше не живуть
і душі вийшли геть немов дерева з зруб
і впав останній дуб назад закривши путь

півзливи на даху – щоб вогко стало венам
а інші півдощу розмотують бинти
і тільки щось щемить хрипким вселиким треном
сидить на лаві Бог сидить не хоче йти

МОЖЛИВОСТІ

дякую страхові за можливість бігти
точніше за можливість втікати
така можливість останнім часом дається рідко

впевнений у його жіночому первні
чоловік не здатен на такий виклик
чоловік не здатен на заклик до самобичування
і холодного як лезо спостереження за цим
чоловік не здатен

іноді я стою і не можу поворухнутися
коропи теж стоять на глибинах
як кам'яні статуї
але їхня скульптурність динамічна

дерева теж стоять але вони насправді
ростуть від страху померти
каміння воно теж боїться але дуже повільно
хіба пісковик трохи швидше

але мій спокій то щось інше
то як авраамова впевненість
але мій спокій – то мовчання і крик водночас
то наче так має бути

і сьогодні
коли врешті знаємо правду
дякую страхові за можливість переслідувати

МІФ ПРО ЧОРНУ СМЕРЕКУ

чорна смерека виростає із зіниці озера
з ока яке постало з гірської долини залитої
водою
від сорокаденного дощу

чорна смерека тягнеться угору десять тисяч
років –
рівно стільки треба
щоб вискочити з дна якого не було і немає

хто хоче побачити її кістковий мозок –
пірнає
і ніколи не виринає і не виринає ніколи

хто залишається на ніч на березі
того вбиває блискавка
бо то дерево заборонене

тут не купаються янголи тут не миють
зелені груди мавки
тут мій дід із сокирою колись пірнув
і було рівно дев'ятсот п'ятдесят бризок

тут мій дід виринав
але зовсім
іншим

чорна смерека щоночі зазирає в очі кожній
зірці
але одну з них обминає
і червоніє від місячного видива

наче дівчина яка купалася у потоці
а її запримітив голою
чорновусий парубок

СТАРА ЛЕМКІВСЬКА ЦЕРКВО

стара лемківська церкво
чорна як позаторічна солома
поросла мохом і поїдена осами

якщо навіть колись тебе і сплять
навіть якщо тебе розберуть на частини
навіть якщо тебе і забере смерч
на твоєму місці ніколи не зможе нічого бути

твій привид стоятиме тут непорушно
як форель у тиховодді

бо у тобі хрестили антонича

П'ЯНИЙ ДІД

п'яний дід іде з чайної він не хитається
але підспівує
несе бабі шоколаду з крамниці –
аби задобрити

але вона не піддається і довго буде
ображатися
і їсти на стіл сьогодні не подасть але
насправді дід у чайній наївся

п'яний дід розкаже мені багато про свою
молодість
і про те як вполювати ведмедя без рушниці
і про бабиних залицяльників
а також про те що літа вже не ті

потім він вляжеться на канапі й захропе
і посеред ночі часто ходитиме пити води
і зачепить бабине начиння
що розсиплеться з гуркотом на підлозі

а баба нервово стискатиме зуби:
шляг би ки трафив анкологіку
нехаре ти собачя аби кі очі вілізли
аби кі гад на довбню скочів та аби кі
пожеріста впекла

а він думатиме
ика ж уна мене файна – ек красна ружя
і добря ек бануш
з таков і вмерти в один день не гріх

ЗГАРДИ¹

мертві аж живі
живі аж мертві
вибожені на портретах у вишиванках чорно-
білих

майже безсмертні
і майже затерті
сходять зі світлин весільних

згардами видзвонюють
пісні заспівують аж сльози самі течуть
цілують у уста

бартками у ворота гупають
витинаячи знаки
звіра вогню і хреста

колачі жовтками домальовують
рахви різьблять щоб аж йой!
писанками бавляться наче діти

на хрестинах над колискою ширяють
на весіллі навколо деревця ходять
на похоронах підтримують трембіти

вони крок у крок
за кожним сином своїм
ідуть

живуть
і не умирають
і ніколи хіба лиш забудуть про них і не
вмруть

ТРЕМБІТИ СВЯТОГО ІЛЛІ

1.

ти не забудеш бо ніколи не помреш
нехай високо над землею і закладає вуха але
ти не забудеш

бо колись давно
ще у минулому тисячолітті
на початку його останніх десяти жмень піску
запалила блискавка –
а із дерева нею удареного роблять трембіти

трембіта –
то така пташка
що всі горби
лиш її слухають

а якщо забудеш то ти не той
якщо забудеш то могила твоя вкриється
мохами і осотом

2.

ти тривожиш мене ти мене випиваєш
ти душопроникний струм ти скручена чорна
діра
яка на космічних перехрестях повертає у минуле

¹ згарди – нагрудні прикраси

і коли у темряві спалахує сірник бачу лики
предків –
ту прозору воду що не проводить
часу

а як притулить вусатий гуцул тебе до губ –
то здається що кресаня¹
піднімається ледь вище
і
з-за найвищої смереки з-за старої гражди де
виросло сім поколінь
визирає чорна чорногора –
та страшна гора у яку закопані глеки ті глеки
що гудять пізно вночі
коли вітер набуває тіла

3.

і засохла пташка на грабові а крики ще тривали
і вилітала пташка із серця
а крики шматками вистрибували
кудись далі
ніж межа порожевілої лінії гір

на галерію²
де сушилися горіхи грушки яблука і сливи
сидів біловусий бог
і кутив люльку
він щось знав
але нікому не казав

4.

пам'ятаю
як із найчерленішої³ ружі у рай злетів мотиль
бабиної душі
не мож забути того лету –
та наздогнати було зась

кілька разів запалювали і кілька разів ховали
свічку
але врешті загусла у пшениці –
як іржавий вухналь у розжареному
серці
на стіні відбувалась тайна вечера –

¹ кресаня – чоловічий головний убір

² галерія – присьба

³ найчерленішої – найбільш червоної

у іншій кімнаті кровоточило серце ісуса
а над ліжком – молода баба катерина
перев'язана чорною стрічкою

вона
почала
застигати

тоді грали трембіти і я пообіцяв собі що
ніколи не забуду
отого роздертого ялицями і скалами повітря

5.

вона не зотліла – вона просто погасла –
як згасає свічка у різьбленому свічнику (коли
майстерна різьба перестає грати із зупинкою
світла)

або

як погасає поминальна свіча
забита у коричневе тіло цвинтарної землі
коло могили діда на місці поруч

коли із полонини збіжить сивоусий вітер і
приборкає її –
він принесе назад разом із димом
звук трембіт
і скаже чабан:
– шкода катерини: най би ші жила ...

і якщо вже так сталося
то маю надію що дід не буде її там сварити
за те що не дізріла⁴ корови
яка заблудилася у семеневім⁵ і упала у прирву ...

трембіта –
то така пташка
що всі горби
лиш її слухають

6.

на тому верху завжди був такий протяг що
навіть тіні прадідів
ховалися трохи нижче –
під розчахлюю грушкою
двадцять вісім дідів сиділи під тим старим

⁴ дізріла – догледіла

⁵ семеневе – назва місцевості

деревом і
вони позирали на плай
курили і кашляли як куниці які залазять у
сіно
пили горілку відрами
троїсті музики їм грали а вони співали
сороміцькі коломийки

відчинені наскрізь ворота у повітряній
ґражді
захлиналися кров'ю
і пили перший сніг чи першу росу
називаючи їх червоним кольором легені
вихаркували

7.

... на горбі сушилися ліжники¹ – ледве
притаскали їх із валила² –
такі
кішкезні³ що аж очі вилазять...

мертвий дід солодко спав під яблунькою –
він і досі опісля того як перекосить всі трави
карпат спить під яблунею у саду
посадженому його прадідом ім'я якого
пам'ятає хіба що цей сад...

...з неба падали перші паперівки⁴ – такі
жовті такі соковиті такі медові такі жадані
але я не смів шарудіти в присохлій траві аби
не розбудити діда...

трембіта –
то така пташка
що всі горби
лиш її слухають

8.

якось
ішли ми з дідом по афини
налізла на мене ціла купа гудзуль⁵

він сказав: – не пици – зібрав їх із мене – не
пици ти ж не баба –
я мовчав і думав чого би це баба мала
пицати
до речі вона страшенно ображалася коли їй
казали на «ви»...

трембіта –
то така пташка
що всі горби
лиш її слухають

9.

коли дід пішов – трембіти грали коли пішла
баба – трембіти теж
горланили
викурюючи залишки такої негаданої тут
тиші

тремчу як рука перед убивством
коли чую

щоб колись для мене трубили
вони
розриваючи повітря на кавалки

аж тоді буду певен
що я – той!
а це найголовніше що могло б статися

10.

чи
зітліють ті
котрі горять як смерека ударена
іллею
що був колись перуном

із тої смереки зроблять колись трембіту

Мирослав ЛАЮК,
Косів – Київ

¹ ліжник – домоткане покривало
² валило – місце, де миють ліжники
³ кішкезні – дуже важкі
⁴ паперівка – сорт ранніх яблук
⁵ гудзуля – тут: жук

МИСТЕЦЬКА ВІЗІЯ СВІТУ ЮРІЯ ПАВЛОВИЧА

Юрій Павлович

Для Юрія Павловича мистецтво стало власною версією української історії та національної філософії, тим все-світом у собі, який справляє потужний вплив на формування самосвідомості, культурного коду українця, а відтак допомагає пробудити пам'ять роду, збагнути тяглість етнічної традиції, свою приявність в українському бутті в усіх його вимірах – минулому, сучасному й майбутньому. Саме із таких зміслів й виходить Ю. Павлович у своїй творчості. Тематичний, як і жанровий діапазони автора достатньо широкі.

Створені Ю. Павловичем образи відчитуються в етнографічних, етнофілософських, етнографічних, етнокультурних, етнопсихологічних, етногеографічних, міфологічних, фольклорних, релігійних контекстах, досягаючи національної виразності й повноти смислового вираження.

Юрій Павлович, позиціонуючи себе в теперішньому вимірі часу, вважає за свій святий обов'язок ревно трудитись на тій ниві, яку вказав йому Господь. Під цим оглядом прикметним є те, що яскравий творчий спалах художника хронологічно вписаний саме в непрості 90-ті роки XX століття та початок

нового тисячоліття. Воскреслий українських дух, національне державобудівництво, повернення з небуття імен титульних українських державних, історичних діячів, борців за волю й незалежність рідної землі, видатних постатей української науки, культури, мистецтва – все це надихає художника, дає новий поштовх творчій ініціативі. В доробку Павловича з'являється ціла галерея національних героїв України, прямо чи опосередковано-метафорично ним відображених. Серед них – Тарас Шевченко, Іван Франко, Володимир Шухевич, Августин Волошин, Олекса Довбуш, Андрей Шептицький, Іван Миколайчук, Сергій Параджанов; народні майстри – творці духовності, в їх ряду знамениті Шкрібляки – Корпанюки, чия династична присутність в мистецтві України сформувала яскравий феномен української етнічної культури, подібний якому важко відшукати в духовному здобутку будь-якого іншого народу.

Творячи свої образи, Ю.Павлович глибоко занурюється в незбагненний внутрішній світ людини, прагне передати її природний підсвідомий зв'язок з Богом, простором, вічністю, архетипальними виявами когнітивного. Добре знання універсальної мови символів робить можливою складну історико-мистецьку інтерференцію конкретних зображень та символічних нашарувань, що дозволяє митцеві вписати факти національного буття в загальнолюдський контекст. У такий спосіб навіть яскравий у своєму етнографічному звучанні гуцульський цикл Юрія Павловича стає зрозумілим європейському глядачеві, який знається на семантиці знакових підтекстів.

Художник дуже вимогливий до себе. Його творчий здобуток – результат напруженої повсякденної праці, бо трудиться Павлович як довічний раб музи, від якої немає відкупу.

Аделя ГРИГОРУК

Микола ЧОРНОКНИШ

Народився 1 квітня 1952 року в селі Рожнові у присілку Забрід (означає: той, що знаходиться за бродом). Миколі ще й рочок не виповнився, коли тодішня комуністична влада виселила всіх, хто жив у цьому мальовничому присілку. Одних – на схід України (з майном). Інших – у Сибір (без майна, – влада забрала до колгоспу...). Його з матір'ю вивезти у далекий край комуністи не встигли, – Бог змилосердився і прибрав Сталіна з цього світу... Довелося пожити з матір'ю на Миколаївщині та Херсонщині.

Після закінчення Рожнівської середньої школи навчався у Київському театральному інституті імені Карпенка-Карого на факультеті режисури кіно. На ниві красного письменства і журналістики активно працює з 1983 року, регулярно публікуючись у місцевих і республіканських виданнях.

УКУС

(уришок з роману)

... Сидів на рипкому табуреті побіля ліжечка дитини й під вовче завивання хурделиці мізкував, що його вдіяти: цілющим, до східсонця назбираним зелом, на воді з-під чорного каменя перекипілим, поїв дитину, годував калиною, натирав йому лиш знаними мазями, примовляв ворожковим словом, на колінах благав од потемнілих ікон помічі.

— О, вітри-сніговії! — несамохіть вихопилось з болісних надр грудей.

Пішов би до сусідів порадитись і помічі попросити, — немає у нього сусідів!..

— О, вітри-сніговії, благаю вас, молю: один єдиний раз — лиш один-єдиний, — згорніть свої крила студені та не замітайте стежечки-доріжки, бо тоді з цією дитиною не виберуся ізвідси, і тоді проклену вас, бо кому і що ся дитинонька винна?

Хурделиця скреготить у вікні колючим снігом, і як вийшов надвір, вона гострими кігтями вп'ялася у нього, насочуючи світ білою каламут-

тю,— два кроки ступиш — не скоро намацаєш двері, двадцять кроків ступиш — не повернешся до хати.

Підкинув у ватру кілька полінець, знову присів на табурет і до болю в скронях обхопив голову руками й у непам'яті хрипке ви-стогнування — "мамо, матусю..." — пригинало старого до ліжечка з яворини, що тепер відгонила чомусь воском і ладаном, і вперше пожалів, що зуважив на сльози правнука і не віддав дитину Петрові, — "... від них до шпиталю так близько..." — й слово до словечка пригадав листи Яринки, спершу безтурботно хмільні: "він мене любить... перетерпіть трохи і скоро ми заберемо Василика..." — "... заберемо..." — "чом не відписуєте, дідусю?.. як поживає мій Василик, моя дитина?.. мені так сумно одній!.." — і вкотрей уже раз ватра по-жирала її радості й печалі, віру і зневіру, боязку надію усе міцніючого чуття материнства. Старий зненавидів тоті листи. Він їх перетворював на чорні рурочки спопелілого паперу.

Дві школярки, дві близниці, дві чорнобривки перед навідуванням до бузька приносили Васиикові маленький гостинець і само собою так вийшло, що охрестили птаха Васииком Другим. Що тепер їм скаже, тотим близницям? — і від згадки, як лагідно пірнали пальчики в його кучерики, старий уперше голосно заплакав і, соромливо одвернувся від правнука, стрінувся поглядом із образами і, не втираючи сліз, благально звернувся до крайнього зліва, найпочорнілішого образу:

— Святий Миколаю-угоднику, зглянься наді мною та відверни смерть од сеї дитиньки, бо ти — старий, і я — старий, а воно — маленьке, йому ще жити і жити, про що вам бесідувати в небі? — не зводячи погляду з умиротвореного і, як здалося йому, аж занадто спокійного, начебто байдужого Миколая, помовчав і спитав докірливо-тихо: — Чому ти не чуєш мене?

Святий Миколай-угодник співчутливо-сумно дивився на старого і — мовчав. За вікном ревіла хурделиця й у грубці боязко підскиглювала ватра. Він знав, що це означає. Коли в грубці скигнуть ватра.

... Старий ревно молився, аж доки не дійшло до нього, що в хатчині так тихо тому, що хурделиця, нарешті, вляглася. Не вірячи очам своїм, пильно вдивлявся у вікно і шепотів: "Простибі тобі, святий Миколаю-угоднику — і прости мені, нетямущому... Простибі тобі, Ісусе Христе — і також прости мені, нетямущому... І ти прости мені, пресвята-пречиста Діво-Богородице — і простибі Тобі... І вам, вітри-сніговії, простибі... Я — борзо ... борзо виберуся в дорогу..."

Ніч рясно окроплює зеленкувате небо крупними зірками і вовче зго-лодніле виття нахлюпувалося з-під химерно обрисистих переметів, — "ми дійдемо, Васиliku, доберемося, хоч би там що..." — вихрипував старий і, пригораючи до грудей тепло закутану дитину і стискаючи шийку приклада своєї надійної одноцівкової, рішуче ступив у ніч на рипкий, мов питльована мука, сніг.

Різко, мов ляскіт батога, тріщали невидимі смереки й з кожним подихом усе міцніше злипалося у ніздрях. Не вибирав стежечку-доріжку, йшов навпрошки, бо стежечки-доріжки просто не було. Огля-

нувся, коли на виднопрузі швидко зчорнілася тьмяно багриста пасмуга: хатчина підбадьорливо зморгнула старому тепложовтими очима — й він ступив уперед, не озираючись, пройнятий одним лише прагненням — дійти, вчасно дійти, перетворився у зір і слух і навдивовижу вигостреним чуттям крізь товщу ліжника вчував судорожне калатання дитячого серця: "ми дійдемо, Васиliku, доберемося..." — виштовхувалося крізь одубілі губи, і наддавав ходи, подеколи провалюючись у сніг по коліна, по пояс. Інй, розмерзаючись од гарячого в клубках пари подиху, змерзався на бороді крижаною обляміvkою, — від несподіванки здригнувся, наштoвхнувшись на пронизливий фосфоричний блиск багатьох пар очей.

Старий зупинився, мов укопаний. Добре знав, що означає цей ненажерливий блиск ув очах. Не тямлячи себе од зненависті до цих підступно жорстоких тварюк, звів рушницю й не цілячись, маючи на гадці лиш одігнати зграю, спустив курок і сухе клацання громом обізвалося у серці. Ще раз і ще спустив курок, але марне — пострілу не було.

Зграя підступилася ближче. Відкинув непотрібну вже рушницю. Підстьобнутий кволим вистогоном дитини, ступив крок уперед, хоч і шанс дійти, порятувати себе і Василика був не більшим, аніж у риби з розпеченої сковорідки шубовснути назад у воду. Він ішов на вожака і звертався до нього, благав його:

— Тобі нема чого жаліти мене з дитиною, адже ти голодний і зграя лиш чекає на твій стрибок. Тобі нема чого боятися мене, безбройного, і ти вільний зробити все, що тобі заманеться, і я нітрохи не сумніваюся, що ти перший стрибнеш на мене — і не буде в цьому ні жорстокості, ні, бодай найменшої несправедливості. Просто необхідно тобі вижити, у виживанні твоя перемога, а перемагає той, хто роздирає, а не кого роздирають. Але пригадай собі: чи стріляв у беззахисних твоїх вовчєнат, коли ніхто і ніщо не було на заваді? Пригадай-но: чи стріляв у тебе, коли зацькували тебе мисливці і ти втрапив у капкан? Я вивільнив тебе з тієї пастки, розірвав шнур із червоними прапорцями і дав можливість тобі втекти. Кажу тобі: ти зробиш велику дурницю, коли не стрибнеш на мене, бо зграя, коли перший цього не зробиш, не простить тобі і ти перестанеш бути вожаком, і, мабуть, вони роздеруть тебе. Та все ж я прошу: один тільки раз — один-єдиний! — не стрибай на мене, зроби цю велику дурницю, бо не за себе прошу, за Василика. Він — маленький, а я старий і костистий, і який тобі з нас наїдок? — розважливо говорив старий, підступившись впритул до вожака. — Тобі кривдно, що хотів я стрільнути в тебе? — в ніс ударив різкий нудотний сморід з ошкіреної пащеки. — А що би чинив ти, якби вліз у мою шкіру? Кожен, як може, боронить життя, і твоє щастя, що моя одноцїvkова не стрільнула... Ну, пропусти ж мене! — владно докінчив, коли вловив краєм ока, що зграя закрадається на нього з-за спини.

Вожак трохи відступився і старий рішуче пішов на нього, все наддаючи ходи, бо тепер отся демонстративна рішучість була єдиним порятунком. Він ішов на бліді виблиски світла, на тихий, дзвінкий у морозкому повітрі гул. Зграя невідступно супроводжувала старого, кожної миті готова накинутися, збити з ніг, пошматувати, але вожак усе ще не накидався, підібгавши хвіст, одстрибував — і вже віддалік чорною невиразною тінню очікував на старого. Опозад нетерпляче повискували ярчуки. Ці були менш небезпечні, та все ж од їхньої присутності так близько за спиною в старого раз у раз розворушувався колючий клубок під серцем, спираючи подих, проступаючи на чолі липким випотом.

Побіля гостинця вожак стрибнув убік і протяжно, з надриком завив. Йому різноголосо вторила зграя і ще довго з півми нахлюпувалося на старого даленіюче виття. Старий довго не йняв віри, що небезпека таки минулась, і поодинокі машини безупинно мчали повз нього, обдаючи лице сніговою курявою, а він усе ще вдивлявся у півми, доки не вмовкло моторошне виття, й аж тоді, коли п'яте чи шосте авто промчало повз нього, старий з усе наростаючою тривогою подумав, що так стоятиме до рання і краще, доки не пізно, добиратися пішки.

Прошурхотів легковичок і хмара куряви заіскрилася червоно. Сплюнув йому вслід, опустив руку, збираючись уже йти, коли за поворотом зачувся деренчливий гул. Не маючи більше надії, усе ж проголосував і, на превеликий подив старого, вантажівка зупинилась. Водій усе порозумів з першого погляду. Мовчки розігнав машину і припалив цигарку, і тремтке жовтаве світло вималювало в сутені вилицювате, напружено похмуре лице. Випроставши натрудоватілі ноги, старий відкинувся на спинку сидіння і, видивляючись на розчищений гостинець, подумки підганяв машину. Від затишного тепла злипались очі, і паморозь на кущуватих бровах лоскітливими крапельинами скочувалася на підборіддя.

— Ви не журіться, діду, скоро приїдемо, — наслухав крізь дрімоту. — Знаєте, дуже люблю, аби хтось біля мене сидів...

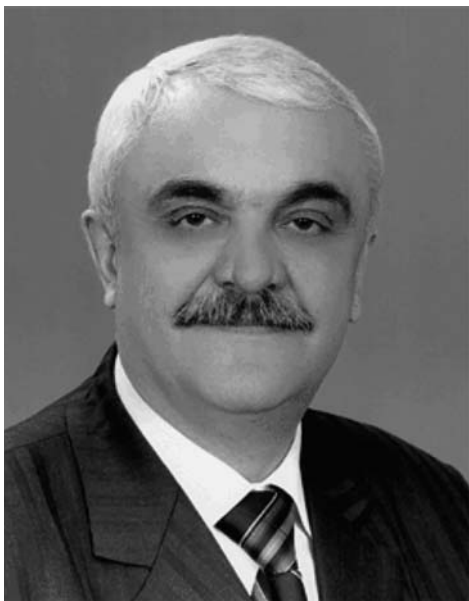
Водій дивувався: скільки не живе, а такої хуртовини щось не пригадає.

— Борше, братчику, борше... — не витримав старий.

Машину занесло на слизьке. Водій заледве втримав вантажівку на закруті. Відказав, коли вже під'їздили до шпитальних воріт:

— У сорочці народилися, діду... — і замахав руками, відмовляючись від грошей, сам заніс Василика у приймальню.

Чергова сестра, висока ставна жінка, зміряла температуру і заходила енергійно надзвонювати в район, а старий, щоб якось заспокоїтись, розглядав ліки на скляних полицках, дивуючись, що їх так багато, почувуючи тиху вдячність до чергової, — сказала ж, відклавши набір реєстраційний журнал: "Він житиме, дідуся, житиме".

Ярослав Федорович Радиш – доктор наук з державного управління, професор Національної академії державного управління при Президенті України, полковник медичної служби у відставці.

Я. Радиш народився у с. Рожнові Косівського району, де закінчив вісім класів середньої школи, а потім пішов у “світи”.

Навчався у Коломийському фармацевтичному училищі, працював у одній із аптек смт. Верховини, служив в рядах Радянської Армії, навчався у Івано-Франківському та Куйбишевському медичних інститутах, служив на офіцерських лікарських посадах у Збройних Силах СРСР, успішно захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук, викладав у Військово-медичній академії в Сакт-Петербурзі.

З 1992 р. Ярослав Федорович – в Україні. Брав участь у створенні системи військово-медичної освіти і науки у Збройних Силах незалежної України, є одним із авторів емблеми для українських військових лікарів. Зараз він

працює в Академії, де готують представників нової української управлінської еліти.

Професор Я.Ф. Радиш підготував трьох докторів і 18 кандидатів наук. Він – автор багатьох наукових публікацій, серед яких одноосібні та колективні монографії, словники, навчальні посібники, статті у фахових наукових виданнях.

Зараз Ярослав Федорович працює над книгою “Прожите і пережите у спогадах і роздумах (1952 – 2012 рр.)”.

Пропонуємо увазі читачів уривок із цієї книги, де здійснено короткий екскурс в історію перших 15-ти років життя автора.

Ярослав РАДИШ

ЩОБ І ВИ МАЛИ СПІЛЬНІСТЬ З НАМИ...

НАШ РОДОВІД

*Що ми чули, що бачили нашими очима,
що оглядали і чого руки наші торкалися...
звістуємо вам... щоб і ви мали спільність
з нами*

Ів. 1, 1-2

*Мене Дніпро піснями омива,
Сил додає мій спогад про Карпати.
Стараюсь серце серцем лікувати.
Не забуваю мамині слова*

Василь ЛІУШ

Народився я 26 квітня 1952 р. в селі Рожнові, що на Косівщині, у селянській родині Федора Романовича (04.06.1922 –

11.11.2009 рр.) та Марії Петрівни (11.09.1924 р. – 3.06.1999 р.) Радишів, де був четвертою дитиною. Дві мої старші сестри (Ірина, 1948 р. і Марія, 1949 р.) померли у шестимісячному віці, а старший брат, у 1950 р. народився мертвим.

Як зазначають енциклопедичні видання, село Рожнів поділяється на 4 парафії, що визначають його територіальний поділ: Стеблицька, Підгірська, Чаплинці, Заріка, що в свою чергу складаються із 36 урочищ і кутків; кожна з парафій має свою діючу церкву (Підгора і Заріка – УАПЦ, Чаплинці і Стеблицька – греко-католицькі).

Перша згадка про село датується 1408 роком. З 80-х років XIX ст. до 1926 р. село належало до Заболотівського повіту, з 1926 р. по 1939 р. – до Кутського, а з 1939 р. – до Косівського району.

Є у селі два Народні доми, побудовані на пожертви емігрантів з Америки, колишніх рожнівчан, дві бібліотеки. Один з Народних домів сьогодні носить ім'я Андрія Красовського.

Початкову школу в Рожнові засновано у 1837 р. З 1936 р. в селі діяла неповна середня школа, а з 1950 – функціонує середня школа. Рожнівську школу (з 1997 р. – школа-колегіум "Гуцульщина" НаУКМА) свого часу закінчили 12 докторів наук (Битчук Д.Д., Будзуляк І.М., Дибель В.Ю., Остафійчук Б.М., Погребенник В.Д., Погребенник Ф.П., Паранчич С.Ю., Радиш І.В., Радиш Я.Ф., Романюк М.Д., Стефурак В.П., Церковнюк Ю.В.) та 15 кандидатів наук, 2 народні артисти України (Герой України – М.Ю. Стеф'юк і Василь Ватаманюк) та 2 лауреати Національної премії ім. Т. Шевченка (проф. Ф.П. Погребенник і М.Ю. Стеф'юк).

Пам'ятки історії та культури: поховання часів карпатських курганів (II-V ст. н. е.), три хрести на честь скасування панщини, Богородицька церква і дзвіниця 1867 р., Преображенська церква з мурованою дзвіницею 1851 р., Братська могила, у якій поховані полегли у Другій світовій війні.

241 рожнівчанин загинув на радянсько-німецькому фронті під час Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 рр., сотні були вивезені на примусову роботу в Німеччину, знищені фашистами та енкавеєсівцями. Понад 460 рожнівчан за підтримку оунівського підпілля та УПА – виселені до Сибіру, ще 140 жителів села, а були це в основному молоді хлопці та дівчата, засуджено до різних термінів ув'язнення (від 5 до 25 років) за приналежність або сприяння у боротьбі ОУН-УПА з поневолювачами. 35 рожнівчан — покарано оунівцями за зраду і співробітництво з НКВС.

Не можна, звичайно, без болю в серці, усвідомлювати, а головне, сприймати вказані вище факти. Це ж були діти однієї землі, жителі одного села, але вони все-таки не змогли подолати існуючих розбіжностей, що розділяли їх. Чужа, силою нав'язана їм ідеологія та нові порядки призвели до того, що рожнівчани, як, до речі, й жителі багатьох інших сіл Західної України, переймалися виявленням відмінностей між собою (політичних, культурних, етнічних), а про те, що їх об'єднувало, забували, залишаючи його, як правило, осторонь...

У 2008 р. Рожнову виповнилося 600 років.

У ювілейному буклеті "Рожнів. 600" про наше село сказано так:

...Рожнів. Красиве і неповторне, древнє і сучасне, з особливою архітектурою, з чудовою аурою духовних традицій, це село приваблює своєю

історією та сьогоденням. Воно зручно вмістилося в передгір'ї Карпат, огорнулося у колоритну гуцульську природу і щоденно вмивається водами тихої та милої серцю рожнівчан р. Рибниці.

БАТЬКОВІ ТА МАМИНІ ЛІНІЇ РОДИНИ – ЯРОСЛАВА І НАТАЛІЇ РАДИШІВ

*Хто не знає свого минулого –
той не вартий свого майбутнього.*

Максим РИЛЬСЬКИЙ

У Рожнові, що розкинувся обабіч непередбачуваної під час тривалих дощів красуні Рибниці, в селі гуцульському за духом, і покутському за географічним розташуванням, де впродовж століть селяни вирощували хліб, випасали маржину та розвивали різноманітні народні ремесла, – народилися, жили і померли, царство їм небесне, мої батьки. Із моєї сім'ї в Рожнові серед живих вже немає нікого. Лише могили батьків. Напевно, саме тому час від часу й вабить мене в Рожнів...

Батьки мої, як і їхні предки, як по батьковій, так і по маминій лініїх, до "великого переселення" рожнівчан у 1946-1952 рр. із віддалених присілків, у тому числі й Забрід-Сирилівка, жили в природних ландшафтах – поле, ліс, потічок (Хімчинець) – починалися, образно кажучи, фактично "за порогом" їх домівок.

У мене були чудові батьки! Вони були простими й добросовісними людьми. Батько все життя своє прожив за принципом "Жити, щоб працювати", не усвідомлюючи навіть того, що можна працювати тільки для того, щоб заробленого вистачало на життя. До речі, він менше всього і думав про заробіток, адже в колгоспі не рідко практично нічого не платили, він просто не міг існувати без роботи. Так, навіть на схилі свого життя, тоді, коли він вже фізично не міг щось робити, вперто брався за будь-яку роботу. Нерідко ніякі вмовляння, мої чи братові, не допомагали – він був переконаний, що ту чи іншу роботу він ще може і мусить зробити. А коли нас поряд не було – він "рітьми" (батькове слово. Його зміст тато тлумачив так: приступати до роботи і виконувати її швидко з прикладанням і сили, і злості) брався до всього. Наприклад, за два місяці до смерті власноруч повиносив з пивниці на город усю стару картоплю...

До батька часто зверталися сусіди за порадою та допомогою. Наприклад, тато уміло витягував теля з корови, міг закільчити, зарізати і обробити

свиню (теля, козу, вівцю), добре виорати і зашкорити город. Окрім того, тато вмів виплітати крючком та спицями (виплів мені колись торбочку для чорнильниці), вмів прясти. Коли я його запитував, де він цього всього навчився, він, хитро посміхаючись, стверджував, що ці вміння опанував "на вечірницях, ше за свого парубочія".

А ще тато завжди був бажаним гостем на храму, на весіллях та інших гостинах, де любив поспівати, потанцювати (не рідко командував "присядами" у запальній "Гуцулці") та потішити людей веселими жартами.

Але найбільше тато любив косити і складати сіно в копиці. Усі знаряддя для роботи (батько то все називав "начінім") – кушку, брус, бабку, кісе, граблі, вила, остриви – виготовляв сам. Довго підбирав молоток ("клевчік") для клепання коси, яку теж, у залежності від довжини, підбирав собі "під руку". Любив жартувати, що дома має дві дуже добрі коси – "їх ні правити, ні клепати не треба – одна австрійська, а друга – польська". Вже коли я підріс, то зрозумів, що цей жарт стосувався моєї баби Насті (австрійська коса), та моєї мами (польська коса). Потрібно наголосити на тому, що ні баба, ні мама на нього із-за цього не сердилися. Мама у таких випадках лише говорила: "Бреше старий; шьо дихне – то брихне".

Якщо косіння для тата було святом, то складання сіна у копиці – чудовим вихідним днем. Він спочатку обходив покіс, перевіряв ("мацав") сіно – чи воно вже добре висохло ("чі дійшло?"), брав у руку ("жменю") і нюхав, а вже потім ми приступали до згрібання ("громажіння") сухої та запашної трави у великі купки ("горобці"). Коли не очікувалося дощу, то ці купки переносилися до острів, які батько завжди вбивав у землю "саме посеред світу", а потім акуратно складалося в копиці. Я дуже тішився, коли мене, малого, тато з мамою висаджували на копицю і я бігав навкруг остриви, трамбуючи молоде сіно.

А ще тато дуже любив коней і маржину – корів і телят. Впродовж останніх років свого життя він тримав коня і гонорово роз'їжджав на власному возі. А корову тато продав тільки після тривалих моїх з братом умовлянь...

У дитинстві тато інколи розповідав мені "вічну" казку про Котигорошка: там, окрім Котигорошка, був і золотий тік, і бородатий чорт, і роскаліп, куди потрапляла чортова борода – батько мав у запасі різні варіанти цієї казки (напевно, придумував щось і сам). Я дуже любив ці щасливі моменти і завжди з великим нетерпінням очі-

кував того часу, коли тато скаже: "Ну, слухай". А найчастіше це було тоді, коли мама готувала вечерю, а тато мав завдання не дати мені заснути. Інколи під час казки я чув і такі татові слова: "Марі, борше вари ту кулешу, бо дитина уже спить". Але таких моментів було мало – батько постійно був на роботі.

Любимими татовими поговірками були такі: "Не журиси. Не буде так, їк ти хочеш, не буде так, їк я хочу. А буде так, їк має бути" та "Думай добре: де ти є? Шьо ти робиш? І ек то виглідає?".

Від батька я довідався про рожнівського монаха.

Цей дивакуватий чоловік повернувся до селадесь перед початком Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 рр. До того він перебував у монастирі в Румунії. Як і належить монаху, він усамітнено жив у маленькій хатці на краю села, під самим лісом ("від Хімчіна").

Влітку 1944 р., коли рожнівчан призивного віку "забирали на війну", – призывали до війська і монаха. Однак, він зброю в руки не взяв. Як говорив батько, в учбовому підрозділі монах "три дні носив карабін на шиї", а потім був з армії звільнений і, на переконання батька, "пішя прийшов додому".

У монаха – першого із рожнівчан – біля "хатчени" росли і плодоносили бруцвини (персики, що виростили з кісточки-насінини), із-за чого йому дуже "надоїдали дітлахи", навіть не тим, що без дозволу обривали їх, а тим, що безжалісно ламали крихкі гілки дерев.

Монах міг "відвернути" град, "зупинити" зливи. Сам собі "збив трунву" і викопав біля хати для себе могилу.

Рожнівчани, у тім числі й мій батько, нерідко приносили монаху їжу. Він, правда, брав не все. Так, хліб, кукурудзяну муку (на кулешу), кисле молоко – брав з охотою. А від солонини, наприклад, відмовлявся. Він дуже зрідка міг взяти невеличкий "шкварчік" для того, щоб "помастити дратву", сало не споживав, бо потім, як він говорив, "будут їму жінки снитиси".

Як усамітнено жив монах, так усамітнено він і помер.

Якось зимою сусіди звернули увагу на те, що монаха впродовж кількох днів надворі не видно, а на снігу біля його хати немає слідів. Коли зайшли до хати – знайшли там уже небіжчика, який сидів біля печі. Між людьми ходили чутки, що "бідного монаха кагла вбила" (задихнувся від чадного газу).

Про "війну" тато розповідав мені мало і якось

"в'яло". Знаю, що мав він там двох приятелів – узбека і киргиза. Першому батько писав листи до його дружини-узбечки, а другий, через батькову про нього розповідь, у дитинстві мені тривалий час уявлявся радянським ненависником. А причиною для такого мого сприйняття було наступне. Хтось із молодших командирів чимось образив гордого киргиза, і той, кинувши на землю гвинтівку, через зуби "процідив": "Мне не нужен твой русский винтовка, а свой Киргизия я камнем защищать буду".

Довго "тімував" мій батько і рожнівських упівців, бо було за що... Вечором, на другий день після його повернення з фронту, прийшли "лісовики" до них до хати і забрали у батька військову форму та всі документи. Довго прийшлося потім батькові "оббивати пороги" районних урядових інстанцій, щоб отримати нові документи. Спасли тоді батька дві довідки про важкі поранення, які в метушні випадково упали на землю і бандерівці їх не побачили...А під час їх з мамою весілля було таке. Підходить вечором до нього якийсь хлопець і запитує: "Ви молодий?" – "Ну, я", – відповідає мій майбутній батько. – "Ходіт, там за плотом вас чікають..." – і мовчки пішов з подвір'я, а тато, звичайно, поплівся за ним... За плотом, із-за старої товстої вишні батькові назустріч несподівано вийшов кремезний чоловік, який, нічого більше не уточнюючи, розпорядився: "Принесеш, молодеку, під Дехтерку (лісовий масив – *авт.*) дві мисці студінцу, миску голубців, миску начинки, два колачі, кусак солонини, літру горівки і лишиш під великов липов. Знайш її? Ну й добре", – побачивши, що тато рефлексивно кивнув головою, і суворо додав: "Тобі година чесу, і шьоби ніхто про це не знав", – закінчив свої вказівки незнайомиць і зник так же несподівано, як і появився... Зрозуміло, що тато тоді вчасно і точно виконав усі вимоги того чоловіка, бо добре знав – якщо щось зробить не так – ті хлопці з лісу і весілля зіпсують, і його "закатрують"...

Від тата, а також від мами та баби Насті, чув слова, які зараз у Рожнові вже, напевно, не використовуються: "байбарак" (легкий кожух), "сподні" (штани), "поркініці" (полотняні натільні штани), "добрий клецоц" (добре вгодована дитина або поросля), "шінований", "чоловік шьо дбає за себе" (людина, яка себе любить та піклується про себе), "пацета" (поросята), "узев сардак на опашки" (накинув на себе верхній грубий домотканний одяг, не просуваючи рук в рукави), "харащіти" і "валашіти" підсвинків, "закільчити"

свиню (навести порядок зі "свинячим молодняком" – підготувати його до відгодівлі на заріз та вставити свині в її п'ятачок "кулко" (дротяне кільце), щоб у своїй "загороді" (місце в стайні для свиней) не рила); "жердка" – дерев'яна перегородка, яка розміщувалася на відстані 50 – 60 см. нижче стелі перед "сліпою" (без вікон і дверей) стіною, куди вішали верені, де просушували цибулю та часник; "найко" (колись щось, наприклад, відбудеться. Але той, що обіцяв щось зробити "найко", як правило, і сам не вірив, що це відбудеться)...А наша баба Настя по-своєму – "кармазелем" називала "модний" у 60-70 рр. XX ст. колгоспний силос.

Мати наша переймалася домашніми справами – стайня, город, діти, їда, – рівномірно ділячи свою любов між мною і молодшим братом. Мушу сказати, що в нашій родині особливо "не перебирали" харчами, але їх було достатньо, і вони були калорійними. Мама найбільше переживала за те, щоб не було голоду. "Йой, лиш най Бог боронит голоду. Сама пам'ятаю їк люди траву їли, котів; паланичкє пекли з бобу та крупів... Багато людей поспухало і повмирало..."

Кулеша, компот (цей напій вдома був завжди), варена картопля, суп (але називали його борщем: 2 – 3 рази на тижень), вечором – варене молоко (варилося в чугунку після приготування кушеші; я завжди просив маму вишкребтати для мене банячок – смакота!) – це було щоденною їжею. У неділю – вареники (дома говорили "пирогі") з картоплею, або книглі, або "тісто" (домашня лапша) – все зі шкварками.

Нерідко варилося або смажилося м'ясо (свиняче чи куряче). Мама завжди до м'яса готувала смачну підливу – "мочінку", яку заправляла "грамотикою" – товченим і розведеним водою часником. Інколи замість вареників чи домашньої лапші готувалися лопатки (молоді зелені стручки спеціальних сортів квасолі). Ця страва теж заправлялася підливою, для апетиту додавався товчений часник.

Удома постійно, за виключенням періоду перед отеленням корови, було молоко: солодке (свіже), кисляк, сметана. Але найбільше мені подобалося роблене (наголос на першій букві "е") молоко з додаванням домашнього сиру – "мамина гуслінка".

Вже майже від Йвана (Івана Купала, 7 липня) у мами на "гредці" з'являлися огірочки. Спочатку ми з братом накидалися на свіжі (аж за вухами хрустіло), а трохи пізніше, коли їх вже було ба-

гато, нас мати бавила пареними (малосольними) огірками. Влітку і восени на столі часто були варені гриби. Ні, я не помилився, саме варені. Вдома смажені гриби мати не готувала. Тато ж до цього домашнього раціону періодично додавав полонинські делікатеси: бринзу, масло, сир, афіни (чорниці).

Найпоширенішими напоями вдома після компоту були відвари зі свербивуски (шипшини), липи, ромашки (романцу).

Справжній чай ми пили рідко (хоча в магазинах у 60-70-х роках ХХ ст. завжди були 50-грамові пакетики справжнього цейлонського або індійського (зі слоном) чаю). Ще рідше мати готувала "какаву" з молоком.

Ніколи, напевно, не забуду запаху свіжоспеченого домашнього хліба!..

Мати замішувала у спеціальному кориті тісто на 12 хлібів (бо в нашій домашній печі містилося 12 тац), хрестила його, а зверху на тісто, яке мені нагадувала маленьку перину, приліплювала хрестик, зроблений з того ж тіста. В кориті тісто певний час "доходило", "підбувало", а вже готове – розкладалося в таці. Там тісто також мало ще "підрости". Перед тим, як відправити таці з сирим ще хлібом у піч, його верхню частину, за допомогою гусячого пера, густо змазували збитим яйцем, а інколи ще й посипали маком.

Потім наступав відповідальний момент – "всування" хліба в піч.

О-о-о, важливість, чи краще сказати, утаємниченість процесу підготовки, розпалювання печі та, особливо, "всування" хліба в піч потребує окремого пояснення.

Підготовка і розпалювання печі для випікання хліба чи приготування святкових страв у спеціальних глиняних (нерідко пошиваних) та чугунних (для холодцю) горшках також мали свої особливості. Основна з них та, що цей процес завжди забезпечував батько. По-перше, він добре знав які і коли мають бути дрова (сливка, вишня (черешня) чи інша (твердша чи м'якша; сухіша чи сиріша) деревина). А це залежало від того, що в цей момент і в яких горшках мало всуватися в піч. По-друге, саме розтоплювання і нагрівання печі теж забезпечував батько. І лише коли піч була "готова" (за якими ознаками це визначалося – не знаю) до роботи приступали або мама, або баба (коли була молодшою) зі своїми "кочіргами" і дерев'яними лопатами з довгими ручками.

У той момент, коли відбувалося розміщення хліба в натопленій печі, усім домашнім до-

водилося або сидіти в хаті, або ж бути на вулиці – двері відкривати чи закривати при цьому дійстві категорично заборонялося. А пояснення цьому – просте: відкривання чи закривання дверей призводить до коливань повітря біля печі. А це, на переконання мами (такої ж думки була й моя баба Настя) – може стати причиною того, що хліб "седе".

Перед святами (Різдво, Великдень) чи храмом (на другу Богородицю) мати "всувала" у піч різні святкові делікатеси (холодець (дома казали "студінець"), закуску, начинку, голубці, рибу, сушені гриби тощо).

До "світ" завжди випікали і білий хліб (колачі), завиванники, рідше – медівники. Колачі, окрім того, випікали ще на приніс на весілля та христини (по два колачі, зав'язані у хустці, несли чоловіки). Але так було не завжди. Раніше (коли мої батьки були, як любив приговорювати тато, "май молодшими"), на весілля чоловіки несли перекинутий через плече "гоноровий" (з великими шульками (качанами) вінок кукурудзи і "скленку" (пляшку) горілки, а жінки – курку або пачку цукру-рафінаду. Сьогодні ж у Рожнові на весілля несуть гроші...

До сьогодні добре пам'ятаю смак спеченої на гарячій кухонній плиті дрібної риби (наросниці, кублі, пискарі) та запах печеної в полі картоплі...

Якщо у забезпеченні сім'ї харчами я практично ніякої участі не брав, за виключенням хіба що, і то переважно задля особистого задоволення, – приносив додому гриби або рвав вишні (черешні, червоні порічки, агрус чи смородину) на компот, – то на городі попрацювати прийшлося немало.

Мама з дитинства активно залучала мене до висаджування, сапання та збору городнини. При цьому необхідно наголосити на тому, що до роботи на власному городі, а, особливо, до сапання – мати ставилося дуже відповідально. Мені не раз і не два приходилося чути: "Ти мені сапай полючки, а ни по-колгосному... Дивиси суда: кожне стебло курузка траба обсапати, виполоти усі бурени, аби вродилося шьос. Старі люди говорили: "ік куруз заприде до Івана, то убере, ік пана. А ік заприде до Ілі – буде у млині. Курузок не можна підрубувати сапов – він виросте келовим. Файний бурінець – падиволос і повітичку – обтріси і складай у купку. Вечіром, по роботі, принисеш іго і висипиш у корито тій свини, шьо на різ – солонинка буде перекладена м'єсом. А барабульку тра-

ба файно підгорнути, шьоби мала де котитиси... Всьо любить порєдок... А по-колгоспному сапают – ек нібуть: косо-криво, аби живо".

Окрім того, що мені приходилось випасати корову, а нерідко і дві, як мати говорила, штуки (корова і телиця), завжди знаходилась для мене якась робота і в стайні. Це пов'язано з тим, що дома постійно тримали одну-дві свиноматки, кілька поросят ("на різ" і "на продаж"), були й вівці та кролі. Якщо корова, вівці чи телята ніяких проблем не складали, а догляд кролів викликав велике задоволення, то "дижурити" в жолобі біля свиноматки, "аби свиня ни затолочіла поросі" – для мене назавжди стали "страшним і небажаним примусом", що викликав у дитячій душі навіть ненависть до свиней, до роботи, каюся, але й до батьків... Тепер усвідомлюю, що ненависть – це гнів слабих людей... Але той дитячий, внутрішній супротив, який пам'ятаю до сьогодні, був саме ненавистю...

У сім'ї мати була генератором ідей, а батько – їх виконавцем. Повинен наголосити на тому, що мати наполегливо добивалася від батька виконання правильних і найважливіших, як тепер розумію, побутових проблем: будівництво пивниці, копання криниці, заготівля будівельних матеріалів на нову хату (дерево, цемент, шифер, цегла, каміння, шутер тощо), відгодівля свиней і поросят, консервування овочів і м'ясних продуктів, заготівля сіна, листу і т.д. Тато, як правило, затягував виконання тих чи інших маминих ідей, але мати не здавалася і щоденно нагадувала татові ("пилила" його) про ту чи іншу роботу. Він на решті не витримував, спересердя проговорював: "А шлях би це трафив, знов, Фиду, йди кудас" і йшов виконувати мамині розпорядження. Слід сказати і про те, що батько потім розумів мамину заповзятість і, думаю, на маму не сердився за її раціональне командування.

Мама нерідко "ратувала", як вона говорила, сусідських свиней – міряла їм температуру, вводила в шию пеніцилін, коли ті "слабували". Мама теж уміла виплітати, але частіше користувалася спицями. Майже кожної зими виплітала мені та братові новенькі капці.

Вдома у нас ні баба, ні мати не забували звичок для себе "прєдива" та "повісма". Саме тому на городі завжди вирощували коноплі та коловатниці. Потім баба їх у невеличких "оберемчіках" "вимочювала у Гнилиці", висувувала, "тіпала на терлиці", "перепускала" через спеціальний пристрій – дергавку – (товста дошка довжиною десь

60-70 см, посередині якої був круг з великими цвяхами) та "чісала" на дерев'яному гребені. Після чого з "вичісаного повісма" робився кужель (баба говорила "куделя"), з якого, за допомогою веретена, прялися нитки. Далі – з використанням мотвила та сновавки – виготовлялася основа, яку злили та відбілювали. І вже з отриманого матеріалу на верстатах виробляли "вирітке" (килимові доріжки), "верені" (покривала), "коверці" (килими). Ткацького станка, на якому виробляли "верені" та "кіліми", у нас не було. Але був верстак, на якому ткали біле полотно. Дома було якось так заведено, що верстак завжди працював – у "робленні" полотна брали участь усі члени родини...

Запам'яталося, як з конопляного насіння ("сім'я") у ступі виробляли чудову олію – темно-зеленого кольору, з надзвичайно приємним запахом. Цією олією "мастили" (заправляли) закуску і зварені в печі сушені гриби перед храмом та найбільшими святами – Різдвом і Великоднем. Я один чи два рази ходив з бабаю Настунею "бити олій" до вуйка-сусіди, що мав свою олійницю і жив ("на тим боці" – на іншому березі Гнилиці). А найбільше мені від того цікавого дійства запам'яталася "мірка" – за допомогою якої газда відмірював свій заробок та смачний макух. Ним, правда, годували свиней, але мені він також подобався...

Слід наголосити на тому, що в Рожнові, як, до речі, й в інших навколишніх селах (але в Рожнові особливо!) "народні домашні промисли" набули особливого розмаху десь приблизно у другій половині 70-х – першій половині 80-х років ХХ ст.

Рожнівчани практично цілими сім'ями (включаючи вчителів, медичний персонал) "робили сувеніри": "ремішки" – ремінці (шкіряні чи з іншого, дешевшого, матеріалу) для чоловічих і жіночих наручних годинників; "полярці" – гаманці; "обложки" – обкладинки для паспортів та інших документів.

У той час у колгоспі був відкритий навіть сувенірний цех!

Завдячуючи "народним домашнім промислам" у Рожнові будувалися гарні будинки, справлялися "гонорові" весілля, купувався (діставався) дорогий одяг.

У дитинстві я любив приходити до вуйка Йвана Стріча (його я жартома називав "батьком без крижми"). Його старша донька Катерина була моєю однокласницею, якій я завжди симпатизував, однак вона не звертала на мене ніякої уваги. Молодша Катрусина сестра Оріся – була однокласницею мого брата Василя. Вуйко Іван мені та

Василеві шив штани, блюзу (курточку. Мені дуже подобалися курточки з комбінуванням на плечах) та кашкет (коли я трохи підріс, то завжди просив вуйка Івана шити мені кашкет "у клинці" з гудзиком посередині).

Мати наша під час грози ніколи не говорила "гримить", а висловлювалася по-своєму "Святий Іля колачі розсипає". Слово "рак" у розумінні онкологічного захворювання мама ніколи не використовувала. Замість нього вона вживала словосполучення "А щез би". Слово "мед" вимовляла зі звуком "і" – "мід".

Як стверджував мій батько – Ф.Р.Радиш, інвалід I групи Великої Вітчизняної війни (брав участь у війні з червня 1944 р. до її переможного закінчення у складі 151 мотострілецького полку 4 дивізії 2 армії I Прибалтійського фронту, двічі поранений), прізвище нашому родові дав заїжджий козак Андрій, який у другій половині XVIII ст. оселився в Рожнові. Він був козацьким радником, якого не рідко запитували "Що ти нам порадиш?", "Що ти нам зарадиш?". Звідси й пішло прізвище Радиш.

Ні в якому разі не претендуючи на достовірність цієї версії, можна припустити, що якийсь козацький радник після ліквідації Запорізької Січі у 1775 р. дійсно міг поселитися в останній чверті XVIII ст. у Рожнові.

...Тіні прадідів блукають,
Тіні ходять по землі...
Нам корогви розгортають,
Нам дають свої шаблі.

Люди із прізвищем Радиш зустрічались мені на Косівщині, у Львові та Києві. До речі, науковий співробітник Інституту педіатрії, акушерства та гінекології НАМН України (м. Київ) – див. журнал "Лікарська справа-Врачебное дело" (№ 1-2, 2005 р.) Тетяна Володимирівна Радиш (точно так зветься і дружина мого рідного брата Радиша В.Ф) у телефонній розмові сказала мені, що її предки по батьківській лінії (Радиші) походять із Полтавщини.

Із книги "Рожнів: нариси історії села" (Львів, 2010) дізнався про те, що "...рожнівчани Гаврило Смук, Конон Радиш і Олекса Нагнибедюк брали участь у повстанні під проводом Мухи і були страчені у Кракові в 1492 році".

Талановитий художник з Рожнова Степан Радиш (псевдо "Сизий") був 27 жовтня 1946 року в селі Спасі Косівського району серед оточених во-

їнів УПА, які відстрілювалися від енкавеєсівців "до останнього набою, а потім підірвали криївку разом з собою гранатами. Степанові минав тоді лише 22-й рік".

Коли вже розповів імовірну історію щодо походження свого прізвища, повинен сказати кілька слів і про своє ім'я. Ярославом мене охрестили випадково. А було це так. Як зазначалося вище, я виявився четвертою дитиною у моїх батьків. До того ж, як говорила мати, "був дуже кволим", із-за чого батьки переживали, що "дитина умре нехрещена". А це, як відомо, – великий гріх. Тому хрестили мене на 12 день після народження – 8 травня 1952 р.

Мати наполягала, щоб мене назвали Петром – на честь свого батька, а тато хотів, щоб я звався Романом, – як його батько. Суперечка ця між батьками тривала до самих хрестин. Вихід із конфліктної ситуації знайшов священник, за що я йому щиро вдячний. «Сьогодні – день Ярослава. Давайте так і назвемо вашого сина». Батьки мої з пропозицією священника погодилися.

Дід мій, як і всі його брати і сестри, до школи не ходили жодного дня.

Роман Васильович служив три роки у війську Австро-Угорського цісаря, а потім, від початку й до її закінчення, брав участь у Першій світовій війні (улан австро-угорського війська, ординарць команди-майора. Під час короткотермінової відпустки з війни – одружився) та більше року – воював за Україну на початку ХХ ст.

Його перша дружина (мати мого батька) Радиш (Тарабаса) Ірина Андріївна (1900 – 1928 рр.) померла, коли моему батькові було 6 років. Причиною смерті став сепсис, що виник в результаті примітивно, в домашніх умовах, виконаного аборту.

Як розповідав мені батько, він добре пам'ятає як мамі засвітили свічку (він, малий, у той час сидів на печі). Коли ж хтось заплакав, він швидко зліз з печі і почав сильно плакати на грудях у матері. Через якийсь час йому вдалося маму "розбудити", після чого вона жила в муках ще певний час, шкодуючи за тим, що "їй було вже дуже добре, бо нічого не боліло...". Через два тижні, коли домашні побачили, що вона помирає, малого Федуса випровадили з хати.

Окрім мого батька, Ірина Андріївна у шлюбі з Романом Васильовичем мала ще одну дитину – доньку Марію 1921 р. народження. Старша татова сестра на п'ятнадцятім році життя вийшла заміж за Пучка Лук'яна Дмитровича (1916 – 2006

рр.). Як згадує батько, сільський священик не погоджувався освячувати це одруження (наречена ж не була повнолітньою), але Роман Васильович заплатив йому 75 золотих (у той час за 75 золотих можна було купити дуже добру корову), і він обвінчав молодят.

Другою дружиною мого діда була Радиш (Погрибенник) Гафія Петрівна (1889 – 1960 рр.). Це подружжя народило 8.08. 1931 р. доньку Євдокію. Гафія Петрівна мала закінчену семирічну школу.

Молодша татова сестра вийшла заміж за Добросельського Івана Юрійовича (1933 – 13.01.2009 р.). У цьому шлюбі народилися і виросли два сини Василь (1957 р.) і Петро (1962 р.).

Слід зазначити ще й те, що Роман Васильович був глибоко віруючим, Твердо, навіть суворо дотримувався він посту і вимагав цього від домашніх. Як згадує батько, дома завжди було багато молока, але у піст пити його навіть дітям не давали, а згодовували свиням. Однак дід мій ніколи не докоряв своєму синові, а моєму батькові, за те, що його внуки не ходять до церкви. Між іншим, ніколи про церкву, Бога чи молитви дід не вів розмов і зі мною.

Мати моя – Марія Петрівна – з родини Гушулів.

За однією з версій, прізвище Гушул походить від слова "гуцул". (Відомий чернівецький етнограф австрійського походження Раймонд Фрідріх Кайндль (1866 – 1930) ще наприкінці XIX ст. висунув гіпотезу, що сама назва гуцулів виводиться від другої назви *куманів* – так у західноєвропейських джерелах звуть *кипчаків* (*уци, гуци*) – представників тюркських кочових племен, що переселилися з району верхнього Іртиша, за допомогою тюркського закінчення – *ул*). У контексті викладеного вище можна припустити, що, мабуть, мав усе-таки якісь підстави мій батько Ф.Р. Радиш, коли стверджував, що прізвище "Гушул" має татарське походження. У Рожнові, до речі, зустрічаються й інші прізвища із турецьким звучанням, наприклад, Сорохан, Хань тощо. Правда, за іншою ж версією Р.Ф. Кайндля, слово "гуцул" "... слід виводити від румунського *нос, nosul* (розбійник)...", так, як "...сто років тому гуцули й самі хвалилися, що вони, мовляв, є збіговиськом розбійницького народу..."

У контексті викладеного вище, слід згадати і про спробу Софрона Витвицького (1819-1879 рр.), дослідницька праця якого "Про гуцулів" (1863 р.) фактично була першою книгою про цей край, навести різні існуючі на той час теорії щодо похо-

дження гуцулів як народу, а також про етимологію слова "гуцул". Так, одним (але ні в якому разі не остаточним висновком) із варіантів С. Витвицький називає походження назви "гуцул" від імені моравського князя Гецила, який жив у IX столітті. Як інший варіант походження слова "гуцул" Витвицький називає слово *герули*¹, від якого після низки перетворень мало утворитися слово *гуцул*.

До речі, автор "гуцульської енциклопедії", як називає працю С. Витвицького Микола Васильчук, – висловлює свої критичні зауваження щодо спроб вивести походження гуцулів від опришків-розбійників (це у плані їхньої етнічної приналежності), а також виведення слова *гуцул* від "*гуц*" (сильний) і штучно утвореного закінчення "*ул*" (точка зору Івана Вагилевича).

Зі шпальт Всеукраїнського тижневика "КЖ" – № 35/36 від 11 вересня 2009 р. – дізнався, що "Український лінгвіст Б. Кобилянський на основі аналізу гуцульсько-покутського діалекту й історичних даних висунув гіпотезу про те, що предками населення Гуцульщини й Покуття були племена східних слов'ян – уличів і тиверців, які переселилися до Карпат".

Батьками моєї матері були Гушул Петро Іванович (1882 – 1950 рр.) та Гушул (Ясінська) Настя Йосипівна (1893 – 1976 рр.).

Петро Іванович був одружений двічі. Першою його дружиною була Гафія, яка померла приблизно у 1919 – 1920 рр. У шлюбі з першою дружиною вони народили сина Івана. Він, до речі, був одружений на першій (двоюрідній) сестрі мого батька – Євдокії Лук'янівні – дочці Л.В. Радиша – рідного вуйка мого батька Радиша Ф.Р. Іван Петрович і Євдокія Лук'янівна померли від тифу. У шестирічному віці померла і їх донька-калічка (погано бачила, мала недорозвинуту одну ручку, не могла ходити).

Під час німецької окупації Прикарпаття дід Петро через Танасія Дмитровича Гордійчука допомагав євреям через Черемош втікати від переслідувань.

Моїм прадідом по матері був Гушул Іван Дмитрович, який двічі одружувався. З першою дружиною у нього було двоє дітей: донька Гафія і син Петро (мій дід по матері). З другою дружиною він народив ще одного сина – Василя Івановича.

¹ **Герули** - народ, який згадують давні історики Тацит, Пліній, Птоломей у зв'язку з міграцією германців на Схід. Про їх етнічну приналежність читаємо: "У I-II в. виступають тут (на правім боці Висли) готи, з їх галузями: гепідами й тайфалами, люгії на горішній Одрі, вандалі (на Одрі ж), бургунди і дрібніші коліна – руги, скіри, ферули, туркілінги, лемовії)".

ЖИВОПИСНА МЕЛОДІЯ ГУЦУЛЬЩИНИ

(з нагоди 70-ліття художника Анатолія Калитка)

Гуцульщина – це край, що манить і приваблює своєю чарівністю, дає сили і насагу до творчості. Чимало талантів подарувала світові наша благодатна земля. Для багатьох Гуцульщина стає другою батьківщиною. Приїжджаючи до Косова на навчання чи за направленням на роботу, багато хто пов'язує з цим містом свою долю назавжди.

Так щасливо склалася доля відомого художника і педагога, члена Національної спілки художників України Анатолія Миколайовича Калитка, який цього року святкує 70-літній ювілей.

Народився Анатолій Миколайович 13 липня 1942 року в селі Оринин Кам'янець-Подільського району Хмельницької області. Там закінчив середню школу. Потім були роки військової служби у Білорусії (1961-1964) і трудова діяльність у далекому Заполяр'ї (1964-1967).

**Художник
і педагог
Анатолій
Калитко**

1967-1971 – роки навчання на художньо-педагогічному факультеті Київського державного художнього інституту (нині Національна академія образотворчого мистецтва та архітектури). Навчався у провідних українських живописців – Карпа Трохименка, Олександра Сиротенка, Юлія Ятченка, Анатолія Пламеницького та Віктора Присталенка.

По закінченні інституту молодий художник-педагог приїхав на роботу до Косова. Починаючи з 1971 року, творча біографія ювіляра тісно пов'язана з Гуцульщиною. Ось уже впродовж чотирьох десятиліть Анатолій Миколайович впевнено крокує складним шляхом художника, водночас працюючи викладачем Косівського інституту прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії мистецтв.

Саме тут, на Гуцульщині, А.Калитко зростає як педагог (викладач фахових дисциплін, завідувач відділу, завідувач кафедри), тут потужно розкрився його талант живописця – майстра реалістичного живопису.

Анатолій Калитко – творчо активний художник, який представляє Косівський інститут і регіональну організацію НСХУ на всеукраїнських виставках, бере участь у вітчизняних і міжнародних симпозіумах живопису. Художника нагороджено відзнакою Міністерства культури і туризму України "За багаторічну плідну працю в галузі культури" (2011). Він – лауреат районної премії ім. Юрія Шкрібляка, лауреат Міжнародних гуцульських фестивалів.

Анатолій Миколайович Калитко належить до тих людей, які постійно й наполегливо працюють, не ганяючись за славою і визнанням. Особливістю його характеру є надзвичайна скромність, працелюбність, можливість до себе і робота з повною віддачею. Це віддзеркалюється і в його живописних творах, які є лірично-настрійними, виконані з щирою любов'ю до рідної землі.

Живописні роботи художника експонували на різноманітних виставках – міжнародних, всеукраїнських, регіональних, обласних,

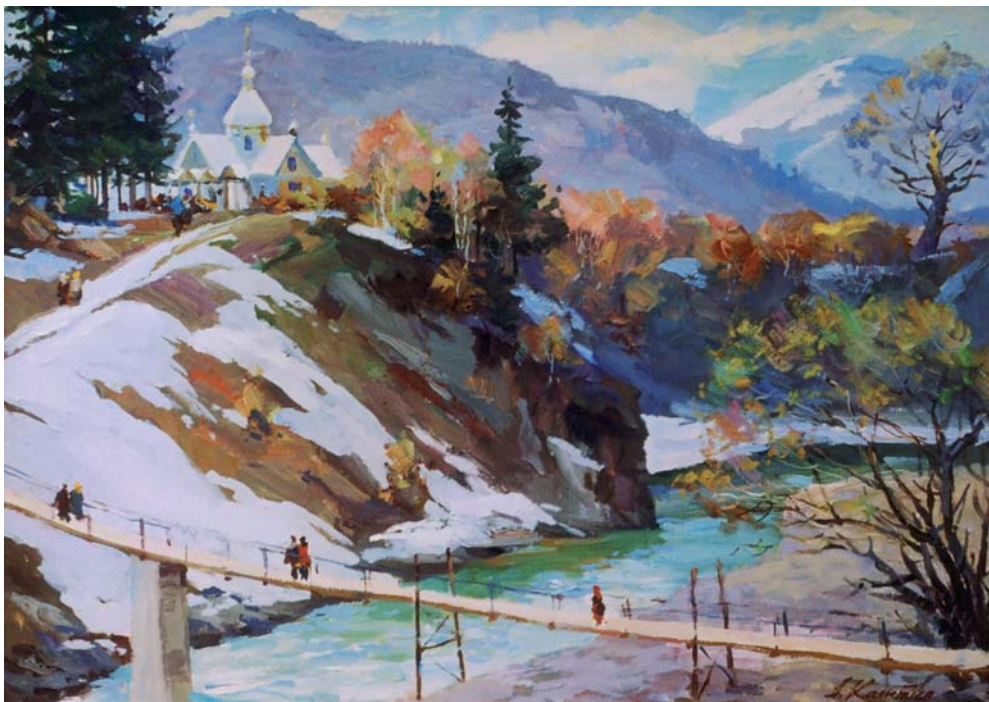
а також звітних виставках творчих робіт викладачів і студентів навчального закладу у Косові (1995, 1998, 2007), Івано-Франківську (1996), всеукраїнських виставках у Києві "Традиції народного мистецтва і сучасність" (1997), "Автентика і час" (2003).

За період творчої діяльності А.Калитко влаштував дев'ятнадцять персональних виставок, щоразу представляючи нові твори. Перша персональна виставка відбулася у м. Норильську (1967). Наступні проходили у залах Івано-Франківського краєзнавчого музею (1986), Косівського музею народного мистецтва та побуту Гуцульщини (1990, 2002, 2004), Косівського державного інституту прикладного та декоративного мистецтва (2002), музею Василя Касіяна у Снятині (2010).

Великим творчим звітом художника з нагоди 60-річчя від дня народження стала персональна виставка в Коломийському музеї народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й.Кобринського восени 2002 року. У п'яти залах було представлено 105 живописних і графічних робіт. Експозиція виставки об'єднала твори за тридцятилітній період і представила мистця у повному обсязі його творчих уподобань.

Особливо відповідальним для Анатолія Миколайовича було влаштування персональної виставки живопису в картинній галереї міста Кам'янець-Подільського влітку 2006 року. Це був свого роду творчий звіт художника на батьківській землі. Експозиція налічувала сімдесят полотен. Окрім карпатських краєвидів були представлені і подільські етюди.

Восени 2007 року Анатолій Калитко влаштував дві персональні виставки своїх творів у Києві. Перша була плановою – з нагоди 65-річчя від дня народження, яку організували у виставковому залі Центрального будинку художника Національної спілки художників України. Саме там отримав пропозицію організувати одразу і другу виставку в Українському фонді культури. А.Калитко представив столичним глядачам живописні краєвиди Гуцульщини, розмаїття натюрмортів, портрети талановитих людей краю.

Твори Анатолія Калитка – це вічна спокійна любов до природи і людей. Пейзаж, портрет і натюрморт – це жанри, в яких найповніше виявилася творча індивідуальність художника. Переважну більшість робіт виконано в техніці олійного живопису. Мова художника зрозуміла і доступна.

Реалістичний живопис Анатолія Калитка з успіхом експонували у Філадельфії і Вашингтоні, зокрема у представництві посольства України в США (2007).

Влітку, 2008 року, персональну виставку творів А.Калитка експонували у Культурному центрі України в Москві. Виставковий зал на Арбаті містив більше сорока живописних краєвидів Гуцульщини та натюрмортів.

Спільна виставка під назвою "З любов'ю до України", яку організували і проведена в Західному Сибіру (2009-2010), об'єднувала живопис Анатолія Калитка і скульптурні твори Миколи Янчака (випускника мистецького навчального закладу у Косові, нині члена Спільки художників Росії). Виставку, приурочену святкуванню року української культури в Росії, спочатку експонували в Тюмені, а згодом – в Сургуті та Нефтеюганську. Анатолія Миколайовича було нагороджено дипломом Міністерства закордонних справ України в Росії.

Найновіші твори художника були представлені на персональній виставці в Українському фонді культури у Києві навесні 2010 року.

Важливо згадати, що Анатолій Калитко – учасник III Міжнародного симпозіуму живопису і графіки у Гурзуфі (2007), пленеру "Карпатський хребет" у Яремчі (2008), всеукраїнських симпозіумів у Седневі. Художника неодноразово запрошували проводити майстер-класи для школярів у Кам'янець-Подільському, Бердянську та Маріуполі. Буваючи на симпозіумах чи на відпочинку, А.Калитко обов'язково повертається до

Косова з новими етюдами. Тому у доробку майстра бачимо краєвиди Болгарії, Санкт-Петербурга, Криму, Седнева, Кам'янець-Подільського чи Хотина. Однак саме Карпати для А.Калитка стали постійною насагою художнього творення. Від картини до картини, від образу до образу створюється панорама Карпат, як своєрідна нескінченна пісня.

Анатолій Миколайович завжди обирає характерні, переконливі мотиви природи. Його приваблюють буйне розмаїття весни, багрянець осені, вічнозелені і стрункі смерічки, Карпатські гори і водоспади. В пейзажах "Осіннє мереживо гір", "Весна у Верховині", "Перший сніг в горах", "Золото Карпат", "Зима у Косові", "Полонини Буківця", "Село в горах" художник будує простір чітко вираженими об'ємними планами.

Натюрморти "Ромашки з маками", "Гуцульський натюрморт", "Бузок з писанками", "Натюрморт з грибами", "Квіти з полонини", "Маки", "Півонії", "Бузок", "Соняшники", "Чорнобривці", "Жоржини" – найближче природне оточення людини. Вони своєю красою цвітіння і кольорової яскравості, довершеністю форм залучають у світ природи, стверджуючи її вічність.

Портретна галерея, яку створив художник упродовж років, велика і різноманітна. А.Калитко пише портрети своїх родичів і людей, з якими близько знайомий. Значну частку займають портрети народних майстрів Гуцульщини – ткалі Ганни Василящук, різьбярів Василя Девдюка, Миколи Девдюка, Володимира Гуза, Миколи Грепиняка, вишивальниці Ганни Герасимович. Позували художникові і заслужені працівники освіти України К.Сусак та І.Михайлюк, заслужені художники України І.Кочержук та С.Бзунько, відома письменниця М.Влад, косівський поет Б.Радиш.

Карпатські краєвиди і натюрморти А.Калитка зберігають у багатьох музеях України і приватних колекціях шанувальників у Косові, Коломиї, Івано-Франківську, Львові, Києві, а також за кордоном – у Польщі, Росії, Англії, Німеччині, Канаді та США.

Анатолій Миколайович народився на Поділлі, мистецьку освіту здобув у столичному ВНЗ, а все подальше життя художника і педагога пов'язане з Гуцульщиною, Косовом і нашим навчальним закладом. Тут повниться багатоголоссям його живописна мелодія Гуцульщини.

Валентина МОЛИНЬ,
кандидат мистецтвознавства,
член Національної спілки
художників України,
доцент Косівського інституту
ПДМ ЛНАМ

Микола ГРЕПИНЯК

Юрій СЕМЧУК,
митець-різьбяр

КОСМАЦЬКІ РІЗЬБЯРІ

Семчук (1916-1986) не лише як різьбяр, а й талановитий гравер. Але на початку п'ятдесятих років минулого століття його заарештували за підпільну діяльність в ОУН-УПА і відправили на каторгу до Мордовії. Він розповсюджував політичні граверські карикатури. Тому в радянські часи його ніхто не згадував, – його ніби й не існувало... А тим часом славили різьбяра і майстра-будівельника Василя Юсипчука (1893), який у Космачі за власним проектом побудував великий двоповерховий Народний дім, передній фасад якого оздобив різьбленими візерунками, підтонованими, підмальованими геометричними елементами.

Василь Олексійович Юсипчук народився у селянській родині гуцула-столяра. Батько навчав його столярської та будівничої справи. До одруження син допомагав батькові у його праці на будівництві і заодно самотужки освоював різьблення на дереві у місцевих майстрів-меблярів, які виготовляли з букового дерева "посагові скрині". Серед місцевих жителів був поширений здавна звичай, що кожна дівка-відданиця мусила мати скриню з одягом-посагом. На скрині був неабиякий попит.

У 1930-х роках у селі Річці замешкав поляк Норберт Окулович, підполковник у відставці, за спеціальністю маляр. На Гуцульщині його привабило самотутнє мистецтво горян. Він скуповував гуцульські мистецькі вироби і водночас популяризував творчість гуцулів.

Довідавшись про Окуловича, Василь Юсипчук сам поніс до скупника свої скрині на продаж. З того часу і завелася дружба між різьбярем-гуцулом і малярем-поляком. Окулович поцікавився, які фарби використовує Юсипчук у роботі, і радив природні барвники – з трав, кори вільхи, дуба і горіхового лущиння. Чорну фарбу пропонував готувати із сажі, змішаної на олії. "Такі фарби довготривалі і не линяють", – казав Окулович.

Палкий звеличувальник Гуцульщини Гнат Хоткевич у своєму творі "Кам'яна душа" про дорінничок, в якому Анна збиралася нести паски до церкви на Великдень, писав: "Брат Аннички, що у Космачі сидить, канцлер був до таких роботий: так вдасть, їк схоче, що вже раз. А над цим дорінничком сидів був щось місяців чотири, але ж бо й виробив! Хоч би королівна сама несла паску до церкви у сім доріннику, так би си не повстидала! То вже ті був вицвехований та й ще раз мудро. Давали барана Анничці за цей паствітник, але де!"

Здавна славиться Космач народними митцями та їх виробами. Особливо багато тут писанкарів, вишивальниць та інших умільців, про яких у радянським часі воліли не говорити. Якщо космацька писанка відома цілому світові, то про космацьких різьбярів мало хто знав. Вони ніби загубилися серед талановитих різьбярів інших сіл.

У коломийському державному музеї народно-го мистецтва Гуцульщини і Покуття поміж експонатів можна було побачити різьблені та інкрустовані цимбали Івана Петрованчука та ще різьблені скрині Василя Юсипчука – відомих митців з Космача.

У музеї зберелися імена та відомості й про інших різьбярів. Але їх не розголошували. Це – Костянтин Семчук (1903-1945), Курило Чепірчук, Василь Луцяк і Лук'ян Кіф'як, Дмитро Семчук. Серед митців Гуцульщини відомим був Микита

У Річці Окулович збирав біографічні дані про народних митців і при нагоді їх фотографував. Окулович мав зв'язки з музеєм Дідушинських у Львові, був одним із засновників та організаторів Гуцульського музею у Жаб'є (тепер Верховина), допомагав у збиранні експонатів. Заодно залишав у музеях фотознімки народних умільців. Таким чином скрині молодого космацького різьбяра потрапили у музеї, і це зробило його відомим митцем.

"Великі" і "малі" скрині, шафки, рамки, різьблені столи Василя Юсипчука на той час були шедеврами гуцульської народної творчості.

Василь Юсипчук не користався ніякими визначеними канонами, – він їх просто не знав... Його творчість правилася завдяки розвинутій інтуїції. Різьбяр не замикався у собі, а щиро ділився своєю майстерністю з іншими, навчав охочих юнаків-односельців різьбленню на дереві. Серед найбільш обдарованих учнів-послідовників майстра були Курило Чепірчук, Лук'ян Кіф'як, Василь Луцяк і Константин Семчук (1903 – 1945).

Наприкінці тридцятих років ці різьбярі товаришували зі спілкою Михайла Куриленка (1885-194?), "Гуцульське мистецтво" в Косові, для якої виготовляли різьблені вироби з метою реалізації. Лук'ян Кіф'як пригадував, що голова Спілки "платив добре і різьбярі були задоволені".

Та недовго тішилися народні умільці. З розпадом Польщі у 1939 році і приходом в Галичину совєцької влади у Косові замість Спілки "Гуцульське мистецтво" організується різьбярська артіль "Гуцульщина", очільником якої став різьбяр з Річки Микола Кіщук (Дандьєк). Космацькі різьбярі стають членами новоствореної різьбярської артілі. Але розпочалася Друга світова війна і роботу в артілі було припинено.

* * *

Після війни Косівська артіль "Гуцульщина" відновила своє існування. Митці з гірських сіл Річки, Брустурів і Космача разом із косівськими різьбярами взялися за розбудову артілі. Проте значна відстань між Космачем і Косовом та інші несприятливі чинники створювали незручності для космацьких різьбярів, і вони змушені були перекваліфікуватися: хто залишався домогосподарником, а хто "чувся у силі", ставав лісорубом-бутинарем. Космацьке самобутнє різьбярство поступово почало занепадати, лише одиниці інколи бралися за різець.

Василь Юсипчук вибрав для себе будівельну справу: зводив односельцям хати і займався

столярством, не полишаючи і різьблення у вільний час.

Розповідаючи про космацьких майстрів, відзначимо довго замовчуваного самобутнього митця-різьбяра і художника-гравера, щирого патріота України Микиту Івановича Семчука (1916-1986) та його талановитого сина Юрія. Саме син продовжив батьківські мистецькі традиції і зберіг його рукописи – "Автобіографію", що починається з рядків:

"Родина, в якій я народився, з діда-прадіда була з бідного стану – сяк-так виживала з рук, які заробляли на деньгах в людей-односельців. Ішов 1916 рік, коли в такій родині появилася п'ята дитина, – це був я, Микита Семчук... Після мене була ще одна дитина. Невдовзі батько Іван помер, коли мені було півтора року. Батька не пам'ятаю, тільки з розповіді своєї мами Параски знаю: батько працював на сплавленні дерева в селі Космач-Клявза. Там і похований. Де саме, я довідатися не зміг.

Весь тягар виховання шістьох дітей ліг на плечі мами. Курилови під той час було тринадцять років, і він не мав спромоги виховувати і годувати дітей. Мама моя не витримала тяжкої праці і померла у 1924 році на сорок другому віку життя. Ми, діточки, залишилися круглими сиротами. Були під опікою старшого брата Курила, якому було 28 років, і сестри Явдохи, 1906 року народження. Їй було тоді 25 років.

Були разом, доки старші не одружились. А брат Танасій і сестра Сенька померли. Залишився я з молодшим братом Дмитром. Було "добре, бо жили, хоча без мами, але всі рідні разом. Землю, яку ми мали – 3 морги (моргени), розділили по справедливості на чотирьох..."

І так про те "добро" продовжив далі Микита Семчук, який залишив неповнолітнім школу і поневірявся у наймах, доглядав дітей, тягав дрова, а літом в селі Акрешорі пас корову. Саме у цьому селі, як він згадує, вперше почав вирізьблювати ножиком на дереві хрестики, зубці та інше, що вдавалося.

Після поневірянь у жорстокого "опікуна" одинадцятирічний хлопець тікає до брата Курила і продовжує навчатися у школі. На той час брат уже мав деякі столярні інструменти, верстак та інші пристосування до майстерки і виготовляв усякі побутові речі: куделі, рамки, кісьята, кушки для "брусів", оздоблюючи їх різьбою.

Микита не відходив від брата: днями і вечорами приглядався, запам'ятовував, а далі й сам пробував не без успіхів наслідувати брата. Курило радів, коли Микита обнадіював у роботі і ласкаво

Іван Петрованчук

приговорював, гладячи його по голівці: "Учъиси, Микито, може з тебе люди вийдуть".

Курило Семчук дозволяв братові Микиті користуватися його інструментами, використовувати дощечки для різьби й стежив, як Микита виконує орнаментальні мотиви: кривульки, зубчики, хрестики, лінії – і щиро хвалив, коли в нього різьблення виходило рівно.

Так Микита під дахом столярні брата освоїв столярство і токарство й почав самостійно виготовляти підставки, підсвічники. Із задоволенням допомагав виконувати замовлення від людей і помагав у господарстві.

Перебуваючи у брата, Микита закінчив навчання у чотирикласній сільській школі і вже дещо заробляв різьбленням. Вдень ходив у сіянку, в лісі рубав лози, носив кору, складав сучі, а ввечері помагав братові у різьбярстві. Курило зробив Микиті нові різці, якими той вирізьбив перші рамці. Брат взяв їх в руки, подивився і сказав: "Ти, Микито, вже майстер-різьбяр". Під той час Микиті виповнилося 16 років...

Тим часом Курило довідався від односельців-різьбярів, що в селі Річці живе пан Окулович з Варшави, який має магазин, де продає гуцульські вироби. Брати Семчуки зі своїми оздобленими різьбою витворами подалися до нього в село Річку на оглядини. Пан Окулович оглянув роботу Семчуків, похвалив їх й одразу дав замовлення.

Микита Семчук згадував: "Робили ми із братом для нього свічники, футляри для дзеркалів, ручки для вишиваних гуцульських торбинок, прикрашаючи усе це плоскою різьбою, а пізніше оздоблювали свої вироби "крашеною різьбою", що подобалась Окуловичеві".

У 1934 році пан Окулович запропонував космацьким різьбярям поїхати на роботу до польського міста Сянки, що близько границі з Чехословаччиною. Там, у горах, гуцули будували турбазу і музей "Схроніско польське". Курило не мав як їхати, оскільки мав сім'ю і господарку. З Микитою поїхав лише космацький різьбяр Лук'ян Кіф'як.

Будівельні роботи на турбазі у Сянках на той час уже були завершені. Будинок величезний, збудований в гуцульському стилі. Микиті Семчуку і Лук'яну Кіф'яку доручили виконувати різьбу з підфарбовуванням. Нею прикрашали листви до вікон, двері, стелю. Таким же способом прикрашали меблі – стільці і столи, виготовлені з кедрового дерева. В Сянках на той час ще працювали столярі з Делятина, різьбярі з Річки: брати Михайло і Микола Сеничукові, Петро Григорчук і Микола Кіщук (Дандьик), які мали значний досвід практичної роботи в народному будівництві, столярстві і різьбярстві. Майстри з Річки славилися вмінням виконувати різьбу з інкрустацією пацьорками на цьоканому тлі, що викликало неабияке захоплення їхніми виробами і давало можливість добре на цьому заробити. Тому вони не вельми охоче ділилися своєю технікою різьблення, оскільки боялися конкуренції.

Однак Микиті Семчуку вдалося розсекретити спосіб виготовлення виробів майстрами, і він уже сам почав виготовляти подібні вироби. Переважно робив скриньки, які вигідно продавав туристам. Так за півтора року у Сянках дев'ятнадцятирічний юнак Микита Семчук змужнів і відчув себе майстром. За цей час він заробив багато грошей і накупив одягу, взуття та різних гостинців братам Курилові і Дмитрові. Він повернувся додому "дорослою людиною".

У Космачі Микита Семчук поринув у творчу

працю, виготовляв різьблені письмові приладдя, папірничі, підсвічники, які здавав панові Окуловичеві з Річки.

Під кінець тридцятих років Космач стає відомим патріотично налаштованим селом. Сюди регулярно на літні студії приїзять викладачі та учні школи Олексі Новаківського зі Львова, художники: М. Мороз, Г. Смольський, О. Друченко, С. Гебус-Баранецька та інші, які мали значний вплив, перш за все – виховний, на талановиту молодь. Тут сільська громада збудувала нову хату-читальню, в якій заклали бібліотеку, і все це робилося власним коштом.

Жителі села в основному були активістами "Просвіти". Микита Семчук належав до організації "Луг", а також відвідував драмгурток, у якому грали виставу за поемою Тараса Шевченка "Матиничка". У 1937 році національний дух у Космачі витав дуже високо. Створений Союз української поступової молоді ім. М. Драгоманова "Каменярі" обрав головою ради Микиту Семчука. До ради Союзу, крім голови, входили секретар, скарбник, бібліотекар і господарник. Також були ще два заступники, три члени ревізійної комісії та інші активісти.

Основним завданням "Каменярів" було поширення серед односельців національної ідеї. Твори Шевченка читали чи не в кожній хаті. А тим часом близився кінець панського панування – і наступив "золотий" вересень тридцять дев'ятого, який космачани зустріли з великими надіями. Проте невдовзі запроваджені нові порядки продемонстрували, що з інтересами місцевих жителів ніхто не буде рахуватися – і почалося переслідування інтелігенції, насильна організація колгоспів, забирання у приватних власників їхньої власної землі, коней, худоби та іншого добра горян-українців.

Тим часом Микола Семчук не відступав від різьбярського верстака: різьбив касетки (скриньки). У вільну хвилину – ескізи книжкових знаків (екслібрисів), яких "оживляв" у графічному дереворізі. Цю техніку він засвоїв ще раніше, коли у Космачі були художники зі Львова, серед яких мисткиня-гравер Стефанія Гебус-Баранецька. Вона заохотила різьбярів займатися графікою на дереві. Микита Семчук виконував знаки-екслібриси і ювілейні листівки та дарував друзям. Особливо йому вдавалися гравюри "Молодого гуцула" та портрет Тараса Шевченка в обрамленні гуцульського візерунка з гербом України.

У 1940 році Микита Семчук подав на "Художню виставку образотворчого мистецтва Станіславщини" свої дві різьблені касетки (скриньки) і одну гравюру(дереворіз). Про різьбярів з Космача написали в газеті "Соціалістична Харківщина" письменник Терень Масенко і журналіст Антон Шмигельський. Автори заохочували Микиту Семчука поступати на навчання в Київську художню школу. Проте почалася війна.

Микита Семчук, як член ОУН, включився у боротьбу з ворогами України. Його зброя – мистецтво дереворізу. Перебуваючи у відділі пропаганди УПА, вирізьблював і гравював дерев'яні матриці, з яких віддруковували та розповсюджували готові листівки і карикатури – спочатку на фашистів, відтак на московитів та їхнього вождя Сталіна. До 1952 року знаходився у підпіллі.

На вершині гори Фрегіт, між кам'яними велями, мав надійний сховок. Там і зберігав бібліотеку – з надією, що колись поверне її до Космача, де очікувала його жінка Гафія, син Юрій, маленька донечка Парасочка.

Невдовзі повернувся до сім'ї. Займався різьбярством, столярував. Із стайні, яку батьки дали у віно, побудував хату. Три роки ще пожив із сім'єю, а в 1957 його заарештували. У Станіславові йому винесли вирок – 15 років тюрми і відправили у Мордовію, з яких 12 років прожив за колючим дротом.

Про той п'ятнадцятирічний відтинок неволі гуцульського митця написав о. Зіновій Карась з Коломиї, якому також довелося перебути у Мордовському таборі №11 (поселення Явас).

Він згадував:

"... Я познакомився із різьбярем Микитою Семчуком, родом з Космача. Там він відбував термін за своє "опришківство", як любив він жартувати, і працював в експериментальній майстерні, як фахівець столярної справи.

Насправді виготовляв Микита високохудожні шахівниці, шкатулки тощо для вищого начальства Гулагу, а за це мав на виробництві окрему велику кімнату для праці, а, крім того, йому дозволили організувати курси для бажаючих навчитися гуцульської різьбярської справи.

Десять біля тридцяти наших хлопців опісля восьмигодинної загальної праці вчилися різьби і столярства. А Микита був дуже дбайливим майстром... Окрім того, Микита Семчук був винятковою людиною за своїм характером. Це був, як звично в нас говорити, сільський інтелігент. Без вищих шкіл він багато знав з нашої і світової літератури".

НЕЗНИЩЕННА ТРАЄКТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВНОЇ ІСТИНИ

Кінець XX й початок XXI століть знову заактуалізували питання української мови. Та інакше й не може бути: здобуття Україною незалежності, відновлення її державного статусу переносять увагу до нашої мови з царини філологічної в царину соціальну, адже мова як невід'ємна ознака національної ідентичності на переломних етапах історії неминуче стає об'єктом гарячих дебатів, квазінаукових спекуляцій та й навіть відвертих політичних конфліктів, що сьогодні спостерігається в Україні.

Дмитро Павличко у вірші-звертанні "До української мови" пристрасно говорить:

Не віддай нікому свого берла,
Встань, здіймися в силі молодій,
Не радій з того, що ти не вмерла,
А з того, що вічна ти, радій!

Справді, унікальність української мови не тільки в тому, що серед майже десяти тисяч мов і діалектів, які налічуються в сучасному світі, вона визнана однією із трьох наймилозвучніших і найкрасивіших (Париж, 1934 рік).

Унікальність її в тому, що в добу багатосотлітньої бездержавності вона була єдиним об'єднавчим чинником, який через час, кордони і стани консолідував націю духовно. Найболючішим для нас, українців, є питання давності нашої мови, яке в силу історичних обставин є і найбільш заполітизованим.

Цілком очевидно, що початок формування мови збігається з початком формування народу. М.Грушевський вважає, що "за поріг історичних часів для українського народу можна прийняти IV століття нашої ери, коли ми маємо вже відомості, котрі можна прикласти спеціально до нього. До цього часу ми можемо говорити про нього як про частину слов'янської групи племен..."

Пам'ятки писемності зафіксували об'єднання різних людностей (дулібів, древлян, уличів, полян та ін.), що

займали географічну територію від Карпат між Дністром і Дніпром до Степу, в якому кочували половці. Внаслідок інтеграції їх діалектів й утворилася жива мова давньої Русі. Найдавнішу писемну фіксацію сучасного етноніму українці знаходимо у знаменній пам'ятці IX ст. – "Велесовій книзі" на дощечці 7-є. Автор книги без вагань і застережень дає зрозуміти, що вже у його часи це був етнонім усталений, загальновідомий. Український сходознавець-індолог Степан Наливайко в книзі "Індоарійські таємниці України" проливає світло на багатовікову українську історію й мову, виводячи її щонайменше зі зламів II – I тис. до н.е. Назва українська мова утворилася дещо пізніше від топоніма Україна, який уперше зафіксований у Київському літописі 1187 року.

Російська, а потім і радянська, офіційна наука відносили початок існування української мови до значно пізнішого часу – XIV століття: по-перше, щоб показати "старшість" російської мови (початок її пов'язується з кінцем XII ст.), по-друге, для того, щоб вивести походження української мови з "єдиного кореня" – мови давньоруської.

І все це всупереч думці відомих лінгвістів Ф.Міклошича, А.Шляйхера, О.Бодяньського, П.Житецького, О.Потебні, які вважали, що українська мова виникла значно раніше XIV століття. Академік Агатангел Кримський писав, що українська мова уже в XI ст. "існувала як цілком рельєфна, певно означена, яскраво індивідуальна одиниця".

Твердження про праруську мову – непотрібна і шкідлива гіпотеза, котра тільки заплутує історію української мови, – говорив Є.Тимченко. Іван Огієнко також вважав, що праруської спільної мови ніколи не було, а "три східнослов'янські мови: українська, білоруська й російська – зростали незалежно одна від одної, як мови самостійні".

Доречно було б поставити питання: чому ніхто не говорить ні про спільнозахіднослов'янську, ні про спільно-південнослов'янську народності і мови. Натомість наш північно-східний сусід настирливо твердить про "єдину колыску" трьох східних слов'янських народів і їх спільну мову.

Сучасний історик О.Пріцак з цього приводу зазначає, що "в історичній науці немає достатніх доказів існування єдиної руської народності".

Стає очевидним, що все це робилося для того, щоб заперечити історичну давність українського народу, вивести його т. зв. "молодшим братом", а нашу мову показати таким собі "малоросійським" наріччям великоруської, себто російської мови. Це стало можливим, позаяк історичні дослідження відомих учених зі світовими іменами В.Ягича, Л.Булаховського, Л.Щерби, Е.Классена та ін., які висвітлювали генезу україн-

ської мови, її тяглість і неперервність традиції, словниковий склад, фонетичні особливості тощо, залишалися невідомими і, більше того, забороненими не тільки для широких, але й для освічених кіл суспільства. До прикладу, відома думка М. Маркевича про те, що "великороси – народ похідний від українців", лише з недавніх часів через ЗМІ цитується для загалу, як і те, що український народ сформувався в незапам'ятні часи, а російський виник у зв'язку з переселенням деякої частини мешканців княжої Київської держави, які змішалися з угро-фінськими й тюркськими племенами.

До речі, такої ж думки були і є немало російських вчених. Видатний мовознавець князь М.Трубецькой у 20-х роках ХХ ст. називав росіян туранцями (тюрками). Російський академік М.Погодін відверто зізнавався, що відмовляється вірити в те, що малоруське і великоруське наріччя належать "до одного роду". Академік Борис Рибаків, сучасний історик В'ячеслав Седов також розвіяли міф про російську державність "київського походження".

І якби не російський (а потім більшовицько-радянський) великодержавний шовінізм, який особливо виявлявся в мовній політиці щодо України (через заборони, переслідування і нарешті – страшний за своїми масштабами й наслідками геноцид 1932-33 р.р., то наша лінгвістична наука уже давно опиралась би на дослідження учених ХІХ-ХХІ століть, за якими українська – одна з найперших індоєвропейських мов, а наш народ – один з найдавніших державних народів (У.Класен, А.Чертков, М.Красунський, С.Наливайко).

Звичайно, що такі твердження викликають гнів і ненависть тих, хто на зоологічному рівні ненавидить українців, їх мову й батьківщину. Однак факти – річ уперта: вони хоч і поволі, та все ж неухильно засвоюються наші-

ми недоброзичливцями і нами, українцями Сходу і Заходу, Півночі й Півдня, позбавляючи хвороби меншовартості, утверджуючи в думці, що наша мова не тільки калинова, але й велика і могутня, її слід в історії настільки потужний і помітний, що цю лінгвотраєкторію не знищити ніяким україножером. Лише б ми не поступалися ніколи й нікому своїм мовним правом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брайчевський Михайло. Походження української писемності – К., 1998.
2. Велесова книга /ред.Лозко Г.С. – Вінниця: Континент – Прим., 2007. – 520с. – С.158-160.
3. Грушевський Михайло. Ілюстрована історія України. – К. – Львів, 1913. – 526с.
4. Ідзьо Віктор. Історія України. – Львів, 2003.
5. Огієнко Іван. Історія української літературної мови. – К., 1995.
6. Іванишин Василь, Радевич – Винницький Ярослав. Мова і нація. – Дрогобич: Відродження, 1994.-218с.
7. Наливайко Степан. Індоевропейські таємниці України. – К.: Просвіта, 2004 – 448с.
8. Фаріон Ірина. Правопис – корсет мови? – Львів: Свічадо, 2004 – 118с.

Аделя ГРИГОРУК

"Млаки. Передлісок." Худ. Іван Парипа

ПРЕС-РЕЛІЗ
проекту

«МІСЦЕВІ ЕКОЛОГІЧНІ ДІЇ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ КОСІВЩИНИ»

Актуальність запропонованого проекту полягає в необхідності конструктивних та збалансованих дій на вирішення екологічних проблем у місцевих громадах, а також ефективного залучення представників громадськості до подолання негативних процесів породжених світовою соціально-економічною кризою на місцевому рівні. Це стосується забруднення довкілля безпосередньо на Косівщині, ліквідації наявних стихійних сміттєзвалищ, необхідності налагодження системи організованого збору та вивезення сміття, а також запровадження інноваційних механізмів його утилізації (переробки) в місті Косові та навколишніх селах.

Сучасні актуальні проблеми взаємостосунків суспільства і природи висувають невідкладні завдання і одне з них – виховання молодого покоління, здатного гармонійно співіснувати з природою, раціонально використовувати і відтворювати її багатства, психологічно готового оберігати природу, запроваджувати волонтерський рух щодо охорони довкілля.

Упродовж терміну реалізації проекту заплановано здійснити:

- практичні акції з ліквідації 3 стихійних сміттєзвалищ в селах Старих Кутах, Городі та Рибному Косівського району, а також благоустрій згаданих територій (посадка декоративних дерев і кущів, створення спортивного майданчика тощо);

- виготовлення і встановлення 25 бачків для роздільного збору твердих побутових відходів (окремо скло, папір, пластик) у місті Косові, модернізація матеріально-технічного забезпечення (організація та благоустрій 5 пунктів збору сміття) системи збору та вивезення сміття;

- облаштування і вдосконалення маршруту еколого-духовної стежини в урочищі Здвижин села Кобаків Косівського району (2-3 км), організація і проведення навчального тренінг-семінару "За життя у чистому довіллі" (25-30 учасників);

- широке інформування громадськості та оприлюднення результатів проекту шляхом випуску і поширення тематичного Інформаційного бюлетеня проекту (3000 примірників), через засоби масової інформації та мережу інтернет (10 публікацій).

Проект реалізується регіональною благодійною організацією "Центр громадських ініціатив" у лютому-серпні 2012 року в рамках конкурсу "За життя у чистому довіллі!" Антикризової гуманітарної програми Міжнародного фонду "Відродження". Партнери в реалізації проекту: Косівська міська рада, Старокутська та інші сільські ради Косівського району, громадська екологічна організація "Едельвейс", відділ освіти Косівської райдержадміністрації, комунальне підприємство "Косівміськводосервіс".

Центр громадських ініціатив

Антон ГРИГОРУК

ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ МИСТЕЦЬКИХ КАДРІВ

Сьогоднішній час розбудови незалежної Української держави, відродження й розвиток національної свідомості, формування новітнього українського мистецтва зумовлює потребу в новій генерації національно свідомих, висококваліфікованих, щирих українських патріотів-державобудівників, творців духовних скарбів народу. Це непростий і тривалий процес, в успішному становленні якого важливу роль відіграє

школа та освіта. За справедливим висновком Михайла Галущинського, освіта "має впливати на подальший розвиток державно-політичних і суспільних форм, в котрих має проявлятися цілісність життя народу" [1, 10].

У розв'язанні сучасних проблем освітнього життя колосальне значення має кардинально нове педагогічне мислення. Ця проблема повністю екстраполюється у формат нових дидактичних вирішень, оскільки

при її розв'язанні цілком очевидним є функціонування науково-теоретичної думки й практичної навчально-виховної діяльності в руслі педагогіки автентичної, тобто дійсної, вірної, тієї, що ґрунтується на першоджерелі. І тут перш за все треба сміливо й назавжди відкинути застарілі, зашкарублі, фальшиві, підступні догми та постулати або й просто банальне небажання вчити і навчати. Атрофована ініціативність, педагогічна безпорадність або — навпаки — придумування новацій, ігнорування національним, насадження чужих систем — такі явища, на жаль, не поодинокі в нашій повсякденній мистецькій освіті. Як справедливо зауважує Остап Ханко, "маємо потребу цілковитого переорієнтування художньої освіти. Враховуючи творчий крах інтернаціональної течії у світовому мистецтві, спрямування й опертя має бути саме на національні корені, витoki і традиції" [2, 78].

Змістова компонента фахової освіти в галузі декоративно-прикладного мистецтва має під собою міцний фундамент мистецтва народного, виплекано-

го віками, міцно закоріненого в український національний ґрунт. У нашому випадку це несказанно багатий скарб Гуцульського краю, репрезентований численними ремеслами й оприявлений у творчому доробку відомих майстрів і династичних мистецьких родів. Здавалося би, нічого нам і турбуватися, художнє середовище Косівщини й Гуцульщини загалом природно інтегрується у фахову освіту, органічно проявляється в навчальному процесі, лише уважно слухай, дивись і переймай. Насправді все зовсім інакше. На наш погляд, найпершою проблемою в щоденній практиці є буквальне наслідування взірців народної творчості, неухильне їх копіювання, що міцно бере в полон ще недосвідченого й невинного студента і породжує в ньому боязнь працювати самостійно, бо результат очевидно що буде гіршим, аніж взорований твір. Такі міметичні вправи в інших студентів породжують категоричне неприйняття, не-

бажання копіювати традиційні зразки. Найчастіше вони скаржаться, що хочуть "зробити щось нове, своє, а викладач не дозволяє".

І спільною проблемою як тих, так і інших є компілювання орнаментальних мотивів у довільних композиціях, де розбалансовується мова знаків і символів, порушується споконвіків усталена семантика образних висловів, профанується орнаментальна партія виконаного твору.

Тут логічно поставити запитання **ЧОМУ?** На наше переконання, причиною таких явищ аж ніяк не можна вважати несумлінність студента чи відсутність бажання вчитися. Річ у тому, що офіційна школа орієнтована на раціонально-прагматичне світовідчуття, що є чужим для української ментальності, для якої іманентно властивим є художньо-образне світобачення. Саме такий ментальний тип дає розвиток українській індивідуальності з яскраво вираженими креативними можливостями. Однак якщо навчальний процес у мистецьких навчальних закладах базується на суто логічних інтелектуальних засадах, тоді в найкращому випадку студентами буде опанована зовнішня форма — ритм, лінія, рух, пластика, композиція, узагальненість тощо. Що ж стосується "внутрішньої думки" твору, індивідуально potrакованої, пропущеної через особистісне переживання й бажання самовисловитись, то на це годі й сподіватися, як рівно ж й на ознаки національного в таких роботах. Зазвичай, як уже було сказано вище, "національним" може бути перенесення в роботу елементів багатьох робіт сучасного чи давнішого мистецтва, що інакше, як плагіатом, не називається. Глибинне засвоєння відсутнє, що робить неможливим продовження і розвиток мистецької традиції. Що ж стосується фаховості, то можна говорити про певний, часто достатньо високий, рівень ремісничої вправності, але не більше. Тому й випускаємо виконавців, а не мистців.

Чи можна цьому зарадити?

Так. Як цілком слушно писав, відповідаючи на це болюче запитання, Юрій Лашук, "треба повернути народові, передовсім молоді, відчуття духовності, свідомість **ДЕРЖАВИ ДУХА**, якої українці ніколи не втрачали, перестати мавпувати чужі моделі, явні спекуляції чи то в економіці, чи в політиці, чи в культурі та над усе — в мистецтві, яке вимагає докорінної перебудови з позицій культурології, збагачення даними української етнопсихології та етностетики. І починати такий виклад не з деспотій Єгипту, Месопотамії чи навіть Київської Русі, а від Мізина, культури Трипілля, майстерності скифів" [3, 69]. Для фахової підготовки художників декоративно-прикладного мистецтва в Косові актуальною є і Програма з гуцульщинознавства, автор якої — заслужений працівник освіти України І. А. Пелипейко. Знайдеться немало опонен-

тів, які вважають непотрібним такий курс для вивчення студентами училища й інституту, адже питання народного мистецтва Гуцульщини вивчаються в програмі історії мистецтва за фахом, і — що найголовніше — такі предмети, як композиція, робота в матеріалі, частково технологія, оперті на традиційне мистецтво краю.

Все це так. Проте навіть за такої освітньої моделі, забезпеченої великою кількістю навчальних годин, методологія залишається старою, прямо протилежною до нового педагогічного мислення та природної ідеологічної концепції. Дозволю собі розкрити повніше висловлену думку. За навчальною програмою вивчаються і виконуються різноманітні вироби — неоднакові за формою, техніками виконання, технологічними операціями, призначенням, вживанням, — однак всі вони є об'єктом матеріального світу, вжитковими

предметами, здатними виконувати певні функції. І це повністю відповідає традиційній радянській ідеології про первинність буття і вторинність свідомості, бо саме такі традиційні підходи передбачають першочергове розкриття явищ матеріального світу як засадничих і лише після цього — сприйняття явищ духовної сфери. Цей шаблон настільки міцно утвердився, що залишається непорушним і по сьогодні. Натомість логічно спочатку засвоїти усі аспекти духовної культури Гуцульщини, організації співжиття мешканців цього незвичайного краю, які виникли в процесі історії. Це не що інше, як єдність духовного світу людини зі сферою її виробничо-господарської діяльності. Такий методологічний принцип давав би можливість простежити походження мешканців Гуцульщини, їх етнічний зв'язок з іншими регіональними групами українців, виявити спільні національні риси, що об'єднують український народ, визначити яскраву своєрідність гуцулів як субетносу, архетипальність їх художнього мислення.

Така дидактика цікава і сучасна і, будучи сформатованою в системі суб'єкт-суб'єктної моделі навчання, не викликала б спротиву зі сторони студентів: мовляв, що ви все про гуцульське та гуцульське; ми хочемо чогось іншого, модерновішого.

Але систематизований курс "Гуцульщинознавство" у нас не викладається, зник із навчального плану й короткий курс "Міфологія", в процесі вивчення якого студенти мали змогу хоча б частково ознайомитися з міфотворенням гуцулів, їх віруваннями, обрядами, звичаєвою культурою, релігійним світовідчуттям, мовним етикетом, уснопоетичною творчістю, вокальним, музичним і танцювальним фольклором.

Звичайно, працюючи над завданням із композиції, курсовими роботами, студенти вишукують етнографічні, культурологічні матеріали, які дають їм змогу пізнавати самотність і неповторність гірського населення Карпат. Однак такі знання неповні, вутлі, розрізнені. Та й не кожен викладач може дати студентові консультацію з тих чи інших пи-

тань краєзнавства, оскільки для цього потрібна все-таки попередня підготовка. Тому курс "Гуцульщинознавство" був би дуже корисним в системі знань і фахової підготовки, дозволив би студентській молоді глибоко пізнати гуцульський етнокультурний феномен, а водночас і примножувати рівень етнографічної самосвідомості, що має прямий і безпосередній вплив на збереження і розвиток кращих традицій гуцульської самотньої культури в майбутньому. Кандидат географічних наук Марія Лаврук із Львівського національного університету ім. І.Франка вважає, що така крайова самосвідомість є дуже важливим чинником збереження природної і етнокультурної цілісності Гуцульщини [4,125].

Способи вивчення гуцульщинознавства можуть бути такими:

- викладання як окремого курсу за рахунок варіативної частини навчального плану (спецкурс);
- викладання як факультативу;
- введення тем з гуцульщинознавства до відповідних розділів інших пред-

метів (історії, літератури, географії, екології тощо — в училищі; історії, культурології, педагогіки і т. ін. — в інституті) як додаткового краєзнавчого матеріалу;

- введення тем з гуцульщинознавства в систему виховної роботи із студентами через загальноінститутський план роботи та плани роботи кураторів академічних груп.

За такої системи роботи нам вдалося б увести студента в поетичний і образний світ населення Українських Карпат, дати можливість пізнати космологічність світосприйняття українця з подальшим його осмисленням і розшифруванням. Це в свою чергу якісно змінило б творчі пошуки студента, орієнтувало б його на знаходження образу, символу, знаку як продукту власної думки, власного мислення, а не еклектичних поєднань (тоді не з'являтимуться в композиціях студентських робіт зображення зірки Давида, хрестографами тамплієрів і т. ін.). У такий спосіб мистецькій

освіті вдалося б зробити найголовніше — виховати мистця, здатного сказати своє слово в українській культурі XXI століття.

Переорієнтування на творчу індивідуальність, плекання креативних здібностей, формування яскравої мистецької особистості — перспективні завдання викладацького колективу на освітньому просторі третього тисячоліття. Цим продовжується тяглість української педагогічної традиції. Ще наш славетний філософ і педагог Григорій Сковорода сказав: "Клубок сам собою поточиться із гори: відніми тільки йому заважаючий камінь. Не вчи його котитися, а тільки помагай. Яблуні не вчи родити яблука: вже сама натура її навчила. Огороди її тільки від свиней, відріж вовчці, очисти гусінь" [5, 173].

Викладач не повинен нав'язувати студентові свою думку, керувати його творчим пошуком, а тільки спрямовувати, тактовно підказувати, даючи право остаточно

ного вирішення. Такий педагогічний підхід є важливим стимулом у навчальному процесі, він не формує комплексу меншовартості, уза-лежненості студента від викладача, а є важливою передумовою мистецького мислення, формування національно ідентифікованого художника.

Це важливо ще й тому, що наша присутність в європейському освітньому просторі вимагає свідомого оприявлення в художній

освіті визначальних українських рис, а не наслідування чужого, бездумного запозичення західної мистецької моди. Це неминуче завело б нас у глухий кут. Тому бережливе ставлення до здобутків українського мистецтва, як народного, так і професійного, розширення уявлень студента про культурні традиції українського народу, зацікавлення духовними надбаннями свого краю, регіону, усієї України, формування національних

рис характеру через освоєння мистецької спадщини свого народу, реалізація себе у сфері професійного мистецтва дають можливість сподіватися на те, що наші вихованці гідно продовжать традиції вітчизняного мистецтва, яке без ознак вторинності та провінційності рівноправно і повно буде репрезентоване в контексті світової культури.

1. Галуцинський М., Натопи П. Суспільна педагогіка. Натопи П. Народна культура й культура особистості: Шість викладів. — Львів, 1921.
2. Ханко Остап. Мистецька освіта в Україні: потреба переорієнтування. // Артанія. — 1993. — № 2.
3. Лащук Юрій. Пізнання і засвоєння чи імітація і загибель? // Артанія. — 1993. — № 2.
4. Лаврук Марія. Етнографічний аспект формування крайової самосвідомості гуцульської молоді. // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції "Проблеми відродження та розвитку матеріальної і духовної культури гуцулів". — Верховина, 2001. — 250 с.
5. Сковорода Г. Вибрані твори в двох томах. Т.1. — К.: Дніпро, 1972. — 280 с.

Антон ГРИГОРУК,

викладач відділу художнього розпису училища Косівського інституту прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії мистецтв.

Статтю проілюстровано фотографіями з робіт студентів Косівського інституту ПДМ ЛНАМ

ПРО ТАКИХ ЛЮДЕЙ ВАРТО ПИСАТИ ЩОДНЯ

Марія Лазарович

Марія Лазарович народилася у селі Баня-Березові. Доля цієї дівчини відрізняється від долі інших людей, адже від народження її тіло прикуте до інвалідного візка. 2005 року молода і впевнена у собі дівчина закінчила філологічний факультет Прикарпатського національного університету. Плідно працює, щодня творить свою поезію. Її твори друкують у різних періодичних виданнях, запрошують до виступів на районній та обласній сценах. Сьогодні ця талановита поетеса є прикладом для підростаючих поколінь. Іноді здається, що їй під силу все, бо найголовніше – вона має віру, віру в Господа і віру в себе.

— Маріє, гадаю, що Ваш життєвий шлях трошки нагадує життя відомої української поетеси Лесі Українки. Для неї творчість була всім. А чим є творчість для Вас (праця, ремесло, хобі, гра, відпочинок, служіння, самореалізація)?

— Творчість для мене – це саме життя! Якщо я не творю – то не живу. Кожне з наведених визначень творчості створюють мозаїку мого життя. Коли я пишу, то працюю, коли виступаю з написаним на сцені – відпочиваю, служу, самореалізуюся і водночас лікуюся. Бо як би погано не почувалася, коли виходжу до людей, читаю вірші, гуморески, все проходить, як від найкращих ліків.

— Як Ви вважаєте – яке першоджерело творчості: людське, природне, божественне?

— Звичайно, божественне! Бог дає талант, долучає людину до співтворчості добра та краси. Вже інше питання, як ми його вико-

ристовуємо. Але якщо людина зуміє відкрити у собі божественне, яке від природи закладено в душі, через талант – то вона благословенна. Бог тоді допомагає донести до людей. З'являються спонсори, видавці, організатори концертів і т. д. Тільки встигай працювати.

— Які чинники стимулюють Ваш творчий процес, а які – навпаки, гальмують, стримують, перешкоджають йому?

— Я дуже люблю сцену. Коли я знаю, що десь маю виступати, то можу написати багато, щоб уже з новим прийти до людей. Надихає робота з дітьми. А ще – зустрічі з письменниками (їх часто доводиться організовувати), різні дитячі конкурси, літературні свята тощо. Щось оригінальне і цікаве можу написати під враженням прочитаного, справді талановитого твору. Також стимулює творчий процес невдача, помилки. Хочеться виправитись і довести самій собі, що ти чогось навчилась.

— Як Ви ставитесь до засобів штучного стимулювання творчого процесу (алкоголю, тютюну, наркотиків тощо)?

— Якщо Бог дав талант, то дарує і натхнення. Всі штучні засоби – це омана. Вони вбивають божественне, природне і саму творчу особистість. Тоді вона перериває ниточку з небом і віддає останні сили у свої витвори, які не підживлюються. Тому багато відомих письменників, які використовували штучні засоби, так рано пішли з життя. Бо хоч штучні засоби впливають на емоції, на думки, але забирають здоров'я.

Я, для прикладу, люблю послухати класичну музику. Вона – заряджає, дає сили. Та найчастіше приходить натхнення після щирої молитви.

— На Вашу думку, які чинники найбільшою мірою визначили Вашу обдарованість – спадковість, родинна атмосфера, дружнє коло, виховання й освіта, власна воля до самоствердження чи щось інше? А що найбільше вплинуло на формування і вдосконалення творчої майстерності?

— Я б сказала, що все разом. Мої дідусь і бабуся по матері грали п'єси, дуже гарно співали; бабуся 50 років співала у церковному хорі. По татовій лінії стрий – Микола Лазарович – дуже гарно читає гуморески Павла Глазового, є великим гумористом у житті. Тато теж був дотепним сміхованцем, з ним завжди було весело. Мама знає безліч народних пісень, має чудовий голос. Коли я усвідомила, що поезія – то моє – вступила до Прикарпатського національного університету. Хоч я вчилася вдома самотужки, не мала змоги їхати навіть на сесії, але хоч і таке навчання – воно багато мені дало. Безперечно, потрібна була величезна сила і власна воля, щоб іти до обраної мети. Але в усьому мені допомагав Бог і посилав мудрих і добрих людей на моєму шляху.

Найбільше впливає на вдосконалення творчої майстерності спілкування з професіоналами, власна відповідальність перед Словом та робота з дітьми.

— Для кого Ви творите? Хто Ваші перші реципієнти (читачі, глядачі, слухачі)? Чи думаєте про своїх адресатів під час творчого акту?

— Я пишу, найперше, тому, що не можу не писати, а вже інші визначають для себе, чи подобається їм моя творчість. Коли пишу вірші, то не думаю про своїх адресатів. По-іншому з гуморесками. Найчастіше сюжети для гуморесок беру з життя, бо насправді у житті іноді таке трапляється, що кумедніше вигадати годі. Звичайно, що думаєш і про тих людей, з якими це трапилося, і про тих, кому буду читати. А метою гуморески є з одного боку – розсмішити, а з іншого – змусити задуматись над тією чи іншою проблемою. Найперші слухачі і глядачі – рідні та друзі. Вони допомагають удосконалюватися і словесно, і сценічно.

— Я вдячна Вам за щиру та відверту розмову. Хочу побажати Вам здоров'я, успіху на творчій і життєвій ниві, натхнення, впевненості, визнання і найголовніше – Божого благословення.

Розмову вела Мирослава ДОЛИНЧУК

**Віра Попович
(1917-2003)**

ВІРА ПОПОВИЧ ТА ЇЇ СІМ'Я

На околиці Косова, у багатоповерхівці, в однокімнатній квартирі скромно і тихо жила жінка з багаторічним педагогічним стажем Віра Василівна Попович. Як жила тихенько, так і пішла з цього світу в 2003 році. Мало хто знав з косівчан, що походить вона із високопатріотичної української сім'ї, знаної в широких колах громадськості навіть за кордоном. Їй не можна було щось розповідати про себе, про свою сім'ю, бо за нею весь час сліdkувало недремне око кадебістів.

Її батько Попович Василь Олексійович народився 17 лютого 1880 року у Топорівцях Городенківського повіту в сім'ї заможних сільських господарів. У 1891 році закінчив сільську школу і працював у господарстві своїх батьків. Через два роки разом зі своїм товаришем, сином управителя школи Володимиром Стефанівим вступив на навчання до Коломийської гімназії. Потім обидва пішли вчитися у Львівську духовну семінарію. Перед закінченням семінарії обидва, Василь і Володимир, одружилися на сестрах Олені і Стефанії — дочках отця Степана Макогонського, декана Городенського деканату, пароха села Поточища.

Після закінчення Львівської духовної семінарії, за особистим направленням Станиславівського єпископа Григорія Хомишина, як дуже зразкового і відмінного семінариста о. Василя направили на роботу в Коломию, де він служив до 1920 року.

У зв'язку з погіршенням станом здоров'я у 1920 році попросився на вільну в той час парохію в село Городницю Городенківського деканату. У Городниці служив на парохії до 1941

року. У подружжя Олени і Василя Поповичів народилося дев'ятеро дітей: Ірина, Теодозія, Степан, Віра, Богдан, Орест, Святослав, Роман і Зеновія.

У 1935 році дружина отця Василя Олена померла. Всі сімейні клопоти взяла на себе дочка Віра, якій тоді було вісімнадцять років. Отець Василь Попович мав велику і дуже патріотичну українську родину, яка була пристановищем чисельних відвідувачів, охочих відпочити на березі Дністра. Особливо сюди навідувались студенти Городенківської гімназії, товариші по навчанню дітей отця Василя.

У 1941 році отця Василя заарештували органи НКВС і вивезли з дітьми — Вірою, Святославом і Романом у Сибір на спецпоселення. 31 березня 1944 року отець Василь,

не витримавши наруги над чесними патріотами української землі, помер у м. Тунгуска Нижня серед німецьких колоністів, вивезених з Поволжя. Там і спочивають його тлінні останки.

По-різному склалась доля його дітей.

Найстарша, Ірина, народилась у 1907 році в Коломиї. Закінчила Коломийську міську школу і продовжила навчання у гімназії. Закінчила гімназію Сестер Василіанок у Львові. Після закінчення поступила у Варшавський стоматологічний інститут. Після закінчення за оголошенням влаштувалась на роботу в м. Помор'я біля Гданська (Польща). Вийшла заміж. Чоловік працював зубним техніком. Через кілька років, а саме у 1938 році, сім'я Ірини переїхала жити у м. Бережани Тернопільської області, де відкрила свій зубний кабінет. У 1943 році виїхала із сім'єю в Німеччину, а звідти у 1946 році — в Америку. Померла у 1998 році у м. Нью-Джерсі.

Теодозія народилась у 1911 році в Коломиї. Закінчила Коломийську міську школу, гімназію і поступи-

**Віра Попович з батьком і братами
Святославом та Романом**

**Учні городенківської гімназії,
третя зліва – Віра Попович, 1934 р.**

ла у Львівський університет на правничі студії. Закінчила навчання у 1932 році і працювала конципієнтом у Коломиї в адвоката Чернявського. У 1941 році переїхала жити до Львова і працювала лаборантом у медичному інституті. У 1943 році вийшла заміж і невдовзі із сім'єю переїхала жити до Косова. Працювала в аптеці. З 1950 року її перевели на роботу у Станіслав в обласне аптекоуправління. У 1996 році померла.

Степан народився у 1913 році в Коломиї. У 1935 році закінчив Городенківську гімназію і поступив у Львівську духовну академію. Дуже мав гарний голос, був красивої

і розвинутої статури. Під час навчання його відібрали із товаришем-семінаристом супроводжувати на інвалідському візку Митрополита Галицького Андрея Шептицького під час богослужінь у соборі святого Юра.

У 1939 році почав учителювати у Кунисівській семирічній школі Городенківського району. А в 1943 році разом із сестрою Іриною виїхав на постійне проживання в м. Конора (Канада).

Віра народилася 24 лютого 1917 році в Коломиї. У 1920 році разом із сім'єю переїхала на постійне проживання у село Городницю Городенківського повіту. У 1935 році закінчила Городенківську гімназію і після смерті матері виховувала молодших братів і сестру та працювала по господарству. У 1941 році як сім'я, ворожа радянській владі, разом з батьком отцем Василем, братами Святославом і Романом була заарештована органами НКВС і вивезена у Красноярський край. У 1946 році після реабілітації разом із Святославом повернулася додому і проживала у сестри Теодозії в Косові. Пізніше поступила вчитися у Станіславський державний педінститут, який

в 1959 році закінчила. Працювала вчителем у різних школах аж до виходу на пенсію. Весь час жила у Косові. Народила і виховала сина, який зараз живе у Івано-Франківську. Померла Віра Попович у 2003 році.

Богдан народився у 1919 році в Коломиї. Закінчив Городницьку сільську школу, Городенківську гімназію і поступив вчитися у Львівський університет на правничі студії. Член ОУН. Входив до Крайової Екзекутиви ОУН. У 1939 році, коли прийшла радянська влада, органи НКВС підкупом і шантажем вийшли на слід широко розгалуженої підпільної Крайової сітки ОУН. Щоб врятуватись і зберегти керівні органи Крайової ОУН, було прийнято рішення всім розійтись по домівках і чекати особливого розпорядження. У зв'язку з цим Богдан Попович перервав навчання, приїхав додому і помагав родичам по господарству. Проте у 1940 році органи НКВС вийшли і на його слід. Товариші попередили про небезпеку. Почав переховуватись. Але представники районного НКВС по кілька разів на добу навідувались до помешкання Поповичів, розшукуючи Богдана. Тоді він нелегально дібрався до Львова. Там було прийнято рішення про перехід за кордон. У грудні 1940 року при переході кордону в Угорщину радянські прикордонники його вбили.

Орест народився у 1921 році в селі Городниці. Спочатку вчився у Городницькій сільській школі, потім продовжив навчання у Городенківській гімназії. З приходом радянської влади перейшов вчитися у десятий клас Коломийської середньої школи №1. Невдовзі тут його заарештували органи НКВС — і до травня 1941 року він просидів у Станіславській тюрмі. Подальніша доля невідома.

Святослав народився у 1923 році в селі Городниці. Закінчив Городницьку сільську школу і продовжив навчання у Городенківській гімназії, а потім теж разом із братом Орестом перейшов вчитися у Коломийську середню школу №1. У 1941 році разом із сім'єю вивезений на спецпоселення у Красноярський край. В 1946 році повернувся додому і проживав у сестри в Косові. Пізніше вступив до Львівського медичного інституту. Працював весь час у Львові лікарем-рентгенологом. Помер у 2000 році.

Роман народився у 1926 році. Вчився у Городницькій сільській школі. В 1941 році разом із сім'єю вивезений на спецпоселення у Сибір. У 1944 році його забрали до армії в робочий батальйон, а потім — на фронт. У кровопролитних боях у Нойгаммері (Польща) був тяжко поранений. Поки лікувався, війна закінчилась. Прийшлося дослужувати. Служив у Казахстані. Після демобілізації приїхав до Станіслава і влаштувався на роботу слюсарем на заводі. У 1988 році помер.

Наймолодша з дітей о. Василя Поповича, Зеновія, народилася у 1927 році. Вчилася у Городницькій сільській школі. Її забрала до себе на виховання найстарша сестра Ірина у м. Бережани. Потім разом із сестрою виїхала в Америку. Живе і досі у Чикаго (США).

Дмитро МОХОРУК,
м. Снятин

XXIII СЕСІЯ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМ. ШЕВЧЕНКА

В актовій залі Косівського інституту ПДМ ЛНАМ за присутності широкого кола науковців, громадськості та студентської молоді 22 березня 2012 року проходила урочиста конференція в рамках заходів XXIII сесії Наукового товариства імені Шевченка. Захід організовано радою Косівського осередку Наукового товариства імені Шевченка, дирекцією Косівського інституту прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії мистецтв,

Косівським районним об'єднання "Рідне слово" Всеукраїнського товариства "Просвіта" ім. Т.Г. Шевченка.

Голова Косівського осередку НТШ, доктор економічних наук, професор **Григорій Гуцуляк** привітав учасників зібрання, передавши теплі слова від нашого земляка **Нестора Библюка**, доктора технічних наук, професора, голови координаційної ради НТШ (м. Львів).

З тематичними доповідями виступили: доцент Косівського інституту ПДМ **Йосип Приймак** ("Шевченко у творчості народних майстрів Гуцульщини"), завідувач кафедри Косівського інституту ПДМ **Олег Слободян** ("До питання творчості Тараса Шевченка як скульптора")

та відомий на Гуцульщині письменник і гро-

мадський діяч **Богдан Радиш** ("Шевченко у творах літераторів Косівщини"). Учасники конференції заслухали також повідомлення отця **Івана Рибарука** з Верховини та просвітянина **Івана Гнідана** з Косова, після чого відбулась дискусія з актуальних питань, порушених на конференції.

Декламування віршів **Василем Панчаком**, лауреатом конкурсів майстрів художнього читання у Чернівцях і Тернополі (м. Заліщики) та концерт ансамблю бандуристок «**Сонячна струна**» Косівської школи мистецтв стали логічним завершенням проведеного заходу.

Микола БЛИЗНЮК,
заступник голови
Косівського
осередку НТШ

Світлини
члена НСЖУ
Богдана
ШТУНДЕРА

МОНАСТИР НА ЧЕРВОНІЙ ГЛИНЦІ

Є на межі міста Косова та сіл Черганівки і Старих Кутів прегарна місцина – гостроверхий пагорб Монастир або Червона Глинка (глина), чолом обернений до північного сходу. Навколо стрімкі гори, букові і смерекові ліси, рвучкі й гучні потоки, царство птахів і звірів.

Своїм загірком цей пагорб вростає у той східний крутосхил Хоминського хребта, що звищується аж до Квадратного Поля. Між крутосхилом і вершиною горба витворився дуже розлогий двоспадистий ушийок неписаної краси. Коли глянути з північно-східного боку, то цей пагорб має форму конуса з вельми широкою основою, котра сягає самої річечки Волійці.

**Церква св. Василя Великого на Москалівці
(м. Косів) до пожежі 2009 року**

Добиратися до горба краще у суху погоду, бо лісова тракторна дорога, яка петляє покрайною потічками вузькою улоговиною, є досить болотистою, що таїть у собі для необачних мандрівників немало неприємних сюрпризів. Халепа тут трапилася навіть зі мною. А я за своє життя уже всякого надивився. Вос-танне я навідався сюди у листопаді 2011 року. Ранок був прохолодний, землю скував легкий приморозок, але місцями з-під ніг на поверхню

просочувалася рідка багнюка. В одному місці переді мною постала з правої сторони дороги велика калабаня. Щоб її оминати, я поспробу-

вав перескочити на протилежну сторону дороги, але права нога, діставшись поверхні землі, надійно у ній застряла. Мої настійливі спроби витягнути ногу не давали ніякого результату. Болото повільно і нудно засмоктувало у своє нутро. Я спересердя щосили потягнув ногу і відлетів на твердий ґрунт аж за декілька метрів від злочасного місця, але в багнюці залишився правий мешт. Виймав я його з болота довго і нудно, бо тримала його липка земля так, ніби приклеїла. Уже думав, що доведеться додому майже вісім кілометрів босому повертатись. Десять хвилин своєї святкової взуття відгризав і відмивав у потоці від глини...

"Радість" переповнювала груди. Коли повертався уже назад, біля сірководневого джерела на схилах Галича у Волійці зустрів фірмана на возі. Розговорилися. Коли він став розпитувати про мої враження від Монастиря, у моїй пам'яті чомусь відразу вигулькнула пригода на дорозі:

— Глина там нівроку така, що лиш цеглу з неї робити!

— Так про це всі навколишні люди знають, — не здивувався фірман. — Це відома навіть в далеких околицях червона глина, з якої гончарі Кут, Косова, Пістиня та всієї Буковини випалювали цеглу, а ще виготовляли найрізноманітніші керамічні вироби — кахлі, миски, горнята, горшки, куманці, статуетки, червонили глиняний посуд. Особливо радо їй тут добували ще до недавнього часу колишні Художньо-виробничий комбінат Спілки художників України та виробничо-художнє об'єднання «Гуцульщина». Брала глину і для підведення хат та інших господарських потреб.

— А ще на Чевоній Глинці, — продовжив розповідь мій випадковий співрозмовник, — дзюркоче і дарує людям цілющу наснагу залізне джерело. Залізна вона тому, що багата на окиси заліза. Вода у криничці завжди свіжа, приємна на смак і помічна від різних болячок. Витоки джерела геть червоні, ото й ще тому називають гору Червоні Глинки. До

них можна добратися не лише з Волійці, а й зі Старих Кутів як тією стежкою, що огинає Камінь із західного боку, так і тією, що оббігає його зі східного боку. Місцевість доволі знижена і заболочена, особливо днищами кількох потічків, що прямують цим тереном до Волійці. Лише два пагорби вивищуються над покранною потічками низиною. На тих пагорбах тільки ледь визначаються темнозелені вкращення смерекової хвої, а решта — то всуціль бучина середнього та підсереднього віку. Прекрасними осінніми краєвидами Монастиря чи Червоної Глинки я милувався уже після дорожньої пригоди.

Назвали гору Монастирем від того, що на ній колись була монаша обитель. Про той скит можна наслухатися багато різного і суперечливого.

Уродженець Косова, а теперішній архітектор і краєзнавець з Івано-Франківська Володимир Стеф'юк, наприклад, у книзі "Косів — місто історичне (урбаністичний нарис)", виданій у 2002 році косівським видавництвом "Писаний Камінь", пише, що у Хоминському лісі, недалеко Волійці, є місце, котре й нині називають Монастирським, а перед війною й раніше його називали Манастирем. Те місце добре пам'ятає Наталка Худак зі Сморного, яка малою пастушила та заготовляла дрова по всій поблиській окрузі й заходила також на Манастир. Там тоді було кілька могилок, тепер усе то позаростало й нічого не видно; місце можна пізнати хіба що по березовому хресту. Батьки, як її, так і чоловіка Івана Семеновича (1924 р. н.), розповідали, що була колись на Манастирі церква і хрести на гробках.

Докладно розказував про кожну стежку і всякий тутешній закуток і Митро Дрищук (Нуців) з Волійці, бо хлопцем був учасником УПА, крім того, багато пастушив. Він оповідав, що давно була на Манастирі церквіця, а за Австрії звели з нього до черганівської церкви вартарню; де 25 років, як її розбили, позаяк була мащена і тим нефайна.

Ще один місцевий житель, з-поза Міхалкового, чув, що на Монастирським була церква, буркована дорога і жили люди.

**Хрест на пагорбі Монастир
(Червона Глинка)**

Інший краєзнавець Дмитро Шпак у книзі "Тлумачний словник топонімів села Старі Кути", виданій у Львові у 1998 році, пише, що теж чув щось подібне від місцевих людей. Він зазначав: дехто каже, що тут був монастир і навіть кладовище... Якщо тут був монастир, то йому місце мало бути там на ушийку, і він мав вивершувати цей пагорб до самого неба. Принаймні таким міг він виглядати прочанам, що приступали до чернечої обителі з головної дороги — тої, що снується проти течії Волійці... На місці монастиря на самім верху гори тепер стоїть хрест. Десь там хтось ще буцімто пам'ятає хрести на горбкуватих могилах на північно-східному схилі пагорба. Люди з Малого Ріжна благузнять, що тут була одним-одна каплиця. До тої каплиці священник з Косова приводив на маївки дітей...

Далі автор справедливо зауважує, що колись у правіках тут могло бути місце хіба лиш громовержцеві Перунові. Може, тому-то тепер на Монастирському вибуялим гоном в небо пнуться двадцяти-тридцятилітні дубчакі, милі чада владики- громовержця.

Відлуння тих сивих давніх язичницьких часів – переказ, що святилище-монастир знищили монголо-татари, коли напали на наші землі у княжі часи за короля Данила Галицького. Народ оповідає, що коли загарбники-нечестивці вдерлися у монастир, він запався разом з ними і монахами під землю. На цьому місці тепер заболочена місцевість. Феномен легендарних церков і монастирів, що опустились під землю, як правило, вказує на існування на їх місці дохристиянських святилищ і капищ. Про можливе існування тут у дохристиянські часи язичницького святилища натякають назви потоку-річки Волійці та гори Воловця (Волівця).

Мешканець села Смодної о. Василь Крицкалюк чув іншу версію знищення духовної святині: після другого розпаду Польщі у 1772 році, коли наші землі відійшли до Австро-Угорської імперії, нова влада активно взялася за знесення монастирів у Галичині. Не оминула лиха доля і скит на Червоній Глинці, який перебував під омофором Святого євангеліста

Хоми. Від імені патрона монастиря і пішла назва навколишньої місцевості, а з часом і всього хребта, відомого тепер як Хоминський чи Хоминське...

— Коли ще я був малим хлопцем, — продовжує розповідати Василь Крицкалюк, — мій дід показав у нашому родинному лісі залишки колишніх монастирських печер. Якось я поспробував у них залізти, побачив там якісь древні предивні ікони, різні церковні речі та... скелети людей, можливо, і монахів. Як мене звідти винесло надвір і досі не пам'ятаю. Відтоді я більше не робив спроб потрапити в середину печер, хоча біля них буваю часто. Вхід до печер вже засунувся і важко навіть впізнати чи догадатися, що вони насправді тут колись були. Якби хтось з науковців чи справжніх дослідників хотів обстежити печери, а не обібрати їх, я б показав їх місцезнаходження.

Завідуючий клубу на присілку Волійці села Черганівки Василь Палійчук уточнює, що від старих людей теж чув, що після того, як монастир чи то заповся, чи з віками став непридатним для богослужінь, монахи (за одними переказами) перебралися у село Москалівку, де побудували церкву, а за іншими — вони на другому, лівому березі ріки Рибниці заснували новий монастир. Від того і назвали навколишнє поселення, що розрослося з роками у велике село Монастирське, яке згодом було приєднане до Косова. Та частина міста і тепер так називається. Гора, де був первісний монастир, також називається Монастирське, рідше кажуть Монастир.

Більш правдоподібною видається перша версія.

У каталозі отця Романа Луканя «Василіянські монастирі в станиславській єпархії» від 1935 року, який зберігається у відділі рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника Національної Академії наук України (ЛНАБ НАНУ), коротко і виразно зазначено: "Москалівка, монастир був у лісі "Хоминське" над Волицею. Нинішня парохіяльна церква св. Василя В."

Церковні візитації (ревізії) від 1741, 1745 і 1753 років наголошують, що церква на пе-

редмістю у Москалівці належала ченцям, була збудована після звернення (заклику) Святого Василя Великого. Біля 1740 року її прилучено до Косівської міської церкви св. Трійці як філію (доньку), завдяки чому вона стала світською. Замість церковної будівлі, зведеної законниками (монахами), постав новий храм коштом і старанням святотроїцького пароха Андрія Івановича (хіротонію отримав у 1724 році, помер у 1744 році).

З часом духовний дерев'яний храм старів і становився затісним для помітно зрослої кількості москалівських прихожан, тому наприкінці XIX століття вони взялися за спорудження нової святині. Відповідальну справу довірили талановитому майстру-будівельнику з сусіднього села Бабина Івану Гарасим'юку. Дерев'яний іконостас вирізьбив Іван Гунька. Справжньою окрасою церкви стали ікони відомих майстрів пензля Адольфа Оріховського, Т. Гладкого та Іона Горчинського з Коломиї. Храм освятили у 1895 році.

У радянські часи москалівську церкву було знято з реєстрації, тобто заборонено її використовувати як культову споруду. З 1969 року в ній розміщувався музей народного мистецтва і побуту Гуцульщини, основою якого стала колекція подружжя Сагайдачних. Аж у січні 1990 року храм повернули місцевій громаді УГКЦ. Священик о. Іван Бурдяк немало доклав зусиль, щоб повернути святині колишню славу. На подвір'ї церкви є дзвіниця, пам'ятний хрест на честь січових стрільців. У 1997 році за проектом косівського скульптора Івана Андрейканича споруджено пам'ятник "Борцям за волю України".

19 червня 2009 року вранці під час ремонтних робіт церква з незрозумілих причин спалахнула яскравим полум'ям і згоріла майже дотла. Москалівська громада під умілою і самовідданою орудою священика Романа Іванюлика дружно й організовано взялася за спорудження нового храму і в рекордно короткий термін уже 19 червня 2011 року його освятила.

Михайло ГОРОДЕНКО,
член НСЖУ, м. Косів

Василь ПОРТЯК

ГУЦУЛЬСЬКИЙ РІК

(На берегах старого календаря)

Коротка довідка: автор народився 31 березня 1952 року у селі Кривопіллі Івано-Франківської області. У 1977 році закінчив Київський державний університет ім. Т.Г. Шевченка, а 1986 року – Вищі курси сценаристів Держкіно СРСР.

За сценаріями В. Портяка знято фільми: "Вишневі ночі", "Атентат", "Нескороений", "Меланхолійний вальс", "Осіньне вбивство у Мюнхені", "Залізна сотня".

У 1984 році вийшла перша збірка В. Портяка "Крислачі", 2006 р. – "У снігах".

Головосіки. Насварив сьогодні Настуню – або не рви яблука, бахуре пустий! Скільки то можна вчити?.. Ще би урвала маку, або, сохрани Боже, капусту на самі Головосіки врубала! Боже, таке на світі твориться, а цій дітві хоч кіл на голові теши.

Богородиця. Знову приходив Городов, забрав Псалтир і зошити, що я в них співанки та казки списував. Таже, кажу, знаєте, пане-товаришу Городов, що мені тої книжки треба, й так уже Біблію сте забрали, "Треба, – скривився, – із тебе тепер дяк, што із ... карабін. Поп твой сбежал в банду, тепер о церкві ми позаботімся". А солдати, псяюхи, вкрали тютюнець, що я насік і сушив на припічку. Прости їх, Господи!

Здвиження. Гаддя сьогодні в землю ховається, а людині хіба йому завидувати – нема перепочівку. Вбили голову сільради в Зеленому, а з Красника вчительку з собою в ліс забрали. Кажуть, Заведія.

Покрова. Батьки їли квасне, а оскома в синів на зубах. Прийшли діти зі школи, а Михайлик – годину упослідь, забився в кут і плаче. Давали в школі одєжину бідним і з багатодітних, хотіли і йому куфаєчку дати, але чоловік з

району вчув, що син дяка, і наказав то.

Луки. Забув сказати сьогодні Парасці, аби часник-лук посадила під зиму. Як бабі не напімни, то не здогадається до самого пришестя. Найшли в Черетові сховок, але всі повтікали, тільки сестра Жвавого, що з ними була там, не умклася від пса – догнав її в чагарях. – то розбезпечила гранату й лягла на неї. Загинув також один солдат. Упокій їх, Господи, душу!

Дмитрія. Сьогодні капітан повиншував Дмитрика з іменинами. Перестрів коло школи й допитувався за отця Ординського. "Поп, – каже, – бандіт, отець твой пріхвостень і ти бандеровское отродье..."

Михайла. Таки прибув Михайло на білім коні – вчора Кострича забілілася, а сьогодні й у нас зима приймилася. Люд ще не весь буришку впораїв, будуть тепер ватри на городах палити, лопатами ряди відкопувати. Біда. Михайликові на свято купив куфаєчку, аби за тою не кривдував, та й решті п'ятьом щось мус було дати.

Буришка – картопля.

Пилипа. Буде й душі моїй піст, а не лиш тілу. Прийшов учора Заведія з трьома боївкарями, та й баба з ними. Бійтеся, кажу, Бога – до

мене Городов, як у корчму, ходить, за "св'язі" з отцем допитує. А вони мені: "Не бійся, вже не буде. Ординський вмер у Космачі на тифус". Прости, Боже, його душу, але чи пастиреве то діло – збрійно по лісах блавучити?

Андрія. Баба сидить у кутку й лиш очима світить, а ми в одно ворота дозираємо. Лиш би хто намкнувся – бабу під піл, у тьму єгипетську. Це ж бо смерть моя! Вчора ще раз набігав один із тих боївкарів, приніс харчів для баби, автоматом помахав – дивись, дяче, впаде хоч волосок із голови старої!.. Ніби я без нього, йолупа, не розумію, що то є – мама Заведії.

Миколи. Забув сьогодні діточкам від святого Николая дарунки покласти. Такий мені Заведія, Бог би'му заплатив, дарунок залишив! А вони, сарачата, попросиналися, мац кожне ручкою під подушку, та й... по яблучку в кожній! Вже мало я в дари Николая сам не повірив, коли дивлюся – баба із запічка тихонько беззубим ротом оскиряється. І розтопився мені лід у грудях.

Різдво. Перший раз у життю не хотів пускати колядників до хати, аби баба була не впростила. Таж, кажу, хоч на святу вечерю не лізьте у яму. А вона мені: "Мой-мой, то вже послідний раз. Я собі буду відти слухати й гадати, що то мене віншують". Своїх не пустив з хати. В школі за коляду зицирують, а мені це тепер ні до чого.

Василія. Йванко і Михайлик просиділи цілий вечір коло вікна, хотіли видіти, як небо отворяється. Так, бідачата, на підвіконні й позасинали. Маланок не було. Тепер інші маланки в білому по горах лавустяють. Одні вдень, другі вночі. Смертей багато, а псалми читати нема по кому, ото як умерла стара Васильчучка з осені, то більше мене й не кликано.

Водохрестя. Хто по водичку свячену, а Юричко старий – у ліси, в Костричу. Забрали Василя Юричкового вночі на вчора, а дід, сиротисько, спозаранку, як пес, сліди по снігу розпутував. Гай-гай, чи хто коли найшов, як вони до лісу

взяли... Баба чула нашу з жінкою бесіду й молилася від полудня до смерку, поклони била.

Трьох святих. У горах сніги, в снігах хати, а в хатах слабують і вмирають люде. Тифус таки вихопився з-поміж тих бідаків і шибнувся по селах. Умерли в нас Нявчук, та й Бедзюк, та й син його Дмитро вмер. Читав псалми, котрі вмю напам'ять, а хтось то Городову розказав. "Небось, дячок, перевіраєш? Непорядок! – та бух на стіл мій Псалтир. – Держі свою книжичу!" А я – по хаті бігаю, та шемраюся, та "спасібо!" кричу як на гвалт, та ніяк місця не нагрію... "Совсем, дурак, спятіл", – буркнув уже з порога, а я лиш собі сів та й сидів так, без духу й без слова, аж доки баба з ями не вилізла. "Ти, – кажу, – сліпото порохнява, не можеш тихо обернутися, таже в мене діти!" Баба в плач. Михайлик з Дмитром собі, жінка бідоचितься: "То я винна, відро з бураками лишила на приступці..." А бий вас сила Божа! Мені здавалося, що від гуркоту в ямі щось у мені самому вибухло. Як воно обійшлося?!

Власія. Так що мені до своїх шістьох іще одного дівка підсунули. Тільки й того, що йому за вісімдесят. Вертаюся рано зі стайні в хату – всі семеро труть буженицю. Мої м'ясо рвуть, як вовчєнєтє, а баба одним зубом порє та тїшитєся, на нїх позїраючи. Агїї! Таже най – малї, але старшї добре знають, що на Власїя м'ясо їсти – вірний спосїб на літо вовка до своїх

овечок кликати. Ніколи того в моїй хатї не робїлося. Але! Ти їй толкуй, а вона: "Бїйтеся Бога, газдику, через три днї піст, а дітчки ростуть, м'яса хочеться..." Та й знову за новим шматком до своєї торби сягає. А в дїтви очі блищать – ми вже другу зиму без свїжини – а, думаю собі, вже й так пропало. Лїгнув слину й пішов із хати. "Один Законодавець і Суддя, який може спасти й погубити". А ти хто такий,

що осуджуєш ближнього? На Ільцях сеї ночі завісили Йвасюка, а з Прислопа дві родини в Сибір заgrimіли. Тифус помалу втихає.

Середопістя. Здулася чорна земля, де вчора ще сніг був утоптаний – буде в цей рік великий урожай і біда на злодіїв. Усе потайне виявиться й наверху стане. Баба просилася на призьбу – погрітись проти сонечка, але я не позволив. Ану ж якась біда здалеку заздрить? То вона дочекалася дітей із школи та й їх, видно, намовила, – давай гуртом за бабу жвиндіти. Пустив. Минається і світ, і його пожадливість, а хто Божу волю виконує, той повік пробуває.

Олекси. Таки тепла і рівна буде весна – рушилися жаби ще до Теплого Олекси. Добрий знак, можна вже город веснувати. Боївкарі цілу ніч вартували хату, баба щось шепотіла і хлипала, а він лиш цілував і голубив мовчки стару, доки зазоріло. "Пане, – кажу тоді. – Заведія..." – "Не пане. – відрубав, – друже!" – "Пане-друже", – кажу. Сміється. – "Чи довго ще?.." Бо приходив, оповідаю, старий Юричко та й казав мені, що якби міг просити когось, то лиш за одно: аби синове тіло подали йому. Не знаю, каже, сексот він чи хто, але то мій син. Отак сказав і пішов з шапкою в руках. І Петринючка приходила й бідоchилася, що син її не винен, і коби знати, чи

може зі сховку вийти на суд справедливий. Подивився протяжно так: "Це недобре. Я скоро пришлю хлопців... А ти уважай, чуєш?".

Вербна неділя. Чого ж не йдуть?! Юричко знову приходив, а Василя прецінь же могла десь ближче муки позичити!..

Живна середа. Баба й заховатися не встигла. Ліпила Михайликові коники з сиру та так і залишився в затиснутому кулаці один недо-

ліплений. Замість свічки, упокій, Боже, її душу. Відвели її два солдати за потічок і – вертаються. "Попитка, – кажуть. – к бегству". Хотів я молитву прочитати, але Городов штурхнув: "Закапивай! Ти уменя ещо помолішся..." Так і закріпив її з тим коником. О Господи, згадай же, що я ходив перед обличчям Твоїм правдою та цілим серцем і робив я добре в очах Твоїх.

Благовіщення. Вночі одні, а вдень інші. Ці – "продав!", а ті – "банду прячешь?". Поквапся спасти мене, Боже. Господи, поспішися ж на поміч мені! Коли дуже йойкатись, то б'ють легше.

Велика п'ятниця. Діточки мої, це пишу я до вас, щоб ви не грішили! А коли хто згрішить, то маємо Заступника перед Отцем, Ісуса...

28 травня. Дедику, я цей календар потихоньки сховав та й тепер ховаю, аж доки ви прийдете. Ви прийдете? Бо я в мамі питаю, а вона лиш уводно плаче, а сьогодні сварила нас із Михайликом, що ми носили свічку на зарінок, де баба загребена. А Настуню приймали в піонери, то вона сказала, що баба була бандитка, а ви слуга опіуму і ще всякі слова. Я мамі розказав, а мама знову плакала і сказала, що добре зробила, і я тепер нічого не розумію. Вертайтеся, дедику, скоріше. Дмитрик.

Василь ПОРТЯК,
м. Київ

Кадр із фільму "Вишневі ночі"

МОШКО-ПЕТРУШКА

На царинці під горбом жив богач Николайко з Ганнусею та дітьми. У него були май служниці і був слуга Коцько, великий фіфак. Навчівси собі грати у дубелтивку напроти жидивської хати. Там жили Мошко з Сурков. Мошко був пудний, худий та й до того ші слабовитий. А Сурка була румнена, пещена, мала чорневе волосе, кежко ни робила, любила собі попochівати. Кожні днини Сурка ходила брати водиці до чуркала.

Одного разу Коцько то вивидів і борзо вихопився надвір з хати. Штрик під пивницю до вітру. Сурка верталася від чуркала та й увиділа, ек Коцько телімбав, її то си вдало, имилася кортечка д'ний, ледве що донесла водичку. Зробиласи слабов, кочеїтси по хаті, гет стала бліда. Мошко перепудився і питатци: "Чи ти вжі шош переступила?"

Сурка не признаєтси, що її очі заболіли, ек Коцько телімбав. Встала з пидлоги, упала на лужко та й каже, що кольки її збирають і лиш Коцько має добрий лік до неї. Мошко кінув кров у собі, прибіг до Коцька і просит: "Любий Коцьку, йдім до Сурки, уна стала слаба і лиш хоче видіти вас, ви маєте до неї лік". "Най буде, цей раз ші йду з тобов, Мошку", – каже Коцько. Він узев, посмотрив Сурку і каже, що знає її лік. Треба Сурку добре помастити. Для цього треба кришку масла, кілограм бужениці, флешку горівки, білого хліба і карабушку борсукового жиру. "Йо, уже несу, любий Коцьку, але за жиром треба бічі у аптеку". "Мошку, треба заперти двері, ек я буду мастити Сурку, абис хтось чужий не увійшов у хату, бо лік пропаде, ек хтос ме

видіти". "Добре, закривайся, але я вже біжу в аптеку". "Чекай, Мошку, ек я му пизнавати, що ти прийшов? Вас тут є аж сім Мошків". "То я скажу, що Мошко-петрушка". Коцько за Мошком закрив двері і помаленьку узевси до Сурки. А Сурка аж пидскакує коло столу. Випили уни собі флешку, закусили буженичков з свіжов гуслінков. Тай ближилися до лужка. Узевси Коцько розмащувати Сурку поверхі, а Сурка аж пищит, хоче би помастив у середині. Коцько добре узевси за Сурку, файно вимастив, уна ше не мала такого і заснула.

А Мошко узев карабушку з жиром і біжит д'хаті, та й забув, що Мошко-петрушка. Здибає на дорозі Федя і питає: "Кажіт, любі, що кришитси в дзупу?". "Ти гет пустий Мошку, ек ти навіть дзупи не годеи зварити, зато ти такий здохлек. Треба добру барабулю, буряк, моркву, гриби". Мошко не вступаєтси з дороги. "Любий Федьо, та шо ші кришити у дзупу?" "Мошку, вступиши з дороги, бо дам позавуш". "Йой, любий Федьку, я вам файно заплачу, лиш кажіт".

Федьо знов порахував тай казав, шо ек хочут, то дают петрушку. Йой, Мошко-петрушка! Прибіг д'хаті, заgrimів у двері та й каже: "Моя, Мошко-петрушка". Утворив двері і видит, Сурка спит гет розібрана, мокра. Мошко питаєтси: "Чіго уна така мокра?". "Плакала за Мошком, що вин си забарив". "А чіго таке вишкірене?". "Тепер вздріло вас та й си вradувало".

Віталій ДМИТРИЮК,
м. Путила, Буковина

Микола БАЛАШ
Іванна БАЛАШ

ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ АПІФІТОГІРУДОТЕРАПІЇ НА ПРИКЛАДІ СІМЕЙНОГО ОЗДОРОВЧОГО КОМПЛЕКСУ "БДЖОЛИНИЙ РАЙ"

*"Допоки будуть бджоли –
доти житиме людство".*

Ванга

Наш сімейний комплекс "Бджолиний рай" створено на вимогу часу. Багато-річні спостереження та багатолітній досвід пасічництва переконали, що робота з бджолами продовжує життя. Бджоли – чудесний засіб профілактики таких тяжких захворювань як ревматизм, подагра, артрити, гіпертонічна хвороба та інші. Саме бджолярі першими використали бджолоуколювання з лікувальною метою.

Ідея комплексного використання апітерапії, гірудотерапії, фітотерапії здійснилася опісля будівництва невеликого архітектурного дерев'яного комплексу.

Оздоровлення членів сім'ї, родичів, сусідів, друзів і бажаючих туристів упродовж трьох років дає чудові результати.

Апітерапія

Різні види меду за ботанічними ознаками: садовий, акаційний, липовий, різнотрав'я весняне, малиновий, смерековий, лісовий, польовий, гречаний, різнотрав'я літнє. За часом збору медів: травневий, червневий, липневий.

Забрус

Найцінніший продукт бджільництва. Це кришечки, якими запечатують бджоли мед у стільниках. Перед відмичкою їх зрізають гострим пасічницьким ножом або спеціальною металеву вилкою. В забрусі природних антибіотиків у 10 разів більше, ніж у меді. Вживати 5-6 разів на день. Можна жувати і смоктати вощину. Можна ковтати.

Прополіс

Антисептичний, противірусний, знеболюючий антиоксидантний середник спиртового екстракту.

Медові фітокомпозиції

Використовують з лікувальною метою мед і лікувальне різнотрав'я.

Медовий масаж

"Найсмачніший" спосіб схуднення. Мед, віддаючи біологічно активні речовини, абсорбує токсини, шлаки і сприяє їх виведенню з організму через пори у шкірі.

У поєднанні з вакуумним масажем дає швидкий результат при лікуванні і профілактиці целюлітів, лімфозитів, розумового та фізичного втомлювання, порушенні сну, головних болей, артрозів, радикулітів, остеохондрозу, вегетосудинної рестації, лейкосоматичних та інших захворювань. Виражений лікувальний масаж проявляється опісля вищезгаданого масажу і закутування всього тіла, після чого шкіра стає ніжною і пружною.

Обніжжя бджолине

Чоловіче начало рослин, оброблене секретом щелепних залоз бджіл і змочене лептсером, зібране в спеціальні дошечки на третій парі ніжок бджіл. За своїм вмістом значно переважає мед. Біологічно активний і сильний продукт з високим вмістом чоловічих фітогормонів, замінник незамінних амінокислот, 28 макро- і мікроелементів, вітамінів, ненасичених жирних кислот, фенолів, флаватів, цукрів і рослинних білків.

Перга

Це оброблене бджолами за їхніми неперевершеними технологіями і "засилосоване" обніжжя бджолине. В результаті низки біохімічних перетворень перга за своїми властивостями переважає обніжжя бджолине.

Маточне молочко

Надпотужний адаптоген і імуностимулятор. Виділяють бджоли до 12-денного віку. Збирають маточне молочко із штучних та ротових маточників по 100-150 млг. Бджолині матки (королеви) вживають маточне молочко усе життя, тому і живуть у 80 разів довше від звичайних бджіл.

Трутовий гомогенеет

Гомогенеет із личинок трутнів до 9-денного віку. Його ще називають личинковим молочком. Трутовий гомогенеет – це дуже цінний біологічно активний продукт, до скла-

ду якого входять: білки, вітаміни, гормони, макро- і мікроелементи, має велику здатність відновлювати органи ендокринної системи людського організму.

Бджолиний віск

Секрет його отримання відомий тільки бджолам. У воску виявлено близько 300 речовин. Ці біологічно активні речовини мають бактерицидні, протизапальні і пом'якшувальні властивості. Широко використовується анестезія з воску.

Бджолиний підмор

Тільця мертвих бджіл, які загинули природним шляхом. Біологічно активний продукт у вигляді спиртових настоянок, містить такі цінні речовини, як генерин і генериноподібні сполуки, антибіотики і ферменти. Використовується у вигляді сухої, розтертої на порошок маси бджіл у вигляді ліліменту та спиртового екстракту.

Апітоксинотерапія

Лікування бджоловжаленням. При вжаленні бджола залишає в тілі жало з отруйним залозистим апаратом (великою і малою залозами). За одне ужалення виділяється 0,2-0,7 мг отрути-апітоксину. Бджола через деякий час гине, а жало має здатність заглиблюватися у шкіру. При цьому секрети двох залоз змішуються і утворюють апітоксин. Максимальний час виділення апітоксину 20-25 хвилин.

До складу амінотоксину входять 18 незначимих амінокислот, білкових сполук та ферментів.

Бджолина отрута у 100 разів перевищує силу дії на організм людини будь-якого гормонального препарату. Ось чому спектр показів для застосування апітоксинотерапії є дуже широким: ревматизм, артрити, поліартрити, хвороба Бехтерева, дегенеративні захворювання хребта, радикуліти, неврити, невралгії, захворювання серцево-судинної системи. Бджолина отрута стимулює виділення власних гормонів, підсилює імунітет.

Бджолоужалення проводяться в біологічно активні точки людини за розробленими схемами. На курс лікування – від 5 до 30 сеансів бджолоужалень. Усього 150 – 250 бджолоужалень. Через 2 – 2,5 місяці курс повторити. Перед початком лікування обов'язково проводиться біологічна проба на переносимість бджололиної отрути.

Для закріплення лікувального ефекту та проведення біокорекції енергетичного потенціалу людини застосовуємо оздоровчий сон на вуликах. Тривалість сну від 2 до 4 годин. Лікувальними чинниками при цьому є: тепловий, – тепло від бджоли і тіла пацієнта передаються на дошки, на яких лежить пацієнт. При цьому температура становить 37 градусів за Цельсієм, що сприяє розслабленню м'язів спини і знімає блок, а, отже, й біль.

Мікрівібромасаж

Механічні коливання від руху бджіл передаються на тіло людини у вигляді ніжних подразників, що також сприяє розслабленню м'язів.

Аромотерапія

Через спеціальні отвори, закриті сіткою, у приміщення надходить повітря з вуликів, насичене нектаром різних квітів, прополісом, воском, медом та ефірними маслами. Ця суміш і спричинює лікувальний ефект.

Монотонний бджолиний гул

Як благодатна пісня життя. Дія біонергетичного поля бджіл на енергетичне поле людини коригує її біонергетичний потенціал. Завдяки дії саме цих енергетичних чинників пацієнт засинає швидко і спить глибоким сном, який позитивно впливає на відновлення всіх життєвих функцій людського організму.

Фітотерапія

Проводиться у вигляді диференційованого призначення чаїв, настоїв із лікарських рослин, ванни, припарки, укутування із лікарських рослин.

Гірудотерапія

Лікування медичними п'явками. Друге народження перебуває цей метод лікування. Пов'язано це із розчаруванням у дорогих синтетичних неефективних медикаментах з їхньою несприйнятливою кількістю побічних наслідків.

Великий лікар-терапевт Мудров говорив: "Якщо у лікаря опускаються руки – нехай він згадає про п'явку, – людство використовує п'явку не одну тисячу років..."

Секрет п'явки містить більш як 120 біологічно активних речовин: ферменти, антибіотики, знеболюючі. Однак головна із них – гірудин – речовина, яка розріджує кров, розчиняючи тромби в судинах.

З першого сеансу гірудотерапії знижується артеріальний тиск і проявляється сильний сечогінний ефект. Саме тому п'явки використовують для лікування гіпертонії, ішемічної хвороби серця, атеросклерозу, реабілітації після перенесеного інфаркту міокарда. При високому внутрішньо-очному тиску п'явки шукають "швидку допомогу" як метод вибору.

Широко застосовуються п'явки при лікуванні безпліддя, хронічних запальних процесів як у жіночій, так і в чоловічій статевій сфері. П'явки незамінні при лікуванні геморою, тромбофлебитів.

Використовуються тільки медичні сертифіковані п'явки – одноразово з наступною утилізацією. При гірудотерапії необхідно чітко дотримуватися санітарно-гігієнічних та протиепідемічних вимог.

За останні три роки оздоровлення у "Бджолиному раю" набрало великої популярності. Комплекс застосування апіфітогірудотерапії може бути використаний для швидкої й ефективної реабілітації хворих після операцій з приводу дегенеративних захворювань хребта.

Опісля завершення курсу лікування і на прощання можна скуштувати і продегустувати лікувальні медові напої за старовинними рецептами, настояні на цілющих карпатських травах.

ЛІКУВАННЯ ГОЛОВНОГО БОЛЮ

Головний біль – поширений симптом різних захворювань і патологічних станів, відчуття болю в області мозкового черепа. Причин болю багато. Тому не варто спішити вживати таблетки, натомість варто скористатися такими порадами народних цілителів:

*випити склянку міцного солодкого чаю з лимоном;

*при постійному головному болі вживати мед з яблучним оцтом (2 ч. л. меду, 20 ч. л. яблучного оцту на 1 склянку води). Пити щодня упродовж місяця;

*20 г прополісу розвести в 100 г спирту і вживати по 40 крапель, якими змочують шматочок хліба та його повністю заживають;

*перед сном з'їдати 1 ч. л. цукру, запиваючи свяченою водою;

*мити голову відваром бечки, яка освячена у церкві;

*давно колись гамували біль не цитрамоном чи анальгіном, а так званою нюхальною сіллю. Для приготування цієї солі треба взяти столову ложку звичайної кухонної солі і насипати її у фарфорову або скляну чашку, додати 4 краплі соняшникової олії, 5-ефірної олії лаванди і по одній краплі олії лимона, мускатника та м'яти перцевої. Отриману нюхальну сіль перекласти у флакон і щільно закрити. Під час нападу головного болю кілька разів вдихати цей запах. І дай, Боже, щоб така сіль вам потрібна була якомога рідше;

*закапувати у вуха по кілька крапель олії лаванди;

*при сильному головному болю приймати збір: ромашка лікарська (квіточки), м'ята перцева (листя), фенхель (плоди), валер'яна лікарська (корінь) – по 1 частині; 2 ст. л. збору залити 0,5 окропу, настоювати ніч у термосі;

*помічним є настій: 2 ч.л. валеріани лікарської (корінь) залити 200 мл окропу, кип'ятити 15 хвилин, процідити. Приймати по 1 ст. л. на день перед їдою;

*пити чай і їсти салат з листя іван-чаю;

*свіжу шкоринку з лимона прикласти до скроні й потримати деякий час. Не лякайтесь, що скроня почервоніє – буде горіти і трохи свербіти, але невдовзі відступить головний біль ;

*приймати теплу ванну або опустити в гарячу воду ноги на 10-15 хвилин. А після цього випити настою м'яти (1 ч.л. трави на склянку окропу);

*при головному болі, викликаному недокрів'ям і загальним ослабленням організму, туго обв'язати хусткою голову і лягти так, щоб голова і ноги були на одному рівні;

*якщо не мучить гіпертонія, то корисно випити чашку міцної кави;

*вживати по 1/3 склянки тричі на день настій, приготовлений у такому співвідношенні: 1 ч.л. листя полину звичайного, завареного в склянці окропу і настояного 3-4 години;

*частіше власноруч масажуйте кожен проділ від верхівки голови до скронь, адже завдяки масажу поліпшується кровопостачання, а також розтирайте чоло і скроні;

*при головному болю готують і п'ють такий настій: 1 ч.л. трави (на вибір) меліси, м'яти, розмарину, ромашки. Суміш заливають склянкою окропу і настоюють 10 хвилин. Вживати по півсклянки тричі на день;

*4 рази на день пити по 1/4 склянці свіжого соку столового буряка;

*1 ч.л. подрібненого листя чорниці залити склянкою окропу, настояти півгодини в теплом місці, процідити і пити по 1/3 склянки 3 рази на день;

*2 -3 рази на день пити по 1/4 склянки свіжого картопляного соку;

*випити за день 1-2 склянки свіжого соку калини;

*прикладати до голови свіжі листки бузку звичайного;

*вживати тричі на день по 1/4 склянки свіжого соку чорної смородини.

Марина КРИВДА

НЕ БУДЕ БДЖІЛ – ЗНИКНЕ ВСЕ ЖИВЕ

Хоч як дивно, але, згадуючи бджолу, багато хто з нас на перший план ставить продукцію, яку вона виробляє, не усвідомлюючи, що бджола медоносна є тим велетом, на якому тримається життя багатьох рослин і тварин, а в підсумку – людини. Йдеться про існування комахозапильних рослин, які без невтомної праці бджіл не дадуть урожаю, а згодом вимруть. Це позбавить людей багатьох продуктів. І список цей дуже довгий. Варто лише згадати, з яких рослин бджола бере мед і пилок. З огляду на цей перелік доходимо сумного висновку – самої можливості існування людей після загибелі бджіл.

Тим часом ситуація з кожним роком погіршується. Уже зараз у деяких провінціях Китаю люди змушені запилювати згадані культури вручну. Жахливі явища зникнення бджіл (розпад колоній, так званий синдром ССД) активно проявилися останніми роками у США, в Австралії та Західній Європі. Кілька років тому в Америці раптово, без очевидних причин, загинуло близько 70 відсотків усіх бджіл, змусивши науковців замислитися над масовим використанням хімії у сільському господарстві тощо. Одне слово, ми набагато більше залежні від бджіл, ніж здається на перший погляд.

МЕДИКАМЕНТИ ЗРУЙНУВАЛИ ІМУНІТЕТ, АЛЕ ВОНИ ЩЕ В МОДІ

Останнім часом виникають нові хвороби бджіл, яких раніше не було. Ведуть пошуки лікувальних препаратів для знищення збудників цих хвороб, але успіхів у цьому поки що не досягнуто. Хоч як це парадоксально, але саме надлишок лікувальної хімії і зумовив катастрофу, вважають експерти. Вони зазначають, що причиною появи нових хвороб та вимирання бджіл є руйнація імунітету антибіотиками та іншими препаратами.

Не є винятком і Україна. Щороку захворюваність бджолосімей в Україні має тенденцію до зростання. Що більше грошей витрачається на закупівлю медикаментів, то більше забруднюється кращий мед світу.

— Україна в цьому сенсі ще у вирашному становищі, — каже учений-бджоляр, кандидат біологічних наук Петро Хмара, — і пояснення тут банальне — брак грошей. Саме через це ми не можемо дозволити собі закуповувати їх у непомірних дозах, приміром, як ті ж Сполучені Штати, де ситуація просто катастрофічна.

Відновлення імунітету бджіл є найважливішим завданням бджільництва на сучасному етапі.

ДЛЯ ЛІКУВАННЯ НЕ ОBOB'ЯЗКОВА ХІМІЯ

І це має бути аж ніяк не пошук нових ліків, запевняє П. Хмара. Саме він створив технологію оздоровлення бджіл без медикаментів на основі технологічного регулювання розмноження. Воно забезпечується сконструйованим винахідником ізолятором для бджолої матки. В основу свого методу вчений поклав давні дослідження про те, що тривалість життя бджолої залежить від того, годувала чи не годувала вона личинок. Це дуже важливо, бо корм для личинок – маточне молочко, є продуктом, синтезованим організмом бджолої за рахунок білкових сполук її організму. Одне слово, що більше вона створила продукту, то менше його залишилося в організмі. Його дефіцит і є смерть бджолої. Якщо молода бджола, здатна продукувати маточне молочко, буде безперервно його застосовувати для годівлі молодих личинок, вона прискорено постаріє. А технологія Хмари передбачає ізоляцію матки, отже, зупинення на певний час розмноження та оздоровлення від заразних хвороб та економії кормів і разом з тим збільшенням продуктивності. Для прикладу: інтенсивно працююча бджола проживе менше 39 діб, а та, що не виконувала цієї місії, житиме 396 діб, тобто 13 місяців.

Розмноження збільшує сім'ю і зменшує вік бджіл. А метод дозволяє регулювати розмноження фізіологічно молодих бджіл у разі, коли вони не генерують маточне молочко, тобто не вигодовують наймолодшого розплоду. Особливо вигідно зберегти фізіологічну молодість до календарної осені. Цей, штучно створений, безрозплідний період доцільно використати для оздоровлення

бджолої сім'ї від заразних хвороб, каже вчений. Його використовують у такий спосіб: за наявності хворого розплоду розмноження зупиняють на 21 добу за відсутності трутневого розплоду. За його наявності цей термін становить 24 доби. Потім перегін бджіл у незаражений вулик із незараженими стільниками та штучною вощиною. Якщо є хвороби дорослих бджіл – матку ізолюють на 9 діб, а потім забирають стільники із запечатаним розплодом, створюючи з них сім'ю. Жодна доросла бджола не повинна потрапити туди, де є стільники із запечатаним розплодом. Найскладніше знищити кліщів вароа, каже вчений. Та й тут є вихід. Фізіологічно молоді бджоли – ті, що не генерували маточного молочка, живуть довше, ніж кліщі. Це обумовлює можливість виморити кліщів у сім'ї, тобто оздоровити пасіку. Оскільки на великій території це зробити складно через постійний контакт бджіл, доцільно організовувати роботи на обмеженій території.

Пасічники, які використовують метод ученого, дають технології високу оцінку. Зокрема, це асоціація бджолярів Донеччини на чолі з пасічником-інтелектуалом А. Цопою. Творчо застосовує цей метод і В. Малихін. Загалом розробку вже застосовано на 20000 бджолиних сім'ях.

Метод має й інші вигоди – зокрема, економічні та екологічні. Адже коли припиняється розмноження шляхом ізоляції матки – зоощаджуються корми. Але найголовніше – під час безрозплідного періоду відновлюється фізіологічна молодість бджіл. А в підсумку – виробляються продукти, не забруднені антибіотиками та іншими медикаментами. Отже, вони будуть дієтичними, лікувальними і набагато кориснішими.

НА ЗАВАДІ СТАЄ ВЕТЕРИНАРНЕ ЛОБІ

На жаль, гальмом для оздоровлення бджіл і поширення цієї вигідної в економічному та екологічному плані технології є брак інформації. Проте це не єдина перепона. Основною ж причиною Петро Хмара називає супротив ветеринарів:

– Медична та ветеринарна допомога дуже важлива. Але вона дає позитивний результат у разі достатньої сили імунної системи та загального стану організму. Логічний висновок свідчить про те, що організму бджоли треба повернути імунітет. Оскільки його зруйнували антибіотики та інші лікарські засоби, на порядок денний постало завдання уникнути їх дії, тобто відмовитися від застосування. З цією метою і створено технологію. З поверненням імунітету заразні хвороби самі "відступлять". Передусім зникнуть ті, що з'явилися останніми, – каже вчений. – Останнім буде переможений аскофероз. І тоді імунітет бджіл буде повністю відновлений.

Про супротив свідчить і той факт, що на неодноразові звернення ученого до аграрного міністерства звідти спускали директиви на ветслужбу, але та їх вкотре ігнорувала.

– Їхня мета мені зрозуміла. Кому ж хочеться пускати конкурента? Втім, треба все-таки відкинути комерційний бік справи і подивитися на проблему глибше. Вони борються проти безмедикаментозного оздоровлення, але всі повинні врахувати шкоду, яку заподіяли медикаменти бджолам. Адже не секрет, що без бджоли непереливки буде й людині.

Проте, як запевняють бджолярі, антибіотики – це лише частина проблеми. Адже поля, де, власне, й збирають нектар бджоли, масово отруєні пестицидами й отрутохімікатами. До того ж більшість культур ще й генномодифіковані. І це також впливає на здоров'я медоносної комахи та на її продукцію. Тож, як зазначає Петро Хмара, тут має бути взаємодія. Бджолярам треба звертатися до агрономів і погоджувати, як і коли робити обробіток пестицидами, щоб це не припадало на період цвітіння медоносних рослин. Бджільництво і запилення рослин майже випало із програм навчальних закладів.

В аграрних вищих навчальних закладах також немає курсу, де йшлося б про запилення і роль у цьому медоносної комахи.

Одне слово, якщо українці хочуть вижити самі, найперше вони мають подбати про бджолу.

МИСЛИВСТВО У КОСІВСЬКОМУ ПОВІТІ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ

Мисливство на відміну від землеробства мало на Гуцульщині набагато більше значення. Як вказував путівник по Гуцульщині від 1933 року, "до сільського господарства гуцули не мають ані відповідних умов, ані любові. Широко розповсюджено в гуцулів повір'я, що займатися землеробством гріх. Лише тепер, головним чином у північній частині Гуцульщини, поступово гуцули починають займатись оранкою ґрунту, причому застосовуючи різноманітні чародійські практики, щоб відвернути від себе "зло". Найголовнішим заняттям гуцулів є: випасання худоби, риболовство та мисливство. Гірська природа і велика чисельність звірини спричинилась до того, що гуцули почали займатись не тільки пошуком у мисливстві поживи, але і для оборони перед ведмедем, вовком, риссю"¹.

Про стан розвитку мисливства у Косівському повіті можна дізнатись із чисельних згадок самих мисливців, які виходили із соціально вищих прошарків населення і вважали для себе за честь не лише вполювати гарний мисливський трофей, але також написати мисливські мемуари.

Від початку ХХ ст. зустрічаємо досить ґрунтовні розвідки щодо мисливства на Косівщині. Відомий український історик Іван Крип'якевич вказував, що про звірину у карпатських лісах джерела ХVІ ст. нічого не згадують, бо панів туди не запускали на великі

лови; звірина жила вільно або полювали на неї місцеві верховинці"².

Заслугує на увагу також стаття Людкевича, представника Галицького мисливського товариства від Косівського повіту, яку він опублікував у мисливському часописі за 1905 рік. В ній йдеться про те, що кліматичні і географічні умови Косівського повіту для дичини є корисними. Косівський повіт становить зі східної сторони низину, на якій знаходяться такі села, як Черганівка, Старий Косів, Смодна, Кути, Старі Кути, Кобаки і Рожнів, середину повіту займає підгір'я (Москалівна, Город, Пістинь, Микитинець, Шешори). Гірську частину становлять: Соколівка, Річка, Яворів, Космач, Уторопи, а далеко в горах – Ясенів, Жаб'є і Гринява. Хоча умови для дичини є ідеальними, але їх стан в низині та передгірській частині є дуже поганий, а стан у горах не вивчено. Великі масиви заселяють гуцули, які є нищівниками дичини, і через них чисельність дичини неможливо збільшити. Вони народжуються бракон'єрами, бо набирається бракон'єрського досвіду від батька та діда.

Гуцул у високих горах, перебуваючи від половини весни і до половини осені на полонині, живиться м'ясом добутої дичини, і нема кому його перевірити, так як він знаходиться за декілька десятків кілометрів від владних кабінетів. Бракон'єрство поширене і у нижній частині повіту". Вертаючись із Заболотова, вночі я чув багато пострілів на

¹ Krótki przewodnik po Huculszczyźnie od Hnitesy po Rogozę. – Warszawa: Główna księgarnia wojskowa, 1933. – s.30.

² Історія української культури/ під заг.ред. Івана Крип'якевича. – Київ: Либідь, 1994. – С.86-88.

селянських полях, де відстрілювали зайців і то на дуже великій площі. Для того, щоб подолати браконьєрство, тут не вистачить навіть армії охоронців. Боротьба із браконьєрством у нас не дає жодних результатів. Щоб подолати браконьєрство, необхідно контролювати продавців дичини, організувати часто ревізії їх будинків. Потрібно проводити пропаганду серед населення, щоб воно не купувало дичину без відповідних сертифікатів походження, хоча важко вимагати від наших домогосподарок виконання вимог мисливського закону. Також необхідно контролювати торгівців зброєю, щоб вони не продавали зброю та порох гуцулам. Інший чинник, який негативно впливає на мисливство, – це виконання гмінного полювання, коли самі орендарі порушують права полювання, не дотримуються вимог мисливського закону.

Необхідно до боротьби із браконьєрством підключити жандармерію, так як лісова та мисливська охорона є малочисельна. Мисливська спілка орендує право полювання на гмінних землях шістьох сіл: Пістиня, Микитинця, Вербівця, Косова, Смодної і Тюдова за 300 крон, тоді як в попередніх роках сума оренди становила 50 крон. Якщо сюди доразувати оплату мисливським охоронцям, за сертифікати та мисливські квитки, то загальна вартість утримання мисливства становить 400 крон¹.

Практично не розходиться з характеристикою Івана Людкевича думка Раймонда Шольза – довголітнього керівника державних лісів у Жаб'єму, який у 1938 р., характеризуючи мисливство у Косівському повіті, писав: "Жаб'євська Гуцульщина є екзотичним місцем. У поведінці місцевих людей велику роль відіграє клімат, природа. Вони роблять із гуцула замкнену у собі людину, маломовну. Гуцули відкриваються лише тим людям, яких вони люблять.

Гуцул, що пасе худобу, косить траву на далеких полонинах, працює лісорубом у лісі, нарешті зимує в селі, все своє життя

зустрічає диких тварин, і ця обставина робить із нього мисливця. А коли йому у руки потрапляє зброя і він має мисливську жилку, то стає ворогом дичини, причому полює у будь-який час і стріляє все, що йому попаде на мушку. Багато гуцулів має власні полонини, які зареєстровані як власні мисливські господарства. Коли гуцули сходять з полонин, а в горах панує тишина перед риковищем, у цей час вирушають гуцули із капканами на вовків, рисів і ведмедів. Така ситуація спричинила до значного зменшення чисельності ведмедів та рисів у Чорногорі. Часто у горах можна почути браконьєрські постріли. Я чув багато оповідань, коли гуцули вихвалялись, що один мисливець самотійно добув більш як тридцять ведмедів. Тому у цих умовах створити заповідник дичини це є утопія. Але, порівнюючи теперішній стан дичини і тим, що існував за Австро-Угорської монархії, потрібно сказати, що він є кількісно і якісно ліпшим. Випадки браконьєрства на оленів є щоразу рідшими завдяки мисливській та лісовій охороні, яка є матеріально зацікавлена. Інша справа є із ведмедем та риссю, яких гуцули добувають, так як вони полюють на їхню худобу, а гуцули не отримують за це відшкодування."² Як бачимо, вести мисливське господарство заїжджим панам було дуже важко, зважаючи на природні особливості Карпат та звичаєві норми гуцулів, які вважали, що всім, що є у природі, можна користуватись, воно є власністю всіх людей.³

Гуцули навіть більше поважали своїх панів, які вели мисливське господарство. Зокрема, схвальні відгуки у пресі вказували, що граф Баворовський взірцево веде мисливське господарство на Гуцульщині.⁴ Полювання у Косівському повіті дозволялось власнику мисливського господарства, орендарю мисливських ревірів та його гостям або особам, які викупили право полювання на певний

¹ Ludkiewicz J. Sprawozdanie delegatów / Jan Ludkiewicz // Łowiec. – 1905. – № 23. – s.273-274.

² Scholz R. Na tematy Żabiowskie / Rajmund Scholz // Łowiec. – 1938. – № 3-4. – s. 28-29

³ Гуцульщина: історико – етнографічне дослідження. – Київ: Наукова думка, 1987р. – с.232-233

⁴ Z rykowiska//Łowiec – 1924. – № 12. – s.182

вид дичини. Так, Дирекція державних лісів у Львові продавала право відстрілу карпатських оленів, розміщуючи оголошення у пресі. Слід відмітити, що у Гриняві та Явірнику право полювання продавалось дешевше (за 250 злотих), тоді як у Поляниці, Ілемні, Суходілі, Ясеню, Яремчі, Яблониці, Ворохті, Шешорах по 400 злотих.¹ Можна припустити, що дешевше полювання у цих надлісництвах продавалось через складні природні умови та віддаленість від доріг.

Для організації полювання у Карпатах залучались також туристичні організації. Зокрема, у 1936 році туристична компанія "Орбіс" спільно з дирекцією державних лісів у Львові організовувала у Карпатах мисливські тури.²

Для лобювання інтересів мисливства Галицьке мисливське товариство призначало з числа членів товариства, які проживали на цій території, своїх делегатів. У 1930 році делегатом від Галицького мисливського товариства у Косівському повіті був Едвард Лісовський.³

Слід сказати, що з 1876 року у всіх країнах Австро-Угорської імперії велась докладна статистика добутої дичини. У Галичині вона велась у розрізі староств.

Облік добутої дичини вівся не лише у розрізі повітів, але також у розрізі надлісництв у державних лісах. Як подає статистика добутої дичини у державних лісах Галичини, у період між 1878 по 1887 роках, по Косівському повіті було добуто 88 гол. кабана, одного оленя та 539 козуль.

Починаючи з XX століття, велась статистика не лише добутої дичини, але також її чисельності. Зокрема, у 1938 році у Станіславському воєводстві постійно перебуває 102 ведмеді, при чому лише у Косівському повіті нараховувалось 23 особини⁴.

Серед 15358 кабанів, які нараховувались у Польщі у 1937 році, у Станіславському воє-

водстві їх було 2101 особина, а у Косівському повіті їх обліковувалось 210 голів⁵.

За твердженнями тогочасних мисливців, низька чисельність оленів у Карпатах пояснюється відсутністю кормової бази, і "лише з вирубкою лісів зруби поросли малиною та ожиною, в Карпатах з'явилися олені"⁶. Як згадував у своєму рефераті у 1932 році Рудольф Вацик, "якщо Польщу прирівняти до великої мисливської спільноти, то найяскравіше у ній буде вирізнятися багатством, якістю і різноманітністю фауна Східних Карпат".⁷ Один із найзнаменитіших мисливців Європи князь Ліхтенштейн після проведених трьох мисливських експедицій до Африки і Індії сказав, що "найбільше цінує красоту риковища в Карпатах, навіть більше ніж ричання левів і тигрів в Африці та Індії".⁸

До початку війни до Карпат з'їжджалися знать та аристократи, і не одні наші мисливські трофеї прикрашали палаци Європи. Адже на сході Гуцульщини на берегах обидвох Черемошів розташовувались державні ліси Гриняви і Явірника, фундації Жаб'єго і Космача, в яких водився олень, ведмідь, глухар. Далі по Чорногорі є дуже багато рисі. Орендовані карпатські мисливські угіддя належали до високогірної частини, серед яких надлісництва Гринява, Явірник, Делятин, Яремче, Микуличин, Татарів, Ворохта, Надвірна, Зелена, Рафайлів, Ясень, Ілемня, Суходіл, Мізунь, Солотвино Мізунське.

Загальна площа державних лісів Станіславського воєводства становила 196003 га. З цієї площі було здано в оренду 127,846 га. 14,858 га площі були надані Міністерству сільського господарства Польщі. Самі надлісництва вели мисливські господарства на площі 53299 га.

⁵ Pilawski S. Rozmieszczenie dzika w Polsce/ Stanisław Pilawski //Łowiec. – 1938. – № 1-2. – s. 9-11.

⁶ Ankieta w sprawie Karpat Wschodnich/Oprac. Orłowicz M. I Lenartowicz S. – Warszawa: Nakładem Ministerstwa robót publicznych, 1932. – s.185.

⁷ Ankieta w sprawie Karpat Wschodnich/Oprac. Orłowicz M. I Lenartowicz S. – Warszawa: Nakładem Ministerstwa robót publicznych, 1932. – s.189

⁸ Ankieta w sprawie Karpat Wschodnich/Oprac. Orłowicz M. I Lenartowicz S. – Warszawa: Nakładem Ministerstwa robót publicznych, 1932. – s.200

¹ Ogłoszenie//Łowiec – 1933. – № 17. – s.204

² W Karpaty//Łowiec. – 1936. – № 5. – s. 77

³ Poradnik kalendarz myśliwski na1930 rok / pod red. Ejsmonda J. – rok III. – Warszawa: Skład główny, 1930. – S 203.

⁴ Godyń Z. Rozmieszczenie niektórych zwierząt łownych w Polsce / Zygmunt Godyń //Łowiec. – 1939. – № 9-10. – s. 79-80.

У Косівському повіті надлісництва Гринява і Явірник мали площу 27467 га, з яких надано в оренду 10458 га, і як репрезентаційну територію вилучено 9364 га. У власному управлінні залишилось 7645 га. На цій площі знаходилось 80 оленів, 20 ведмедів, 70 кабанів, 450 глухарів, 2500 рябчиків, 55 вовків, 18 рисів, 5 диких котів.

В загальному на території державної дирекції лісів Станіславського воєводства на 196 тис. га. нараховується 1300 оленів, 59 ведмедів, 471 кабан, 715 глухарів, 185 тетеруків, 5600 рябчиків, а з хижаків – 92 вовки, 37 рисів, 19 диких котів.¹

Велику шкоду мисливству завдавало та завдає браконьєрство. Слід критично підійти до чисельності добутих тварин, так як велику кількість добували незаконним способом. На думку А. Осендовського, у Карпатах було сильно розвинуте браконьєрство, бо "Гуцул – браконьєр, вистежений охоронцями, який під час сутички іноді ще й застрелить охоронця, не мав іншого виходу, як зі зброєю в руках йти в гори."²

Як тяжко боротись з браконьєрством, писав Роман Яримович у своїй книжці "Гуцульськими пляями": "Там та боротьба є тяжкою, бо чигунством займаються люди всіх прошарків населення, а у деяких – чигунство стає шкідливою звичкою".³

Траплялись випадки вбивств мисливських охоронців. Так, зокрема, 8 червня 1928 року було знайдено тіло Дмитра Максимюка, члена Карпатського мисливського товариства, якого підступно вбито в лісах Явірнянського надлісництва біля ріки Чорний Черемош.

Описується також своєрідні курйозні браконьєрські рекорди. Так, у Гриняві один

гуцул добув 50 голів ведмедя і збився із рахунку.^{4, 5}

Часопис "Ловець" – друкований орган Галицького мисливського товариства у статті "З риковища" писав: "На Чорному Черемоші полонини заселили гуцули, які пасуть овець та худобу і вони є джерелом браконьєрства. Це є ревіри гмінної спілки у Жаб'єму, фундації Скарбека і графа Баворовського. З браконьєрством у горах є дуже тяжко боротись по причині розпорошення по горах хат гуцулів. Тому їх є дуже важко контролювати. Державна поліція не дуже хоче наглядати за браконьєрством. З іншого боку, мисливські ревіри не є в тих руках, в яких повинні бути. Коли перед війною мисливський ревір належав родині, члени якої займали високі адміністративні пости, тоді поліція добре охороняла, щоб їх не звільнили. Інші мисливські господарства мали багаті люди, які добре платили мисливським охоронцям, і вони показували добрі результати."⁶

Під час Другої світової війни лише один мисливець добув 360 оленів. А Пігачук з с. Бережниць, займаючись браконьєрством, "скупив маєтки за впольовану дичину".⁷

Слід зазначити, що навіть звичайне полювання після Першої світової війни було небезпечним заняттям, так як по горах, а особливо по Чорногорі, ходило дуже багато банд⁸.

Однією із основних складових, яка визначає ефективність мисливства, є його пропаганда для отримання позитивного іміджу у суспільстві з метою відстоювання інтересів галузі. До широкомасштабних пропагандистських заходів про роль мисливства в економіці та соціальному розвитку країни належали випуск друкованої продукції (журналів, плакатів, книжок), проведення конкурсів, а най-

¹ Ankieta w sprawie Karpat Wschodnich/Oprac. Orłowicz M. I Lenartowicz S. – Warszawa: Nakładem Ministerstwa robót publicznych, 1932. – s.180-205.

² Ossendowski A. Karpaty i Podkarpacie. – Poznań: Wydawnictwo Polskie R. Wegnera, 1939. – s. 222.

³ Яримович Р. Гуцульськими пляями: Оповідання, нариси, спомини.- Буфало: Гуцульщина, 1993. – С.67.

⁴ Starzeński A. Rekordy/ Adam Starzeński //Łowiec. – 1936. – № 6. – s. 94

⁵ Burzyński W. O niedźwiedziu Wschodnich Karpat / Władysław Burzyński. – Kraków, 1931. – S. 9.

⁶ Z rykowiska//Łowiec – 1924. – № 12. – s.181

⁷ Зеленчук Я.І. Українознавчо – історична реконструкція етносоціальної системи Гуцульщини: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук: 09.00.12; - Захищена 28.12.2007 ; Затв.21.04.2008 – К., 2008. - ...с.: іл.. – Бібліогр.: с 227.

⁸ //Łowiec. – 1936. – № 7. – s. 125.

більший резонанс мала організація виставок в галузі мисливства та рибальства, яка була започаткована наприкінці XIX століття.

Хоча людство у цивілізаційному розвитку пішло далеко вперед, але, на жаль, пріоритетом у наш час залишаються для мисливців не добути мисливські трофеї, а вага добутої тварини. Мисливські господарства взагалі не заробляють кошти від реалізації мисливських трофеїв. Як свідчать статті мисливської періодики початку XX ст., мисливці навперебій вихвалялись власними мисливськими здобутками, а мисливська громадськість надавала вищу оцінку тим господарствам, де були добути якісніші мисливські трофеї. Зокрема, у 1935р. на риковищі у Гриняві інженером Тадеушом Марцінкевичем були добути, як вказувалось у "Ловцю", найліпші роги оленя (двадцятка).¹

Усього у 1935 році у мисливських угіддях Львівської дирекції державних лісів нараховувалось 600 самців оленів, які рикали. В результаті полювань було добуто 67 голів. (в результаті мисливського полювання 62 голови, а при селекційному полюванні - 5 голів). До кращих відносились і трофеї, добути у Косівському повіті: роги двадцятка, добути у Гриняві інженером Марцінкевичем, та чотирнадцятка, добута доктором В. Мадієвським. Вага рогів складала від 7 до 11 кілограмів².

У 1933 році у Жаб'єму князь Казимир Чарторийський добув чотирнадцятку на Баясинах (над Черемошем), Станішевський – чотирнадцяту, а у Космачі доктор Бріх – двадцятку³.

На мисливській виставці у Варшаві 1934 року з нагоди зібрання Міжнародного мисливського конгресу золотою медаллю був нагороджений мисливський трофей у номінації "Роги карпатських оленів", добутий графом Казимиром Чарторийським у селі Жаб'є у мисливських угіддях Богуслава Лонгхампса. Слід відмітити, що через тодішню економіч-

ну кризу дуже велика кількість мисливських трофеїв, добутих у Карпатах, не взяла участі у виставці через відсутність коштів на пересилку.⁴

На наступній виставці мисливських трофеїв, яка відбулась у Львові 5-30 вересня 1936 року з нагоди шістдесятиріччя утворення Галицького мисливського товариства (з 1920 року – Малопольське мисливське товариство) більш повно були представлені мисливські трофеї, добути у Косівському повіті. Зокрема, роги оленя, добути у Гриняві Тадеушом Марцінкевичем у 1935 році були визнані як одні із найгарніших експонатів на виставці. Срібні медалі були присвоєні тринадцятком виставленим трофеєм, що мали не менш як 180 балів.

На мисливській виставці у Берліні (1937) А. Чарторийський представив добутий у 1934 році трофей рогів оленя, який був оцінений на 216,4 бали та отримав першу нагороду. Третю нагороду отримав трофей, добутий у Шибеному Е. Баранським в 1925 році.⁵

Узагальнюючи викладене слід відзначити, що на ведення мисливства у Косівському повіті великий вплив мали звичаєві норми, при яких дичина вважалась власністю особи, що її добула. Через цю особливість було надзвичайно важко раціонально вести мисливське господарство. Мисливство у досліджуваній період мало більше значення для місцевого населення, ніж у наш час, тобто добувалось набагато більше дичини для харчування. Виходячи із цих особливостей, які проявляються і до нашого часу, необхідно надавати у користування мисливські угіддя місцевому населенню.

Олег ПРОЦІВ,
аспірант кафедри
управління проектами ЛРІДУ НАДУ
при Президентові України,
головний спеціаліст Івано-Франківського
обласного управління лісового
та мисливського господарства

¹ Mniszek A. Z Karpat / Albert Mniszek///Łowiec. – 1935. – № 13. – s. 157-158

² Rykowisko w 1935r. w lasach państwowych//Łowiec. – 1935. – № 13. – s. 158-160

³ Z Karpat//Łowiec – 1933. – № 20. – s.236

⁴ III pokaz trofeów łowieckich w Warszawie//Łowiec. – 1934. – № 13-14. – s. 101-105

⁵ Polski jelen na międzynarodowej wystawie łowieckiej w Berlinie//Łowiec. – 1938. – № 3-4. – s. 36-37

ВИДАННЯ, які нещодавно побачили світ у *"Писаному Каміні"*

БОЄЧКО М.І.

Весільні барви. / Пісенник – Косів: Писаний Камінь, 2012. – 280 с., 64 іл.
У "Весільних барвах" зібрано обрядові весільні пісні з нотними записами їх мелодій, які виконують на весіллях у Мишині й Ковалівці та сусідніх з ними селах на Коломийщині та Косівщині.

Подано також світлини деяких фрагментів весіль та одягу молодих у різні роки, як минувшини, так і сьогодення.

Друге видання доповнене як текстовим, так і нотним матеріалом.

БОЄЧКО М.І.

Джерельні дзвони – 12. / Альманах. – Косів: Писаний Камінь, 2012. – 400 с. (8 кол.).

"Джерельні дзвони-12" – літературно-музичне видання, у якому подано вірші, оповідання, пісні та інші художні роботи творчих людей Прикарпаття.

Книжка побачила світ за кошти співавторів, її призначено до широкого кола читачів, зокрема, вчителів, школярів, студентів і працівників культури.

БАКАЙ Й.

Життя прекрасна мить. – Косів: Писаний Камінь, 2012 – 224 с.

Тематичний діапазон чергової збірки віршів Йосипа Бакає дуже широкий — від щирого замилювання рідним Карпатським краєм до лондонських вражень. Важливою рисою його творів є те, що ліричний герой послідовно декларує активну життєву позицію, позначену високим патріотизмом і відповідальністю за кожен свій вчинок. У книжку увійшли вірші зі збірок "За покликом душі", "За велінням серця", "Дарую вам свою любов", "Живуть у книгах вірші", "День прийдешній".

ОСТРОМИРА М.

Над Бистрим Черемошем. – Косів: Писаний Камінь, 2012 – 396 с.
Повість Марії Остромири видають в Україні вперше. У книжці талановито змальовано картину особистого, родинного, громадського і політичного життя гуцулів і Гуцульщини напередодні й під час Другої світової війни. Повесть вирізняється своєрідністю серед багатьох творів інших авторів, які писали про цей край. У виданні збережено особливості мови авторки.